

वीर सेवा मन्दिर
दिल्ली

★

क्रम संख्या 7282
काल नं० 228
खण्ड राहु

उदानं

राहुलसङ्किरचानेन
आनन्दकोसल्लानेन
जगदीसकस्सपेन च
सम्पादितो

१-८४

१. ६१५५५५. ६०

उत्तमभिक्षुना पकासितो

२४८१ बुद्धवज्जरे (1937 A.C.)

प्राङ्निवेदनम्

पालिवाङ्मयस्य नागराक्षरे मुद्रण अत्यपेक्षितमिति नाविदित्त्वरं भारती-
येतिहासविविदिषूणाम् । सस्कृतपालिभाषयोरतिसामीप्यादपि यत् परस्महमेभ्यः
जिज्ञासुभ्यः संस्कृतज्ञेभ्य पालिग्रन्थराश्यवगाहन दुष्करमिव प्रतिभाति तत् लिपि-
भेदादेव । एतदर्थमयमस्माकमभिनवः प्रयासः । अत्र नूतना अपि पाठभेदाः निघेया
इत्यासीदस्माकं मनीषा परं कालात्ययभीत्याऽत्र प्रथमभागे धम्मपदादन्यत्र न तत्
कृतमभूत् । अधोऽटिप्पणीषु सन्निवेशिताः पाठभेदाः । प्रायः Pali Text Society
मुद्रितेभ्यो ग्रन्थेभ्य उद्धृताः ।

अर्थसाहाय्यं विना अस्मत्समीहितं हृदि निगूहितमेव स्यात् । तत्र भदन्तेन
उत्तमस्थविरेण साहाय्यं प्रदाय महदुपकृतमिति निवेदयति—

कार्तिकशुक्लैकादश्या
२८८० बुद्धान्वे

राहुलः सांकृत्यायनः
आनन्दः कौसल्यायनः
जगदीशः काश्यपश्च

सुत्त-सूची

	पिट्ठको		पिट्ठको
१—बोधि-वग्गो	१	३—नन्दवग्गो	२१
१—बोधि-सुत्तं	१	२१—कम्म-सुत्तं	२१
२—बोधि-सुत्तं	२	२२—तन्व-सुत्तं	२१
३—बोधि-सुत्तं	२	२३—यसोज-सुत्तं	२४
४—निप्रोध-सुत्तं	३	२४—सारिपुत्त-सुत्तं	२८
५—थेर-सुत्तं	३	२५—कोलित-सुत्तं	२८
६—कस्सप-सुत्तं	४	२६—पिलिन्द-सुत्तं	२८
७—पाटलि-सुत्तं	४	२७—कस्सप-सुत्तं	२९
८—संगामजी-सुत्तं	५	२८—विण्ड-सुत्तं	३१
९—जटिल-सुत्तं	६	२९—सिप्प-सुत्तं	३२
१०—बाहिय-सुत्तं	६	३०—लोक-सुत्तं	३३
२—मुचलिन्द-वग्गो	१०	४—मेघिय-वग्गो	३५
११—मुचलिन्द-सुत्तं	१०	३१—मेघिय-सुत्तं	३५
१२—राज-सुत्तं	११	३२—उद्धत-सुत्तं	३८
१३—वण्ड-सुत्तं	११	३३—गोपाल-सुत्तं	३९
१४—सक्कार-सुत्तं	१२	३४—जुण्हा-सुत्तं	४०
१५—उपासक-सुत्तं	१३	३५—नाग-सुत्तं	४२
१६—गम्भिनी-सुत्तं	१४	३६—विण्डोल-सुत्तं	४४
१७—एकपुत्त-सुत्तं	१५	३७—सारिपुत्त-सुत्तं	४४
१८—सुप्पवासा-सुत्तं	१५	३८—मुन्दरी-सुत्तं	४५
१९—विसाखा-सुत्तं	१८	३९—उपसेन-सुत्तं	४७
२०—भहिय-सुत्तं	१९	४०—सारिपुत्त-सुत्तं	४८

	पिटृको		पिटृको
५—सोनथेर-वग्गो	४९	७—सुल्ल-वग्गो	७६
४१—राज-सुत्तं	४९	६१—महिय-सुत्तं	७६
४२—अप्पायुक-सुत्तं	५०	६२—महिय-सुत्तं	७६
४३—कुट्ठी-सुत्तं	५०	६३—कामेसु-सत्त-सुत्तं	७७
४४—कुमार-सुत्तं	५२	६४—कामेसु-सत्ता-सुत्तं	७८
४५—उपोसथ-सुत्तं	५३	६५—लकुण्डक-सुत्तं	७८
४६—तोण-सुत्तं	५८	६६—तण्हक्खय-सुत्तं	७९
४७—रेवत-सुत्तं	६१	६७—पपञ्चकखय-सुत्तं	८०
४८—नन्द-सुत्तं	६२	६८—भञ्जान-सुत्तं	८०
४९—सहायमान-सुत्तं	६२	६९—उदपान-सूत्तं	८१
५०—पन्थक-सुत्तं	६३	७०—उदयन-सुत्तं	८२
६—अरुच्चन्ध-वग्गो	६४	८—पाटलिगामिय-वग्गो	८३
५१—आयुसम-सुत्तं	६४	७१—निम्बान-सुत्तं	८३
५२—ओसज्जन-सुत्तं	६६	७२—निम्बान-सुत्तं	८३
५३—पटिसल्लाण-सुत्तं	६८	७३—निम्बान-सुत्तं	८४
५४—आवृत-सुत्तं	६९	७४—निम्बान-सुत्तं	८४
५५—किर-सुत्तं	७१	७५—चुन्द-सुत्तं	८४
५६—तिथिय-सुत्तं	७२	७६—पाटलिगामिय-सुत्तं	८८
५७—सुभूति-सुत्तं	७३	७७—द्विधापथ-सुत्तं	९२
५८—गणिका-सुत्तं	७३	७८—विसाखा-सुत्तं	९३
५९—उपालि-सुत्तं	७४	७९—दब्ब-सुत्तं	९५
६०—उप्पज्जन्ति-सूत्तं	७४	८०—दब्ब-सुत्तं	९५

नमो तस्स भगवतो बरहतो सम्मासम्बुद्धस्स.

उदानं

१—बोधिवग्गो

(१—बोधि-सुत्तं १।१)

एवं मे सुत—एकं समयं भगवा उल्लेखायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे
बोधिरत्तमूले पठमाभिसम्बुद्धो ।^१

तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताह एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति विमुत्तिमुखं
पटिसंवेदी^२ । अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन तम्हा समाधिम्हा
वुट्ठुहित्वा रत्तिया पठमं याम पटिच्चसमुप्पादं अनुलोम साधुक मनसाकासि
इति—इमस्मि सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति, यदिद—अविज्जाप-
च्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विज्जाण, विज्जाणपच्चया नामरूप, नामरूपप-
च्चया सळायतन सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनाप-
च्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति,
जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवं
एतस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होतीति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा
तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि ।

यदा हवे पातुभवन्ति धम्मा आतापिनो ज्ञायतो ब्राह्मणस्स ।

अथस्स कङ्कवा वपयन्ति सब्बा यतो पजानाति सहेतुधम्मन्ति ॥१॥

पाठभेदा अट्ठकथातइच पदानि—

१. ^१ महावग्ग १।१।१.३.१.पथं०—इति सर्वत्र A.

^२ सुखप्पं०—इति B.

(२—बोधि-मुत्तं १।२)

एवं मे मुत्तं—एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे बोधिरुक्खमूले पठमाभिसम्बुद्धो ।

तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति विमुखसि-
मुखं पटिसंवेदी^१ । अथ खो भगवा तस्य सत्ताहस्स अच्चयेन तम्हा समाधिम्हा
बुद्धुहित्वा रत्तिया मज्झिमं यामं पटिच्चसमुप्पादं पटिलोमं साधुकं मनसाकासि
इति—इमस्मि असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति यदिदं—
अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्जाणनिरोधो, विञ्जाण-
निरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळायतननिरोधा
फस्सनिरोधो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो, वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हा-
निरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जाति-
निरोधो, जातिनिरोधा जरामरणसोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति ।
एवमेतस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होतीति । अथ खो भगवा एतं अत्थ विदित्वा
तायं वेलायं इमं उदान उदानेसि—

यदा हवे पातुभवन्ति धम्मा आतापिनो ज्ञायतो ब्राह्मणस्स ।

अथस्स कङ्खत्ता वपयन्ति सञ्जा यतो खय पच्चयानं अवेदीति ॥२॥

(३—बोधि-मुत्तं १।३)

एवं मे मुत्तं—एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे
बोधिरुक्खमूले पठमाभिसम्बुद्धो ।

तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति विमुत्तिमुखं
पटिसंवेदी^१ । अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन तम्हा समाधिम्हा
बुद्धुहित्वा रत्तिया पच्छिमं यामं पटिच्चसमुप्पादं अनुलोमं पटिलोमं साधुकं
मनसाकासि इति—इमस्मि सति इदं होति, इमस्सुप्पादा इदं उपपज्जति;
इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति; यदिदं—
अविज्जापच्चय... (=१ सु०) दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जा-
यत्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो... (=१^२ सु०) दुक्खक्खन्धस्स

२. महावग्ग, १।१।३-५.

३. महावग्ग, १।१।६-७.

१. सुखप्^०—इति B.

१. सुखप्^०—इति B.

निरोधो होतीति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

यदा हवे पातुभवन्ति धम्मा आतापिनो ज्ञायतो ब्राह्मणस्स ।

विधूपयं तिट्ठति मारसेनं सुरियो' व ओभासयमन्तल्लिक्खन्ति ॥३॥

(४—निग्रोध-सुत्तं ११४)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा उरुबेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे अजपालनिग्रोधे पठमाभिसम्बुद्धो ।

तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति विमुत्तिमुखं पटिसवेदी^१ । अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन तम्हा समाधिम्हा वुट्ठासि । अथ खो अञ्जनरो हुहुङ्कजातिको^२, ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उप-सङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं अट्ठासि, एकमन्तं ठितो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच—कित्तावता नु खो भो गोतम ब्राह्मणो होति कतमे च पन ब्राह्मणकारका धम्मा^३, ति ? अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

यो ब्राह्मणो बाहितपापधम्मो नीहुहुङ्को निक्कसावो यतत्तो ।

वेदन्तगू वुसितब्रह्मचरियो, धम्मेन सो ब्राह्मणो ब्रह्मवादं वदेय्य (१)

यस्मुस्सदा नत्थि कुहिञ्चि लोकेति ॥४॥

(५—थेर-सुत्तं ११५)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथ-पिण्डिकस्सारामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महामोग्गल्लानो आयस्मा च महाकस्सपो आयस्मा च महाकच्चायनो आयस्मा च महाकोट्ठितो आयस्मा च महाकप्पिनो आयस्मा च महान्दो आयस्मा च अनुरुद्धो आयस्मा च रेवतो आयस्मा च देवदत्तो आयस्मा च आनन्दो येन भगवा, तेनुपसङ्कमिंमु ।

४. ^१ महावग्ग, १२।१-३. ^२ B सुखप्° . ^३ A हुहुङ्का° BD
ब्राह्मणकरण धम्म, महावग्गे—ब्राह्मणकरणा धम्मा.

अद्सा खो भगवा ते आयस्मन्ते दूरतोव आगच्छन्ते, दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि—
“एते भिक्खवे ! ब्राह्मणा आगच्छन्ति, एते भिक्खवे ! ब्राह्मणा आगच्छन्ति ।”

एवं वुत्ते अञ्जतरो ब्राह्मणजातिको भिक्खु भगवन्तं एतद् अबोच—
“कितावता नु खो भन्ते ब्राह्मणो होति कतमे च पन ब्राह्मणकारका^१ धम्मा^२ति ?
अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताय बेलायं इमं उदानं उदानेसि—

बाहित्वा पापके धम्मे ये चरन्ति सदा सता

खीणसंयोजना^३ बुद्धा, ते वे^३ लोकस्मिं ब्राह्मणाति ॥५॥

(६—कस्सप-सुत्तं १।६)

एवं मे सुतं—एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे ।
तेन खो पन समयेन आयस्मा महाकस्सपो पिप्फलिगुहायं विहरति, आबाधिको
होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो अपरेन समयेन तम्हा
आबाधा वुट्ठासि । अथ खो आयस्मतो महाकस्सपस्स तम्हा आबाधा वुट्ठितस्स
एतदहोसि यध्मूनाह राजगहं पिण्डाय पविसेय्यन्ति । तेन खो पन समयेन पञ्च-
मत्तानि देवतासतानि उस्सुक्क आपन्नानि होन्ति आयस्मतो महाकस्सपस्स पिण्ड-
पातपटिलाभाय । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो तानि पञ्चमत्तानि देवसतानि
पटिक्खपित्वा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवर आदाय राजगहं पिण्डाय पाविसि
येन दलिद्दविसिखा कपणविसिखा पेसकारविसिखा । अद्सा खो भगवा आयस्मन्तं
महाकस्सपं राजगहं पिण्डाय चरन्तं येन दलिद्दविसिखा^१ कपणविसिखा पेसकार-
विसिखा । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

अनञ्जपोसि अञ्जात दन्त सारे पतिट्ठित ।

खीणासवं वन्तदोसं तमह ब्रूमि ब्राह्मणन्ति ॥६॥

(७—पाटलि-सुत्तं १।७)

एवं मे सुत—एक समयं भगवा पाटलियं* विहरति अजकलापके चैतिये
अजकलापकस्स यक्खस्स भवने ।

५. ^१ BD° करणा. ^२ ABD खीणा°. ^३ A च, चे.

६. ^१ B बळहिछा.

७. *C आबायं B थाराय. अनुगच्छति AD वगगुद्दान-गाथां च.

तेन खो पन समयेन भगवा रत्तन्धकारतिमिसायं अब्भोकासे निसिन्नो होति,
देवो च एकमेकं फुसायति । अथ खो अजकलापको यक्खो भगवतो भयं
छम्भितत्तं लोमहंसं उप्पादेतुकामो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा
भगवतो अविदूरे तिक्खत्तु अक्कुलोपक्कुलो^१ ति अक्कुलपक्कुलिकं^२ आकासि—
“एसो^३ ते समण ! पिसाचो”ति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं
इमं उदानं उदानेसि—

यदा सकेसु घम्मेसु पारगू होति ब्राह्मणो,

अथ एतं पिसाचं च वक्कुलं चातिवत्ततीति^४ ॥७॥

(८—संगमजी-सुत्तं ११८)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डिकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा सङ्गामजि सावत्थिं अनुप्पतो होति भगवन्तं
दस्सनाय । अस्मोसि खो आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुराणदुतियिका—अत्थो
सङ्गामजि सावत्थिं अनुप्पत्तो’ति । सा दारकमादाय जेतवनं^५ मगमासि^६
(१) तेन खो पन समयेन आयस्मा सङ्गामजि अञ्जातरस्मिं स्खस्वमूले दिवाविहारं
निसिन्नो होति । अथ खो आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुराणदुतियिका येन
आयस्मा सङ्गामजि तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सङ्गामजि
एतदवोच—“खुद्दुत्तं हि समण ! पोसं मन्ति” । एव वुत्ते आयस्मा सङ्गामजि
तुण्ही^७ अहोसि । दुत्ततियम्पि खो आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुराणदुतियिका तं
दारकं आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुरतो निक्खिपित्वा पक्कामि—एसो ते समण !
पुत्तो, पोसं न’न्ति । अथ खो आयस्मा सङ्गामजि तं दारकं नेव ओलोकेसि नापि
आलपि । अथ खो आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुराणदुतियिका अविदूरे गन्त्वा
अपलोकेन्ती अद्दसायस्मन्तं सङ्गामजि तं दारकं नेव ओलोकेन्तं नापि आलपन्तं,
दिस्वानस्स एतदहोसि—न चायं समणो पुत्तेना’ पि अत्थिकोति (१) ततो पटिनि-
वत्तित्वा दारकमादाय पक्कामि । अद्दसा खो भगवा दिब्बेन चक्खुना विमुद्धेन अति-

^१ A अक्कुलोपक्कुलो.

^२ A अक्कुलवक्कुलिकं; BD पुस्तकयोरशुद्धः.

^३ B एस.

^४ BD पुस्तकयोरन्तिमः पादोऽशुद्धो गाकान्तेच—सम-

तिवत्तति A च बीतिवत्तति. अत्रानुगम्यते

क्कन्तमानुसकेन आयस्मतो सङ्गामजिस्स पुराणदुत्तियिकाय एवरूपं विप्पकारं ।
अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

आर्यन्ति नाभिनन्दति, पक्कामन्ति न सोचति ।

सङ्गा सङ्गामजि मुत्त तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं'त ॥८॥

(६—जटिल-सुत्तं १।६)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा गयायं विहरति गयासीसे ।

तेन खो पन समयेन सम्बहुला जटिला सीतासु हेमन्तिकासु रत्तीसु अन्तरद्वके हिमपातसमये गयायं उम्मुज्जन्ति' पि निमुज्जन्ति' पि उम्मुज्जनिमुज्जं पि करोन्ति ओसिञ्चन्ति पि अग्गि पि जुहन्ति—इमिना सुद्धीति । अद्दसा खो भगवा ते सम्बहुले जटिले सीतासु हेमन्तिकासु रत्तीसु अन्तरद्वके हिमपातसमये गयाय उम्मुज्जन्तेपि निमुज्जन्ते पि उम्मुज्जनिमुज्ज करोन्ते पि ओसिञ्चन्ते पि अग्गि पि जुहन्ते—इमिना सुद्धीति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

न उदकेन सुचि होति, बह्वेत्य न्हायती^१ जनी,

यम्हि सच्चञ्च धम्मो च सो सुचि सो च ब्राह्मणो'ति ॥९॥

(१०—बाहिय-सुत्तं १।१०)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्ड-कस्सारामे ।

तेन खो पन समयेन बाहियो दारुचीरियो^१ सुप्पारके^२ पटिवसति समुद्धतीरे, सक्कतो होति गरुक्कतो होति मानितो पूजितो अपचितो लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । अथ खो बाहियस्स दारुचीरियस्स एव चेतसो परिवितक्को उदपादि—येनु खो केचि लोके अरहन्तो वा अरहत्तमगं वा समापन्ना अहं तेसं अञ्जतरोति । अथ खो बाहियस्स दारुचीरियस्स पुराणसालोहिता देवता अनुकम्पिका अत्थकामा बाहियस्स

१. ^१BD नायति. न्हायती—इति पठनीयम् ।

१०. ^१AD चिरियो—इति सर्वत्र. ^२AD सुपा.

दारुचीरियस्स चेतसा चेतो परिवितक्कमञ्जाय येन बाहियो दारुचीरियो तेनुप-
सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा बाहियं दारुचीरियं एतदवोच—“नेव खो त्वं बाहिय
अरहा नापि अरहत्तमगं वा समापन्नो, सा पि ते पट्ठिपदा नत्थि, याय त्वं अरहा
वा अस्स अरहत्तमगं वा समापन्नो^१ ।”

अथ खो के^२चरहि सदेवके लोके अरहन्तो वा अरहन्तमगं वा
समापन्ना^३ ति ?

“अत्थि बाहिय ! उत्तरेसु जनपदेसु सावत्थी नाम नगरं । तत्थ सो भगवा
एतरहि विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो । सो हि बाहिय ! भगवा अरहा चेव
अरहत्ताय च धम्मं देसेतीति” ।

अथ खो बाहियो दारुचीरियो ताय देवताय संवेजितो तावदेव सुप्पारकस्मा^४
पक्कामि । सम्बत्थ एकरत्तिपरिवासेन येन भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्सारासे तेनुप-सङ्कमि । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू
अब्भोकासे चङ्कमन्ति । अथ खो बाहियो दारुचीरियो येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच—“कहं नु खो भन्ते ! एतरहि भगवा विहरति
अरहं सम्मासम्बुद्धो, दस्सनकामम्हा मयं तं भगवन्तं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धन्ति ।

“अन्तरघरं पविट्ठो खो बाहिय ! भगवा पिण्डाया^५ ति ।

अथ खो बाहियो दारुचीरियो तरमानरूपो जेतवना निक्खमित्वा सावत्थि
पविसित्वा अद्दस भगवन्तं सावत्थियं पिण्डाय चरन्तं पासादिकं दस्सनीयं सन्तिन्द्रियं
सन्तमनसं उत्तमदमथसमथमनुप्पत्तं दन्तं गुत्त सन्तिन्द्रियं^६ नागं, दिस्वा येन भगवा
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवतो पादे सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतद-
वोच—“देसेतु मे भन्ते ! भगवा धम्म, देसेतु सुगतो धम्मं, यं मम अस्स दीघरत्त
हिताय सुखायाति ।”

एवं वुत्ते भगवा बाहियं दारुचीरियं एतदवोच—“अकालो खो ताव बाहिय !
पविट्ठम्हा पिण्डायाति ।” दुतियम्पि खो बाहियो दारुचीरियो भगवन्तमेतदवोच—
“दुज्जानं खो पन तं भन्ते, भगवतो वा जीवितन्तरायानं मद्दय वा जीवितन्त-
रायानं, देसेतु मे भन्ते ! ... सुखायाति ।” दुतियम्पि खो भगवा बाहियं दारुचीरिय
एतदवोच—“अकालो ... पिण्डायाति । ततियं पि खो बाहियो दारुचीरियो
भगवन्तं एतदवोच—“दुज्जानं ... देसेतु ... सुखायाति ।

^१ A सम्मा—इति सर्वत्र. ^२ AB को; नास्ति पुस्तके C.

^३ AB ओ. ^४ A सुपा०, B सुप्पारकम्हा. ^५ B अ०

“तस्मादिह ते बाहिय ! एवं सिक्खितब्बं—दिट्ठे दिट्ठमत्तं भविस्सति, सुते सुतमत्तं भविस्सति, मुते सुतमत्तं भविस्सति, विञ्जाते विञ्जातमत्तं भविस्सति । एवं हि ते बाहिय ! सिक्खितब्बं । यतो खो ते बाहिय, दिट्ठे दिट्ठमत्तं भविस्सति... विञ्जाते विञ्जातमत्तं भविस्सति ततो त्वं बाहिय, न तत्थ, यतो त्वं बाहिय नेव’त्थ^१, ततो त्वं बाहिय ! नेविध न हुरं न उभयमन्तरेण, एसेव’न्तो दुक्खस्साति ।”

अथ खो बाहियस्स दारुचीरियस्स भगवतो इमाय संक्खिताय धम्मदेसनाय तावदेव अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चि ।

अथ खो भगवा बाहियं दारुचीरियं इमिना संखित्तेन ओवादेन ओवदित्वा पक्कामि । अथ खो अचिरपक्कंतस्स भगवतो बाहीयं दारुचीरिय गावी तरुणवच्छा अधिपातेत्वा^२ जिविता वोरोपेसि । अथ खो भगवा सावत्थिय पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धिं नगरम्हा निक्खमित्वा अहस बाहियं दारुचीरियं कालंकत, दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि—“गण्हथ भिक्खवे बाहियस्स दारुचीरियस्स सरीरकं, मञ्चकं आरोपेत्वा नीहरित्वा ज्ञापेथ थूपञ्च’स्स करोथ, सब्बहाचारी वो भिक्खवे ! कालंकतो’ति ।”

“एव भन्ते’ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिसुणित्वा बाहियस्स दारुचीरियस्स सरीरकं मञ्चकं आरोपेत्वा नीहरित्वा ज्ञापेत्वा थूपञ्च’स्स करित्वा येन भगवा तेनुपसंक्कमिमु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिमु, एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तमेतदवोचु—“दड्ढं भन्ते ! बाहियस्स दारुचीरियस्स सरीरं थूपो चस्स कतो, तस्स का गति को अभिसम्परायोति ।” “पण्डितो भिक्खवे, बाहियो ! दारुचीरियो पच्चपादि^३ धम्मस्सानुधम्म, न च मं धम्माधिकरणं विहेमेति, परिनिब्बुतो भिक्खवे ! बाहियो दारुचीरियोति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताथ वेलायं इम उदान उदानेसि—

यत्थ आपो च पठवी^४ तेजो वायो न गाघति,^५

न तत्थ मुक्का जोतन्ति आदिच्चो न प्पकासति,

^१ एवमेव A पुस्तके; B—न तथ, पश्चात् ततो त्वं बाहिय न तत्थ, यतो त्वं बाहिय पि (!) तत्थ, ततो....D...यत्तत्थ, पश्चात्—ततो त्वं बाहिय यत्तत्था, यतो त्वं बाहिय नेवत्थ, ततो....अस्पष्टं कट्टकथा वाक्यम्.

^२ AB अधिपातित्वा, D. अबिवादित्वा.

^३ AC सच्चवादि; C पटिपञ्जि; B सच्चपादि.

^४ A. पथ०.

^५ बुध्यते ३ संयुक्ता०, १।३।७.

न तत्थ चन्दिमा भाति तमो तत्थ न विज्जति,
 यदा च अत्तना वेदि मुनि सो तेन ब्राह्मणो,
 अथ रूपा अरूपा च सुखदुक्खा पमुच्चतीति ॥१०॥

अयं पि उदानो वुत्तो भगवता इति मे सुतन्ति ।

बोधिवग्गो पठमो^१

तत्र उदानं भवति—

तयो च बोधि, म्मियोधो ते थेरा कस्सपेन च
 पाटजी^२ सङ्गामजि जटिजा बाहियेन ते दसा^३ ति ॥

^१ A पथ०.

^२ B बाया (!).

^३ A ते रसा.

२—मुचलिन्द-वग्गो

(११—मुचलिन्द-सुत्तं २।१)

एव मे सुत—एक समयं भगवा उरुबेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे मुचलिन्दमूले^१ पठमाभिसम्बुद्धो ।

तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्गकेन निसिन्नो होति विमुत्ति-
मुखं पटिसंवेदी । तेन खो पन समयेन महा अकालमेघो उदपादि, सत्ताहवद्दलिका^२
सीतवाता^३ दुद्दिनी । अथ खो मुचलिन्दो^४ नागराजा सकभवना निक्खमित्वा
भगवतो कायं सत्तक्खत्तुं भोगेहि परिक्खिपित्वा उपरि मुद्धनि महन्तं फणं विहञ्च
अट्टासि—मा भगवन्तं सीतं, मा भगवन्त उण्हं, मा भगवन्त उंसमकसवातात-
पसिरिसपसंफस्सो^५ ति । अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अञ्चयेन तम्हा समा-
धिम्हा बुद्धासि । अथ खो मुचलिन्दो^४ नागराजा विद्धं विगतवलाहकं देव विदित्वा
भगवतो काया भोगे विनिवेटेत्वा सकवण्ण पटिसंहरित्वा माणवकवण्ण अभि-
निम्मिनित्वा भगवतो पुरतो अट्टासि पञ्जलिको भगवन्तं नमस्समानो । अथ खो
भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

मुखो विवेको तुट्ठस्स सुतधम्मस्स पस्सतो,
अव्यापञ्जं^६ सुखं लोके पाणभूतेसु संयमो ।
सुखा विरागता लोके कामानं समत्तिक्कमो,
अस्मिमानस्स यो विनयो एत वे परम सुखन्ति ॥१॥

११. ^१ ब्रष्टव्यं महावग्गो, १।३।१-४

^२ A मुञ्च, °

^३ A वट्ट°,

^४ C महावग्गो च—अ.

^५ सरिसप°.

^६ एवमेव पठ्यते D. महावग्गो च; AB°ज्जं.

(१२—राज-सुत्तं २।२)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन सम्बहुलानं भिक्खून् पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिककन्तानं उपट्टानसालायं सन्निसिन्नानं सन्नपतितानं अयमन्तराकथा ^१ उदपादि—“को नु खो आवुसो ! इमेसं द्विन्नं राजून् महद्धनतरो वा महाभोगतरो वा महाकोसतरो वा महाविजिततरो वा महावाहनतरो वा महब्बलतरो वा महिद्धिकतरो वा महानुभाव-तरो वा राजा वा मागधो सेनियो बिम्बिसारो राजा वा पसेनदि कोसलोति ।” अयञ्चरहि तेसं भिक्खून् अन्तराकथा होति विप्पकता ^१ ।

अथ खो भगवा सायण्हसमयं पटिसल्लाना बुद्धितो येनुपट्टानसाला तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि, निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि—

“कायानु^२त्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्ना सन्नपतिता का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता^२ ति ।

“इध भन्ते ! अम्हाकम्पि पच्छाभत्तं उदपादि पसेनदि कोसलो-ति^३ । अयं खो नो भन्ते ! अन्तराकथा विप्पकता ।” अथ खो भगवा अनुपुत्तो^३ ति ।

“न खो भिक्खवे ! तुम्हाकं पटिरूपं कुलपुत्तानं सद्दाय^४ अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं, य तुम्हे एवरूपि कथं कथेय्याथ । सन्नपतितानं वो भिक्खवे ! द्वयं करणीयं धम्मिकथा^५ अरियो वा तुण्हीभावो^६ ति ।

अथ खो भगवा एतं अत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

यं च कामसुखं लोके यं चिद दिवियं सुखं ।

तण्हक्खयसुखस्स ते कलं^७ नग्धन्ति सोळसिन्ति ॥२॥

(१३—दंडि-सुत्तं २।३)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

१२. ^१ हस्तलेखेषु क्वचिद् अन्तरकथा

^२ सर्वत्र °था=°ता; C शोधितं °था=°ता. ^३ अयं पाठः २८, २९ तः संस्कृतः ^४ A D सद्दानं; B सद्दा; संस्कृतः सु० २८, २९ तः च ^५ B धम्मिका कथा. ^६ AD तुण्हीभावो ^७ B °ळं

तेन खो पन समयेन सम्बहुला कुमारका अन्तरा च सावत्थिं अन्तरा च जेतवनं अहिं दण्डेन हनन्ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवर-मदायसावत्थिं पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो भगवा सम्बहुले कुमारके अन्तरा च सवत्थिं अन्तरा च जेतवनं अहिं दण्डेन हनन्ते । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

मुखकामानि भूतानि यो दण्डेन विहिसति ।

अत्तनो मुखमेसानो पेच्च सो न लभते सुख ।

मुखकामानि भूतानि यो दण्डेन न हिंसति ।

अत्तनो सुख मेसानो पेच्च^१ सो लभते सुखन्ति., ॥३॥

(१४—सक्कार-सुत्तं २।४)

एवं मे सुत—एकं समय भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्ड-कस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन भगवा सक्कतो होति गरुक्कतो होति मानितो पूजितो अपचितो लाभो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारान [सुत्त १० सादृश्यं], भिक्खुसघोपि सक्कतो पे परिक्खारानं । अञ्जाति-त्थिया पन परिब्बाजका भगवतो सक्कारं असहमाना भिक्खुसंघस्स च गामे च अरञ्जे च भिक्खू दिस्वा असब्भाहिं फरुसाहिं वाचाहिं अक्कोसन्ति परिभासन्ति रोसन्ति विहेसन्ति ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु—

“एतरहिं भन्ते ! भगवा सक्कतो गरुक्कतो . . . पे . . . परिक्खारानं, भिक्खुसघोपि सक्कतो गरुक्कतो . . पे . . परिक्खारानं, अञ्जातित्थिया पन परिब्बाजका असक्कता अगरुक्कता . . पे . . परिक्खारानं । अथ खो ते भन्ते ! अञ्जातित्थिया परिब्बाजका भगवतो सक्कार . . . पे . . विहेसन्तीति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताय वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

गाभे अरञ्जो सुखदुक्खफुट्ठो नेवत्ततो नो परतो दहेथ ^१ ।

फुसन्ति फस्सा उपधिं ^२ पटिच्च, निरुपधि केन फुसेय्युं फस्साति ॥४॥

(१५—उपासक-सुत्तं २।५)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन अञ्जातरो इच्छानङ्गलको ^३ उपासको सावत्थियं अनुप्पत्तो होति केनचिदेव करणीयेन । अथ खो सो उपासको सावत्थियं तं करणीयं तीरेत्वा येन भगवा तेन उपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नं खो तं उपासकं भगवा एतदवोच—“चिरस्सं खो त्वं उपासक ! इमं परियायं अकासि, यदिदमिधागमनाया’ ति” ।

“चिरपटिकाह ^४ भन्ते ! भगवन्त दस्सनाय उपसङ्कमितुकामो, अपिचाहं केहिचि किच्चकरणीयेहि व्यावतो ^५ एवाहं नासक्खि भगवन्त दस्सनाय उपसङ्कमितुन्ति ।”

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताय वेलायं इम उदान उदानेसि—

सुखं वत ! तस्स न होति किञ्चि सङ्खातधम्मस्स बहुस्सुतस्स । ^६

सकिञ्चनं पस्स विहञ्जमान, जनो जनम्हि पटिवन्धरूपो ^६ ॥५॥

१४. ^१B दसाथ (?); C नेव’अत्ततो नो परतो रहेथा (?)’ति. अहं भुखितो च् ‘आहं दुक्खितो..परेन्’ इव मय्हं सुखदुक्खं उप्पादितन्ति च नेव अत्ततो नो [त्यज्यते] परतो तं सुखदुक्खं ठपेथ (?). दहेथ—इति पठनीयं किमु ? AD उपधि.

^२°धी—इति हस्तलेखे.

१५. ^३C इच्छानङ्गलनामको कोसलेसु एको ब्राह्मणगामो तं निवासि-
ताय (?) तत्थ वा ततो भवो’तिज वा इच्छानङ्गलको उपासको’ति.

^४A चिरं; P°; C स्पष्टयति—चिरपटिको अहं चिरकालतो पट्टाय अहं.

^५A व्यावहो’; D व्यावहो.

^६अत्र २।६ इत्यत्र च अशुद्धो हस्तलेखः.

(१६—गम्भिनी-सुत्तं २।६)

एवं मे सुतं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनायपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन अञ्जतरस्स परिब्बाजकस्स दहरा माणविका पजापती होति गम्भिनी उपविजञ्जा । अथ खो सा परिब्बाजिका तं परिब्बाजकं एतदवोच—“गच्छ त्वं ब्राह्मण ! तेलं आहर, यं मे विजाताय भविस्सती”ति ।

एवं वृत्ते सो परिब्बाजको तं परिब्बाजिकं एतदवोच—“कुतो पनाहं भोतिया तेलं आहरामी”ति ।

दुतियम्पि खो सा परिब्बाजिका त परिब्बाजिकं एतदवोच—“गच्छ त्वं ब्राह्मण ! तेलं आहर, यं मे विजाताय भविस्सति ।”

दुतियम्पि खो सो परिब्बाजिको तं परिब्बाजिक एतदवोच—“कुतो पनाहं भोतिया तेलं आहरामी”ति ।

ततियं पि खो सा परिब्बाजिका तं परिब्बाजिकं एतदवोच—“गच्छ त्वं ब्राह्मण ! तेलं आहर, यं मे विजाताय भविस्सती”ति ।

तेन खो पन समयेन रञ्जो पसेनविस्स कोसलस्स कोट्टागारे समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा सप्पिस्स^१ वा तेलस्स वा यावदत्थं पातु दीयति नो नीहरितु । अथ खो तस्स परिब्बाजकस्स एतदहोसि—रञ्जो खो पन पसेनदिस्स^२ . . . नीहरितु । यन्नूनाहं रञ्जो पसेनदिस्स^२ कोसलस्स कोट्टागारं गत्वा तेलस्स यावदत्थं पिवित्वा घरं आगन्त्वा^३ उग्गिरित्वान ददेय्य, यं इमिस्सा विजाताय भविस्सतीति ।

अथ खो सो परिब्बाजको रञ्जो पसेनदिस्स कोसलस्स कोट्टागारं गत्वा तेलस्स यावदत्थं पिवित्वा गारं गत्वा नेव सक्कोति उदं कातु न पन अधो । सो दुक्खाहि तिब्बाहि खराहि कटुकाहि वेदनाहि फुट्ठो आवट्टति परिवट्टति च । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थि पिण्डाय पाविसि । अइसा खो भगवा तं परिब्बाजकं दुक्खाहि तिब्बाहि खराहि कटुकाहि वेदनाहि फुट्ठं आवट्टमानं परिवट्टमानं । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इम उदानं उदानेसि—

सुखिनो वत ये अकिञ्चना, वेदगुणो हि जना अकिञ्चना ।

सकिञ्चनं पस्स विहञ्जमानं, जनो जनम्हि^४ पटिवन्धचित्तो ॥६॥

१६. ^१A सप्पिस्स—सर्बत्र. ^२B पसेनदिकोसलस्स. ^३A गत्वा. ^४B जनस्मिं.

(१७—एकपुत्त-सुत्तं २।७)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनार्थपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन अञ्जतरस्स उपासकस्स एकपुत्तको पियो मनापो कालङ्कतो होति । अथ खो सम्बहुला उपासका अल्लवत्था अल्लकेसा दिवादिवस्स । येन भगवा तेनुपसङ्कमिमु । उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, एकमन्तं निसिन्ने खो ते उपासके भगवा एतद्वोच—“किन्नु तुम्हे उपासका अल्लवत्था अल्लकेसा इधुपसङ्कमन्ता दिवादिवस्सा” ति ?

एवमुत्ते सो उपासको भगवन्त एतद्वोच—“मय्हं खो भन्ते ! एकपुत्तको पियो मनापो कालङ्कतो, तेन मयं अल्लवत्था अल्लकेसा इध उपसंकमन्ता दिवादिवस्सा”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इम उदानं उदानेसि—
पियरूपा सातगधिता^२ वे देवकाया पुथुमानुसा च
अघाविनो परिजुन्ना मच्चुराजस्स वसं गच्छन्ति ।
ये वे दिवा च रत्तो च अप्पमत्ता जहन्ति पियरूपं,
ते वे खणन्ति अधमूलं मच्चुनो आमिसं दुरतिवत्तन्ति ॥७॥

(१८—सुप्पवासा-सुत्तं २।७)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा कुण्डियायं^३ विहरति कुण्डिधानवने^४ ।

तेन खो पन समयेन सुप्पवासा^५ कोलियधीता^६ सत्त वस्सानि गब्भं धारेति

१७. ^१‘दिवादिवस्सा’ति विवसस्स पि दिवा मज्झन्तिके काले’ति अत्थो.

^२AC पियरूपासात°; B पियरूपसागतवे; D पियरूपसातगविधिता;

C व्याख्यायते ये. पियरूपेसु अस्सादेन गिच्छ्वा ते. पियरूपा-
सातगभिता (?)

१८. ^३C कुण्डिकायं; D कुण्टिकायं.

^४So AB कुण्डिकानवने; C. कुण्डिधानवने; D कुप्पानवने.

^५AD क्वचित्—सुप्पवासा.

^६A प्रायेण—कोलियो°; B C D

कोलिय°; C कोलियधीता’ति कोलियराजधीता.

सत्ताहं मुद्गहगम्भा । सा दुक्खाहि तिब्बाहि खराहि कटुकाहि वेदनाहि फुट्टा तीहि वितक्केहि अधिवासेति—‘सम्मा सम्बुद्धो वत ! भो भगवा, यो इमस्स एवरूपस्स दुक्खस्स पहाणाय धम्मं देसेति, सुप्पटिपन्नो^१ वत तस्स भगवतो सावकसंघो, यो इमस्स एव रूपस्स दुक्खस्स पहाणाय पटिपन्नो,^१ सुसुखं वत निब्बानं यदिदं एवरूपं दुक्खं न संविज्जती’ ति ।

अथ खो सुप्पवासा कोलियधीता सामिकं आमन्तेसि—‘एहि त्वं अय्यपुत्त, येन भगवा तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाधं अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छ—‘सुप्पवासा भन्ते ! कोलियधीता भगवतो पादे सिरसा वदति, अप्पाबाध अप्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छती’ ति । एवञ्च वदेहि—‘सुप्पवासा भन्ते ! कोलियधीता सत्त वस्सानि... पे... मुद्गहगम्भा । सा दुक्खाहि... पे... अधिवासेति—सम्मासम्बुद्धो वत भो भगवा . . पे . . संविज्जती’ ति ।

“परमं” इति सो कोलियपुत्तो सुप्पवासाय कोलियधीताय पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि, एकमन्तं ठितो खो कोलियपुत्तो भगवन्तं एतदवोच—“सुप्पवासा भन्ते ! कोलियधीता भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं . फासुविहारं पुच्छति, एवञ्च वदति—सुप्पवासा भन्ते कोलियधीता सत्तवस्सानि . . पे . . मुद्गहगम्भा । सा . . पे . . अधिवासेति . . . पे . . संविज्जती” ति ।

“सुखिनी होतु सुप्पवासा कोलियधीता अरोगा अरोग पुत्त विजायतू” ति ।

सहवचना च पन भगवतो सुप्पवासा कोलियधीता सुखिनी अरोगा अरोगं पुत्तं विजायि ।

“एवं भन्ते” ति खो सो कोलियपुत्तो भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन सकं घरं तेन पच्चायासि । अइसा खो कोलियपुत्तो सुप्पवासं कोलियधीतरं सुखिन अरोग अरोग पुत्तं विजातं, दिस्वान’स्स एतदहोसि—‘अच्छरिय वत ! भो, अब्भुत वत भो, तथागतस्स महिद्धिकता महानुभावता, यत्र हि नामयं सुप्पवासा कोलियधीता सहवचना पन भगवतो सुखिनी अरोगा अरोग पुत्त विजायती’ ति अत्तमनो पमुदितो पीतिसोमनस्सजातो अहोसि ।

अथ खो सुप्पवासा कोलियधीता सामिकं आमन्तेसि—“एहि त्वं अय्यपुत्त ! येन भगवा तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा

वन्दाहि—सुप्पवासा भन्ते कोलियधीता भगवतो पादे सिरसा वन्दती' ति । एवञ्च वदेहि—'सुप्पवासा भन्ते कोलियधीता सत्तवस्सानि गम्भं धारेसि सत्ताहं मुळ्हगम्भा सा एतरहि सुखिनी अरोगा अरोगं पुत्तं विजाता, सा सत्ताहं भिक्खुसंघं भत्तेन निमन्ते' ति । अधिवासेतु किर भन्ते भगवा सुप्पवासाय कोलियधीताय सत्त भत्तानि सद्धिं भिक्खुसंघेना' ति ।

“परमं”ति खो सो कोलियपुत्तो सुप्पवासाय कोलियधीताय पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो सो कोलियपुत्तो भगवन्तं एतदवोच—“सुप्पवासा भन्ते ! कोलियधीता भगवतो पादे सिरसा वन्दति एवञ्च वदेति—सुप्पवासा . . . पे . . . मुळ्हगम्भा सा एतरहि सुखिनी . . . पे . . . भिक्खुसंघेना” ति ।

तेन खो पन समयेन अञ्जातरेन उपासकेन बुद्धपमुखो भिक्खुसंघो स्वातनाय भत्तेन निमन्तितो होति । सो च उपासको आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स^१ उपट्ठाको होति । अथ खो भगवा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं आमन्तेसि—“एहि त्वं मोग्गल्लान ! येन सो उपासको तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा त उपासक एवं वदेहि—

“सुप्पवासा आवुसो कोलियधीता . . . प . . . मुळ्हगम्भा । सा एतरहि . . . पे . . . निमन्तेसीति करोतु सुप्पवासा कोलियधीता सत्त भत्तानि, पच्छा सो करिस्सति तुय्ह एसो^२ उपट्ठाको” ति ।

“एव भन्ते”ति खो आयस्मा महामोग्गल्लानो भगवतो पटिस्सुत्वा^३ येन सो उपासको तेनुप सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा तं उपासक एतदवोच—“सुप्पवासा आवुसो . . . पे . . . निमन्तेसीति । करोतु . . . पे . . . भत्तानि, पच्छा त्वं करिस्ससी” ति ।

“स चे मे भन्ते ! अय्यो महामोग्गल्लानो तिण्णं धम्मानं पाटिभोगो^४ भोगानञ्च जीवितस्स सद्दाय च, करोतु सुप्पवासा कोलियधीता सत्त भत्तानि । पच्छा’हं करिस्सामी” ति । द्विजं खो च तेसं आवुसो धम्मानं पाटिभोगो^४ भोगानञ्च जीवितस्स च, सद्दाय पन त्वं येव पाटिभोगो^४ ति ।

“स चे मे भन्ते ! अय्यो महामोग्गल्लानो द्विजं धम्मानं पाटिभोगो भोगानञ्च जीवितस्स च करोतु . . . करिस्सामी” ति ।

अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं उपासकं सञ्जापेत्वा^५ येन भगवा

^१ A महामोग्गल्लानस्स—इति सर्वत्र ।

^२ A तुय्ह एसो [= तुय्हं, एसो]; BC तुय्ह एसो [= तुय्हं एसो].

^३ A पटिस्सुत्था; B पटिस्सुत्तिवा. ^४ AB क्वीचत् पातिभोगो.

^५ A योजयति (?)—सञ्जातेहीति; त्यक्तं BCD.

तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच—“सञ्जातो भन्ते ! सो उपासको मया, करोतु सुप्पवासा कोलियधीता सत्त भत्तानि पच्छा सो करिस्सती” ति ।

अथ खो सुप्पवासा कोलियधीता सत्ताहं बुद्धपमुखं भिक्खुसंघं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि, तं च दारकं भगवन्तं वन्दापेसि सब्बं च भिक्खुसंघं । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो तं दारकं एतदवोच—“कच्चि ते दारक ! खमनीयं, कच्चि यापनीयं, कच्चि न किञ्चि दुक्ख”न्ति ?

“कुतो मे भन्ते सारिपुत्त ! खमनीयं, कुतो यापनीयं । सत्त वस्सानि मे लोहितकुम्भिया^१ ट्टानी” ति ।

अथ खो सुप्पवासा कोलियधीता—“पुत्तो मे घम्मसेनापतिना सद्धि मन्तेती” ति अत्तमना पमुदिता पीतिसोमनस्सजाता अहोसि । अथ खो भगवा सुप्पवासं कोलियधीतरं एतदवोच—“इच्छेय्यासि त्व सुप्पवासे ! अञ्जं पि एवरूप पुत्त”न्ति ।

“इच्छेय्यामहं^२ भगवा ! अञ्जानि पि एवरूपानि सत्त पुत्तानी” ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलाय इमं उदानं उदानेसि—

असातं सातरूपेन पियरूपेन अप्पियं

दुक्ख सुखस्स रूपेण पमत्तमतितवत्तती^३ ति ॥८॥

(१६—विंसाखा-सुत्तं २।६)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे भिगारमातु-पासादे ।

तेन खो पन समयेन विंसाखाय भिगारमातुया कोचिदेव अत्थो रञ्जो पसेनदिम्हि^४ कोसले पटिबन्धो^५ होति । तं राजा पसेनदि कोसलो न यथाधिप्पायं तीरेति । अथ खो विंसाखा भिगारमाता दिवादिवस्सेव येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नं खो

^१CD °यं; A °कुम्भिया; C लोहितकुम्भियं बुट्टानी’ति मातु-कुच्छियं अत्तनो गग्गवासाबुक्खं सन्धाय ववति.

^२D अहं, इच्छेय’हं. ^३C व्याख्यायते—अतिवत्तति अभिभवति.

^४B पसेनविकोसले ^५B° बद्धो. पटिबन्ध=पटिबद्ध, E. Müller, P.L.P.22; D पश्चात् °बद्धो; AC° बन्धो०.

विसाखं भिगारमातरं भगवा एतद्वोच—“हन्द ! कुतो नु त्वं विसाखे, आगच्छसि दिवादिवस्सा”ति ?

“इष मे भन्ते कोचिदेव अत्थो ... पे ... तीरे”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

सब्बं परवसं दुक्खं, सब्बं इस्सरियं सुखं ।

साधारणे^१ विहञ्जन्ति, योगा हि दुरतिककमा 'ति ॥९॥

(२०—भट्टिय-सुतं २।१०)

एवं मे सुतं—एकं समयं भगवा अनुपियायं विहरति अम्भवने ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा भट्टियो कालिगोघाय^२पुत्तो अरञ्जगतो पि रुक्खमूलगतो पि सुञ्जागरगतो पि अभिक्खणं उदानं उदानेसि—‘अहो सुखं अहो सुख’न्ति ! अस्सोसु खो सम्बहुला भिक्खू आयस्मतो भट्टियस्य कालि गोघाय पुत्तस्स अरञ्जगतस्स पि रुक्खमूल गतस्स पि सुञ्जागरगतस्स पि अभिक्खणं उदान उदानेन्तस्स । सुत्वान तेसं एतदहोसि—‘निस्संसयं खो आबुसो ! आयस्मा भट्टियो कालिगोघाय^२ पुत्तो अनभिरतो ब्रह्मचरियं चरति; यस्स पुब्बे अगारिक-भूतस्स^३ रज्जसुखं^४ सो तं अनुस्सरमानो अरञ्जगतो पि ... अभिक्खणं उदानं उदानेति—अहो सुखं अहो सुख’न्ति !

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतद्वोचु—“आयस्मा भन्ते ! भट्टियो कालिगोघाय पुत्तो अरञ्जगतो पि ... उदानेति—‘अहो सुखं सुख’न्ति ! निस्संसयं खो भट्टियो कालिगोघाय पुत्तो अनभिरतो ... पे ... अहोसुख’न्ति ।

^१C व्याख्यायते साधारणो पयोजने साधेतब्बे सति.

२०. द्रष्टव्यं चुल्लवग्ग, ७।१, ५ १० जातके च.

^२A क्वचित् काळि°. BCD काळि° सर्वत्र

^३C यं सो पुब्बे अगारिय भूतो समानोति त्वा अनुभावी’ति वचनसेसेन केचि अत्थं वण्णति अपरे संघा निपठन्ति: यं स पुब्बे अगारियभतस्सा’ति. तत्थ यं सा’ति यं अस्स (!).....यं पुब्बे अगारियं°, पइचात्—सयं पुब्बे, पइचात्—यं पुब्बे.

^४A रज्जस्°.

अथ खो भगवा अञ्जतरं भिक्खुं आमन्तेसि—“एहि त्वं भिक्खु ! मम वचनेन भदियं भिक्खुं आमन्तेहि—सत्था तं आवुसो भदिय, आमन्तेती”ति ।

“एवं भन्ते”ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येना’ यस्मा भदियो कालिगोघाय पुत्तो तेन्’ उपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं भदियं कालिगोघाय पुत्तं एतदवोच—“सत्था तं आवुसो भदिय ! आमन्तेती^१”ति ?

“एवं आवुसो”ति खो आयस्मा भदियो कालिगोघाय पुत्तो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिञ्चं खो आयस्मन्तं भदियं कालिगोघाय पुत्तं भगवा एतदवोच—“सच्चं किर त्वं भदिय ! अरञ्जगतो”पि. . . सुख”न्ति ?

“एवं भन्ते ! ” ति ।

“कं पन त्वं भदिय, अत्थवसं सम्पस्समानो अरञ्जगतो . . . सुख”न्ति ?

“पुब्बे मे भन्ते अगारिकभूतस्स रज्जसुखं करोन्तस्स^२ अन्तो पि अन्तेपुरे रक्खा सुसंविहिता अहोसि बहिपि अन्तेपुरे रक्खा सुसंविहिता अहोसि । अन्तो पि नगरे रक्खा सुसंविहिता अहोसि बहि पि नगरे रक्खा सुसंविहिता अहोसि । अन्तो पि जनपदे रक्खा सुसंविहिता अहोसि बहि पि जनपदे रक्खा सुसंविहिता अहोसि । सो खो अहं भन्ते ! एवं रक्खितो गोपितो सन्तो भीतो उब्बिगो उस्सङ्को उत्तस्सो विहासि । एतरहि खो पन अहं भन्ते ! अरञ्जगतोपि रक्खमूलगतो पि सुञ्जागारगतो पि एकको अभीतो अनुब्बिगो अनुस्सङ्को अनुत्तस्सो अप्पोसुक्को पन्नलोमो परदवुत्तो^३ मिगभूतेन चेतसा विहरामि । इमं^४ खो अहं भन्ते ! अत्थवसं सम्पस्समानो अरञ्जगतो . . . पे . . . उदानेसि . . . सुख”न्ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—
यस्सन्तरतो न सन्ति कोपा, इति भवाभवतञ्च वीतिवत्तो ।

तं विगतभयं सुखि असोकं देवा नानुभवन्ति दस्सनाया ’ति ॥१०॥

मुचलित्व-वग्गो^५ वुत्तियो

तस्सुद्धानं—

मुचलित्वो^६, राजा, दण्डे न सक्कारो, उपासकेन च

गम्भिनी, एकपुत्तो च, सुप्पवासा, विसाखा च कालिगोघाय भादियो^७, ति ।

^१A°सी. ^२A रज्जसुखं करोन्तस्स; D°करोन्तस्स; B रज्जं कारेन्तस्स

^३AC परवुत्तो; B चरवुत्तो; D यववुत्तो; C (=अट्टकथा) पुस्तके व्याख्यायते—परेहि दिग्गेन चिवरादिना वत्तमानो. [चुल्लवग्ग पाठः—परववुत्तो].

^४A इवं ^५A मुञ्च°. ^६ABDआ. ^७A°अन; BD°आ.

३—नन्दवग्गो

(२१—कम्म-सुत्तं ३।१)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे ।

तैन खो पन समयेन अञ्जतरो भिक्खु भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जुं कायं पणिघाय पुराणकम्मविपाकजं दुक्खं तिप्पं^१ खरं कटुकं वेदनं अधिवासेन्तो सतो सम्पजानो अबिहञ्जमानो । अद्दसा खो भगवा तं भिक्खु अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा . . . पे . . . वेक्कं अधिवासेन्तं सतं सम्पजानं अविहञ्जमानं । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इम उदानं उदानेसि—

सब्बकम्मजहस्स^२ भिक्खुनो धुनमानस्स पुरेकतं रजं ।

अममस्स ठितस्स^३ तादिनो अत्थो नत्थि जन लपेतवे^४ ति ॥१॥

(२२—नन्द-सुत्तं ३।२)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा नन्दो भगवतो भाता मातुञ्छापुत्तो सम्बहुलानं भिक्खून् एवमारोचेति—“अनभिरतो अहं आवुसो ! ब्रह्मचरियं चरामि, न सक्कोमि ब्रह्मचरियं सन्धारेतुं,^४ सिक्खं पच्चक्खाय हीनाय^५ आवत्तिस्सामी^६,” ति ।

२१. ^१ द्रष्टव्यं E. Müller, P.L.p, 38. ^२A कम्महस्स. ^३AB °यि.

२२. ^४C व्याख्यायते सन्धारेतुन् ति पवत्तेतुं. ^५C हीनाया'ति गिहिभावाय आवत्तिस्साम'ति निवत्तिस्सामि.

अथ खो अञ्जतरो भिक्षु येन भगवा तेनु'उपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्षु भगवन्तं एतदवोच—“आयस्मा भन्ते ! नन्दो भगवतो भाता मातुच्छापुत्तो सम्बहुलानं भिक्षूनं एवं आरोचेति—अनभिरतो . . . पे . . . आवत्तिस्सामी” ति ।

अथ खो भगवा अञ्जतरं भिक्षुं, आमन्तेसि—“एहि त्वं भिक्षु ! मम वचनेन नन्दं भिक्षुं आमन्तेहि—सत्था तं आवुसो नन्द ! आमन्ते” ति ।

“एवं भन्ते ! ति खो सो भिक्षु भगवतो पटिस्सुत्वा येना'यस्मा नन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं नन्दं एतदवोच—“सत्था तं आवुसो नन्द ! आमन्तेसी” ति ।

“एवं आवुसो” ति खो आयस्मा नन्दो तस्स भिक्षुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनु'पसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं नन्दं भगवा एतदवोच—“सच्चं किर त्वं नन्द ! सम्बहुलानं भिक्षूनं एवमारोचेसि—अनभिरतो . . . पे . . . आवत्तिस्सामी” ति । किस्स पन त्वं नन्द ! अनभिरतो ब्रह्मचरियं चरसि, न सक्कोसि ब्रह्मचरियं सन्धारेतुं, सिक्खं पञ्चक्खाय हीनायावत्तिस्ससी” ति ?

“साकियानी ! (मं) ^२ भन्ते ! जनपदकल्याणी घरा निक्खमन्तं उपड्डुल्लिखितेहि^३ केसेहि अपलोकेत्वा म एतदवोच—तुवटं खो अय्यपुत्त ! आगच्छेय्यासी” ति । सो खो अहं भन्ते त अनुस्सरमानो अनभिरतो ब्रह्मचरियं चरामि, न सक्कोमि ब्रह्मचरियं सन्धारेतुं . . . आवत्तिस्सामी” ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं नन्दं बाहाय गहेत्वा सेय्यथा पि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जितं^४ वा बाहं पसारेय्य पसारितं वा बाहं सम्मिञ्जेय्य,^५ एवमेव जेतवने अन्तरहितो देवेसु तावतिसेसु पातुरहोसि । तेन खो पन समयेन पञ्चमत्तानि अच्छरासतानि सक्कस्स देवानमिन्दस्स उपट्टानं आगतानि होन्ति ककुटपादिनी^५ ति । तेन खो भगवा आयस्मन्तं नन्दं आमन्तेसि—“पस्ससि नो त्वं नन्द ! इमानि पञ्च अच्छरासतानि ककुटपादिनी” ति ?

“एवं भन्ते !” ति ।

^१ A साकिनिया; C साकियानी'ति सव्यराजधीता. ^२ नास्ति B.

^३ C उपड्डुलि लिखितेहि. . . . अड्डुलि लिखितेहि पि पठन्ति; ^४ A उपलिखितेहि; D उपड्डुलि लिखितेहि

^५ C ककुटपादिनी'ति पारायतसविसपादिनी (०ई?); ABD कुलुकुट.

“तं किम्मञ्जासि नन्द ! कतमा नु खो अभिरूपतरा वा दस्सनीयतरा वा पासादिकतरा वा साकियानी^१ वा जनपदकल्याणी इमानि वा पञ्च अच्छरासतानि ककुटपादिनी” ति ।

“सेय्यथा पि भन्ते पलुट्ठमक्कटी^२ कण्णनासच्छिन्ना, एवमेव खो भन्ते ! साकियानी जनपदकल्याणी इमेस पञ्चन्नं अच्छरासतानं उपनिधाय सङ्ख्यं^३ पि न उपेति कलभागं पि न उपेति उपनिधिं पि न उपेति । अथ खो इमानि पञ्च अच्छरासतानि अभिरूपतरानि चेव दस्सनीयतरानि च पासादिकतराणि चा” ति ।

“अभिरम नन्द ! अभिरम नन्द ! अहं ते पाटिभोगो पञ्चन्नं अच्छरासतानं पटिलाभाय ककुटपादिनीनं” ति । स चे मे भन्ते भगवा पाटिभोगो पञ्चन्नं अच्छरासतानं पटिलाभाय ककुटपादिनीनन्ति ।

“अभिरमिस्सामहं भन्ते ! भगवा ब्रह्मचरिये” ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं नन्दं बाहाय गहेत्वा सेय्यथा... पे... सम्मि-
ञ्जेय्य, एवमेवं देवेसु तावतिसेसु अन्तरहितो जेतवने पातुरहोसि । अस्सोसुं खो भिक्खू—‘आयस्मा किर नन्दो भगवतो भाता मातुच्छापुत्तो अच्छरानं हेतु ब्रह्म-
चरियं चरति, भगवा किर अस्स पाटिभोगो पञ्चन्नं अच्छरासतानं पटिलाभाय ककुटपादिनीनं’ इति ।

अथ खो आयस्मतो नन्दस्स सहायका भिक्खू आयस्मन्तं नन्दं भतकवादेन च उपविकितकवादेन^३ च समुदाचरन्ति—, भतको किरायस्मा नन्दो, उपविकितको किरा^४ यस्मा नन्दो अच्छरानं हेतु ब्रह्मचरियं चरति । भगवा किर अस्स पाटिभोगो पञ्चन्नं अच्छरासतानं पटिलाभाय ककुटपादिनीनं’ ति । अथ खो आयस्मा नन्दो सहायकानं भतकवादेन च उपविकितकवादेन च अट्टियमानो हरायमानो जिगुच्छियमानो एको वूपकट्ठो अप्पमतो आतापी पहित्तो विसारदो नचिरस्सेव यस्स^५त्थाय कुलपुत्तो सम्मदेव अगारस्मा अनागारियं पब्बजति, तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठे^६ व धम्मं सयं अभिञ्जा सञ्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि—‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, ना परं इत्थत्ताया’ ति अब्भञ्जासि । अञ्जतरो खो पनायस्मा नन्दो अरहत्^४ अहोसि ।

अथ खो अञ्जतरा देवता अतिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्पं

^१ C पलुट्ठ मक्कति’ति ज्ञामङ्ग मक्कटी’; A पलुट्ठ; D पलुट्ठ; B पसुट्ठ.

^२ BC संखं.

^३ C व्याख्यायते—उपविकितकवादेना’ति यो कहापनाप दीहि किञ्चि किनाति सो उपविकितो’ति वुच्चति; A उस^० ^४ ABC अरहत्तं

जैतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवा-
देत्वा एकमन्तं अट्टासि, एकमन्तं ठिता खो सा देवता भगवन्तं एतदवोच—
“आयस्मा भन्ते ! नन्दो भगवतो भाता मातुच्छापुत्तो आसवानं खया अनासवं
चेतोविमुत्तिं पञ्चाविमुत्तिं दिट्ठे’ व धम्मे सयं अभिञ्जा सञ्चिकत्वा
उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

भगवतोपि ज्ञानं उदपादि—‘नन्दो आसवानं खया . . . विहरती’ ति । अथ
खो आयस्मा नन्दो तस्सा रत्तिया अच्चयेन येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा
नन्दो भगवन्तं एतदवोच—“यं मे भन्ते ! भगवा पाटिभोगो पञ्चन्नं अच्छरासतानं
पटिलाभाय ककुटपादिनीनं, मुञ्चामा’हं’ भन्ते ! भगवन्तं एतस्मा पटिस्सवा” ति ।

“मया पि खो ते नन्द ! चेतसा चेतो परिच्च विदितो—नन्दो आसवानं
खया . . . विहरती’ ति ।^२ देवतापि मे एतमत्थं आरोचेसि—आयस्मा भन्ते ! नन्दो
भगवतो भाता मातुच्छापुत्तो आसवानं खया . . . विहरती’ ति । यदेव खो ते
नन्द ! अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुत्तं, अथाहं^३ मुत्तो एतस्मा पटिस्सवा” ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

यस्स नित्तिणो पङ्को, महितो कामकण्टको ।

मोहक्खयं अनुप्पत्तो सुखदुक्खेसु न वेधति स भिक्खू’ ति ॥२॥

(२३—यसोज-सुत्तं ३।३)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जैतवने अनाथपिण्ड-
कस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन यसोजपमुखानि पञ्चमत्तानि भिक्खुसतानि सावत्थि
अनुप्पत्तानि होन्ति भगवन्तं दस्सनाय । ते च अगन्तुका भिक्खू नेवासिकेहि
भिक्खूहि सद्धिं पटिसम्मोदमाना सेनासनानि पञ्चापयमाना पत्तचीवरानि
पटिसामयमाना उच्चासदा^४ महासदा अहेसु । अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं
आमन्तेसि—“के पनेते आनन्द ! उच्चासदा^५ महासदा केवट्टा मञ्जे मच्छं
विलोपेन्ति ?

^१ A मुञ्चाम्’आहं; D मञ्चाहं.

^२ AB पाठः—‘देवा’पि—इत्यस्य स्थाने योज्यते.

^३ AD अस्साहं; BC अथाहं. २३. ^४ A०अ ^५ A सी.

“एतानि भन्ते ! यसोजपमुखानि पञ्चमत्तानि भिक्षुसत्तानि सावत्थिं अनुप्पत्तानि भगवन्तं दस्सनाय । ते च आगन्तुका . . . पे . . . पटिसामयमाना उच्चासद्दा^१ महासद्दा’ ति ।

“तेन हानन्द ! मम वचनेन ते भिक्षू आमन्तेहि—सत्था आयस्मन्ते आममन्ते^१ ति ।”

“एवं भन्ते !” “ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा येन ते भिक्षू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ते भिक्षू एतदवोच—“सत्था आयस्मन्ते अमन्तेती” ति ।

“एवं आवुसो” ति खो ते भिक्षू आयस्मतो आनन्दस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिमु, एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्षू भगवा एतदवोच—“किन्तु तुम्हे भिक्षवे ! उच्चासद्दा^१ महासद्दा केवट्टा मच्चो मच्छ विलोपा ति”

एवं वुत्ते आयस्मा यसोजो भगवन्तं एतदवोच—“इमानि भन्ते ! पञ्चमत्तानि भिक्षुसत्तानि सावत्थिं अनुप्पत्तानि भगवन्तं दस्सनाय । ते’ मे आगन्तुका भिक्षू . . . पे . . . पटिसामयमाना उच्चा सद्दा^१ महासद्दा’ ति ।

“गच्छथा भिक्षवे ! वो पणामेमि, न वो मम सन्तिके वत्तब्बन्ति ।

“एवं भन्ते ! ति खो ते भिक्षू भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा, सेनासनं पटिसामेत्वा पत्तचीवर मादाय येन वज्जी तेन चारिक पक्कमि सु ।^१ वज्जीसु अनुपुब्बेन चारिकञ्चरमाना येन वग्गुमुदा^२ नदी, तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा वग्गुमुदाय नदिया तीरे पणकुटियो करित्वा वस्सं उपगच्छिंसु^४ ।

अथ खो आयस्मा यसोजो वस्सुपगतो भिक्षू आमन्तेसि—“भगवता मयं आवुसो ! पणामिता अत्थकामेन हितेसिना अनुकम्पकेन अनुकम्पं उपादाय । हन्द ! मयं आवुसो, तथा विहारं कप्पेम, यथा नो विहरतं भगवा^३ अत्तमनो अस्सा” ति ।

“एवं आवुसो !” ति खो भिक्षू आयस्मतो यसोजस्स पच्चस्सोसुं ।

अथ खो ते भिक्षू वूपकट्टा अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विहरन्तो तेनेव^५ न्तरवस्सेन सब्बेव तिस्सो विज्जा सच्छीकंसु^६ ।

^१ B पक्कामिसु.

^२ B वग्गुमुदा—इति सर्वत्र

^३ Mss° ई. °इंसु- स्थाने.

^४ B °गच्छिंसुं.

^५ AD भगवतो.

^६ B सच्छाकासुं; C सच्छिकरिंसु

अथ खो भगवा सावत्थियं यथाभिरत्ते विहारित्वा येन वेसाली तेन चारिकं पक्कमि,^१ अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन वेसाली तदवसरि। तत्र सुदं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं।

अथ खो भगवा वग्गमुदातीरियानं भिक्खूनं चेतसा चेतो परिच्च मनसिकरित्वा आयस्मन्तं आनन्द आमन्तेसि—“आलोकजाता विय मे आनन्द! एसा दिसा^२ ओभासजाता विय मे आनन्द एसा दिसा, ^३यस्सं दिसायं वग्गमुदातीरिया भिक्खू विहरन्ति गन्तु^४अप्पटिकूलासि मे^५ मनसिकातु। पहिण्य्यासि त्वं आनन्द! वग्गमुदातीरियानं भिक्खूनं सन्तिके दूतं—सत्था आयस्मन्ते आमन्तेति,^६ सत्था आयस्मन्तानं दस्सनकामो”ति।

“एवं भन्ते!” ति खो आयस्सा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा येन अञ्जतरो भिक्खु तेन उपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा तं भिक्खुं एतदवोच—“एहि त्वं आवुसो! येन वग्गमुदातीरिया भिक्खू तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा वग्गमुदातीरिये भिक्खू एवं वदेहि—सत्था आयस्मन्ते आमन्तेति, सत्था आयस्मन्तानं दस्सनकामो”ति।

“एवं आवुसो!” ति खो सो भिक्खु आयस्मतो आनन्दस्स पटिस्सुत्वा सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्मिञ्जितं वा बाहं पसारय्य पसारितं वा बाहं सम्मिञ्जेय्य, एवमेव महावने कूटागारसालायमन्तरहितो वग्गमुदाय नदिया तीरे तेसं भिक्खूनं पुरतो पातुरहोसि।

अथ खो सो भिक्खु वग्गमुदातीरिये भिक्खू एतदवोच—“सत्था आयसमन्ते आमन्तेति सत्था आयस्मन्तानं दस्सनकामो”ति।

“एवमावुसो!” ति खो ते भिक्खू तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा सेनासन पटिसामेत्वा पत्तचीवरमादाय सेय्यथा.....पे.....सम्मिञ्जेय, एवमेवं वग्गमुदाय नदिया तीरे अन्तरहिता महावने कूटागारसालायं भगवतो सम्मुखे पातुरहेसु।

तेन खो पन समयेन भगवा आनञ्जेन^७ समाधिना निसिन्नो होति। अथ खो तेसं भिक्खूनं एतदहोसि—“कतमेन नु खो भगवा विहारेन एतरहि

^१ B °आमि

^२ A एतादिसा.

^३ पुस्तकयोः—यस्सं विसायं आयामा इत्यस्य स्थाने ^४ नास्ति C; B भन्ते.

^५ A प्यतिकूल आसिमे, नास्ति D.

^६ A °सि

^७ A आनञ्जेत; C आनञ्जसमाधिना.....आनञ्जेन°पि पाठो. ब्रष्टव्यं E.Muller, The Pali Language p.8.

विहरतीति । अथ खो तेसं भिक्खून् एतदहोसि—‘आनञ्जेन ^१ खो भगवा विहारेन एतरहि विहरती’ ति सब्बेव आनञ्जेन समाधिना निसीदिसु ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया निक्खन्ते पठमे यामे उट्ठायासना एकंसं चीवरं करित्वा येन भगवा तेन अञ्जलि ^१ पणामेत्वा भगवन्तमेतदवोच—“अभिक्कन्ता भन्ते ! रत्ति निक्खन्तो ^२ पठमो यामो चिरनिसिन्ना आगन्तुका भिक्खू । पटिसम्मोदतु भन्ते ! भगवा आगन्तुकेहि भिक्खूही”ति ।

एवं वुत्ते भगवा तुण्ही ^३ अहोसि । दुतियं पि खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया निक्खन्ते मज्झिमे यामे उट्ठायासना एकंसं चीवरं करित्वा येन भगवा तेनञ्जलिम्पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच—“अभिक्कन्ता भन्ते ! रत्ति निक्खन्तो मज्झिमो यामो, चिरनिसिन्ना आगन्तुका भिक्खू, पटिसम्मोदतु भन्ते ! भगवा आगन्तुकेहि भिक्खूही”ति ।

दुतियम्पि खो भगवा तुण्ही अहोसि ।

ततियम्पि खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया निक्खन्ते पच्छिमे यामे उद्धते ^४ अरुणे नन्दिमुखिया रत्तिया उट्ठायासना एकंसं चीवरं करित्वा येन भगवा तेनञ्जलिम्पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच—“अभिक्कन्ता भन्ते ! रत्ति, निक्खन्तो पच्छिमो यामो, उद्धतो ^४ अरुणो, नन्दिमुखी रत्ति, चिरनिसिन्ना आगन्तुका भिक्खू, पटिसम्मोदतु भगवा आगन्तुकेहि भिक्खूही”ति ।

अथ खो भगवा तम्हा समाधिम्हा बुट्ठहित्वा आयस्मन्तं आनन्द आमन्तेसि—“सत्ते खो त्वं आनन्द ! जानेय्यासि, एत्तकम्पि ^५ ते न पटिभासेय्य—^६ अहं च आनन्द ! इमानि च पञ्च भिक्खुसतानि सब्बेव, आनञ्जसमाधिना ^७ निसीदिम्हाति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तां वेलाय इमं उदानं उदानेसि—

यस्स जितो कामकण्टको ^८ अक्कोसो च वधो च वन्धनञ्च ।

पब्बतो विय सो ठितो अनेजो सुखदुक्खेसु न वेधति स भिक्खू”ति ॥३॥

^१ A आनञ्च;

^२ A अञ्चली 6° A° इ.

^३ D उगते; A उब्धस्ते; A उद्धस्तो द्रष्टव्यं ५।५ चुलवणे ९।१

^४ A एत्तकंसि; B एत्तकंसि

^५ A समपटिभासेय्यं; D पटिभासेय्यं

^६ आनञ्च

^७ A B कण्डको

(२४—सारिपुत्त-सुत्तं ३।४)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा^१ उज्जुं कायं पणिघाय परिमुखं सति उपट्ठयेत्वा^२ । अद्सा खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा^१ उज्जुं कायं पणिघाय परिमुखं सति उपट्ठयेत्वा अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

यथा पि पब्बतो सेलो अचलो सुप्पतिट्ठितो

एवं मोहक्खया भिक्खु पब्बतो व न वेधती'ति ॥४॥

(२५—कोलित-सुत्तं ३।५)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा महामोग्गल्लानो^३ भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति, पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जुं कायं पणिघाय कायगताय सतिया अज्झत्त सुपतिट्ठिताय । अद्सा खो भगवा आयस्मन्तं महामोग्गल्लानं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं पे सुपतिट्ठिताय । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इम उदानं उदानेसि—

सति कायगता उपट्ठिता, छसु फस्सायतनेमु संवुतो

सततं भिक्खु समाहितो जञ्जा निब्बानमत्तनो'ति ॥५॥

(२६—पिलिन्द-सुत्तं ३।६)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्वकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा पिलिन्ववच्छो^४ भिक्खू वसलवादेन समुदाचरति ।

^१ A आभुञ्चित्वा ^२ A आपेत्वा ^३ A °गल्लानो—इति सर्वत्र.

२६. ^४ B पलिन्दिबच्छो; D पिलिन्दिबच्छो, महावग्गेऽपि ६।१३.

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुसङ्गकमिसु,^१ उपसङ्गकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं—“आयस्मा भन्ते ! पिलिन्दवच्छो भिक्खू वसलवादेन समुदाचरती”ति ।

अथ खो भगवा अञ्जनतरं भिक्खु आमन्तेसि—“एहि त्वं भिक्खु ! मम वचनेन पिलिन्दवच्छं भिक्खु आमन्तेहि—सत्था तं आवुसो पिलिन्दवच्छ आमन्तेती”ति ।

“एवं भन्ते”ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येन आयस्मा पिलिन्दवच्छो तेन उपसङ्ग कमि, उपसङ्गकमित्वा पिलिन्द वच्छं एतदवोच—“सत्था तं आवुसो आमन्तेती”ति ।

“एवं अवुसो”ति खो आयस्मा पिलिन्दवच्छो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्ग कमि, उपसङ्गकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्ना खो आयस्मन्तं पिलिन्दवच्छं भगवा एतदवोच—“सच्चं किर त्व वच्छ ! भिक्खू वसलवादेन समुदाचरसी”ति ?

“एवं भन्ते”ति ।

अथ खो भगवा पिलिन्दवच्छस्म पुब्बेनिवासं मनसिकरित्वा भिक्खू आमन्तेसि—“मा खो तुम्हे भिक्खवे ! वच्छस्स भिक्खुनो उज्झायित्थ ! न भिक्खवे ! वच्छो दोसन्तरो भिक्खू वसलवादेन समुदाचरति । वच्छस्स भिक्खवे ! भिक्खुनो पञ्च जातिसतानि अब्बोकिण्णानि ब्राह्मणकुले पञ्चाजातानि ।

सो नस्स वसलवादो दीघरत्त अज्झाचिण्णो^२ । तेनाय वच्छो भिक्खू वसलवादेन समुदाचरती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

यम्मिह न माया वत्तति न मानो, यो खीणलोभो अममो निरासो
पणुन्नकोधो^३ अभिनिब्बुतत्तो, सो ब्राह्मणो सो समणो स भिक्खू”ति ॥६॥

(२७—कस्सप-सुत्तं ३।७)

एव मे सुत—एकं समयं भगवा राजगहे विहरति बेळुवने कलन्धकनिवापे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा महाकस्सपो पिप्फलिगुहायं विहरति, सत्ताहं

^१ ABD °०इ, इंसु—स्थान—इत्यत्र. ^२C उदाचिन्नो... अज्झाचिन्नो
^१ति । ^३D पनुल्ल° । ^४A अब्भो°; B पुस्तकेऽट्टकथातः—सत्तियादि-
जातिअन्तरेहि अबोमिस्सानि.

एकपल्लङ्केन निसिन्नो होति अञ्जतरं समार्धं समापज्जित्वा । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो तस्स सत्ताहस्स अञ्चयेन तम्हा समाधिम्हा वुट्ठासि । अथ खो आयस्मतो महाकस्सपस्स तम्हा समाधिम्हा वुट्ठितस्स एतदहोसि—यभूनाहं राजगहं पिण्डाय पविसेय्यन्ति । तेन खो पन समयेन पञ्चमत्तानि देवतासतानि उस्सुक्कमापन्नानि होन्ति आयस्मतो महाकस्सपस्स पिण्डपातपटिलाभाय । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो तानि पञ्चमत्तानि देवतासतानि पटिक्खित्वा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि । तेन खो पन समयेन सक्को देवानमिन्दो आयस्मतो महाकस्सपस्स पिण्डपातं दातुकामो होति पेसकारिवण्णं^१ अभिनिम्मिनित्वा^२ तत्तं विनाति^३, सुजाता असुरकम्मा वासरं (?)^४ पूरेति । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो राजगहे सपदानं पिण्डाय चरमानो येन सक्कस्स देवानमिन्दस्स निवेशनं तेनुपसङ्गमि । अद्दसा खो सक्को देवानमिन्दो आयस्मन्तं महाकस्सपं दूरतो^५ व आगच्छन्तं, दिस्वान घरा निक्खमित्वा पच्चुग्गन्त्वा हत्थतो पत्त गहेत्वा घरं पविसित्वा घाटिया ओदनमुद्धरित्वा पत्तं पूरेत्वा आयस्मतो महाकस्सपस्स पदासि^६ । सो अहोसि पिण्डपातो अनेकसूपो अनेकव्यञ्जो^७ अनेकसूपरसव्यञ्जो^८ । अथ खो आयस्मतो महाकस्सपस्स एतदहोसि—‘को नु खो अयं सत्तो, यस्सायं एवरूपो इद्धानुभावो’ति ? अथ खो आयस्मतो महाकस्सपस्स एतदहोसि—‘सक्को नु खो देवानमिन्दो’ति । इति विदित्वा सक्कं देवानमिन्दं एतदवोच—‘कतं खो ते इदं कोसिय, मा पुन पि एवरूपमकासी’ति ।”

“अम्हाकम्पि भन्ते कस्सप ! पुञ्ज्जेन अत्थो अम्हाकम्पि पुञ्ज्जेन करणीयन्ति” । अथ खो सक्को देवानमिन्दो आयस्मन्त महाकस्सप अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा वेहासं अब्भुगन्त्वा आकासे अन्तलिक्खे तिक्खत्तुं उदानं उदानेसि—‘अहो दान परमं दानं कस्सपे सुपतिट्ठितं ! अहो. . . . सुपतिट्ठितन्ति ! !”

अस्सोसि खो भगवा दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय सक्कस्स देवानमिन्दस्स वेहासं उदानं उदानेत्तस्स—अहो सुपतिट्ठितं ! अहो सुपतिट्ठितन्ति ! ! अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलाय इम उदानं उदानेसि !

२७. ^१BD पेसकारं ।

^२A नेत्वा ।

^३A विनति; B विनाति; द्रष्टव्यं E. Muller, The Pali Language, p. 102 ।

^४A तंयुदं; B गं सरं; C D वासरं ।

^५A संत्वा ।

^६B पादासि ।

^७A व्यञ्जो ।

पिण्डपातिकस्स भिक्खुनो अत्तभरस्स अनञ्जपोसिनो
देवा पिह्यन्ति तादिनो उपसन्तस्स सदा सतीमतो^१ ति ॥७॥

(२८^२—पिण्ड-सुत्तं ३।८)

एव मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन सम्बहुलानं भिक्खून् पच्छाभन्तं पिण्डपातपटिक-
न्तानं करेरिमण्डलमाले सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयमन्तराकथा^३ उदपादि
पिण्डपातिको आवुसो भिक्खु पिण्डाय चरन्तो लभति कालेन कालं मनापिके
चक्खुना रूपे पस्सितु, लभति कालेन कालं मनापिके सोतेन सद्दे सोतु लभति
कालेन कालं मनापिके घानेन गन्धे घायितुं, लभति कालेन कालं मनापिके
जिह्वाय रसे सायितु, लभति कालेन कालं मनापिके कायेन फोटुब्बे फुसितु,
पिण्डपातिको आवुसा भिक्खु सक्कतो गरुक्कतो मानितो पूजितो अपचितो पिण्डाय
चरति । हन्द आवुसो मयं पि पिण्डपातिका होम, मयं पि लच्छाम कालेन कालं
मनापिके चक्खुना रूपे पस्सितुं, मयं पि लच्छाम कालेन कालं मनापिके सोतेन
सद्दे सोतुं, मयं पि लच्छाम कालेन कालं मनापिके घानेन गान्धे घायितुं, मयं
लच्छाम मनापिके जिह्वाय रसे सयितु, मयं लच्छाम मनापिके कायेन फोटुब्बे
फुसितु; मयं सक्कता गरुक्कता मानिता पूजिता अपचिता पिण्डाय चीरस्सा-
मा'ति । अयञ्चरहि तेसं भिक्खून् अन्तराकथा होति विप्पकता^४ । अथ खो भगवा
सायण्हसमयं पटिस्सल्लाना वुट्ठितो येन करेरिमण्डलमालो ते'नुपसङ्गमि, उपसङ्ग-
मित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदि, निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि—काय^५ नुत्थ'
भिक्खवे! एतरहि कथाय सन्निसिन्ना, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता"ति ?

“इध भन्ते ! अम्हाक पच्छाभन्त पिण्डपातपटिकन्तानं करेरिमण्डलमाले^६
सन्निसिन्नानं सन्निपतितानं अयं अन्तराकथा उदपादि—पिण्डपातिको पे
..... पिण्डाय चरिस्सामा'ति... अयं खो नो भन्ते अन्तराकथा विप्पकता;
अथ खो भगवा अनुप्पत्तो" ति ।

^१D सतिमस्सा ।

२८. ^२ द्रष्टव्ये सुत्त १२, २९ ।

^३A अन्तरी° अन्तर° ।

^४हस्तलेखेषु सर्वत्र—°था, द्रष्टव्यं सुत्त १२. ^५B कामा. ^६A°ले.

“न ख्वेतं भिक्खवे ! तुम्हाकं पटिरूपं कुलपुत्तानं सद्भाय अगारस्मा अनगारिय पब्बजितानं, यं तुम्हे एवरूपिं कथं कथेय्याथ । सन्निसिन्नानं सन्नपतितानं वो भिक्खवे ! द्वयं करणीयं—घम्मिया वा कथा अरियो वा तुण्हीभावो’ति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

पिण्डपातिकस्स भिक्खुनो अत्तभरस्स अनञ्जपोसिनो ।

देवा पिह्यन्ति तादिनो, नो चे सद्दसिलोकनिस्सितो^१ति ॥८॥

(२६—सिप्प-सुत्तं ३।६)

एवं मे सुत्तं—एकं समय भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाबपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन सम्बहुलानं भिक्खून्.....(सुत्तं विय) अन्तराकथा उदपादि—“को नु खो आवुसो ! सिप्प^२ जानाति, को किं सिप्पं सिक्खी^३, कतरं सिप्पानं अगगन्ति ।” तत्थ एकच्चे एवमाहंसु—“हत्थिसिप्पं सिप्पानं अगगन्ति ।” एकच्चे एवमाहंसु—अस्ससिप्पं सिप्पानं अगगन्ति । एकच्चे एवमाहंसु—“रथसिप्पं सिप्पानं अगगन्ति ।” एकच्चे एवमाहंसु—“धनुसिप्पं सिप्पानं अगगन्ति ।” एकच्चे एवमाहंसु—“थरुसिप्पं सिप्पानं अगगन्ति ।” एकच्चे एवमाहंसु—“मुद्दासिप्पं सिप्पानं अगगन्ति ।” एकच्चे एवमाहंसु—“गणनसिप्पं सिप्पानं अगगन्ति ।” एकच्चे एवमाहंसु—“सद्धखानसिप्पं सिप्पानं अगगन्ति ।” एकच्चे एवमाहंसु—“लेखासिप्पं सिप्पानं अगगन्ति ।” एकच्चे एवमाहंसु—“कावेय्यसिप्पं सिप्पानं अगगन्ति ।” एकच्चे एवमाहंसु—“लोकायतसिप्पं सिप्पानं अगगन्ति ।” एकच्चे एवमाहंसु—“खेत्तविज्जासिप्पं सिप्पानं अगगन्ति ।”

अयञ्चरहि तेसं भिक्खून् अन्तराकथा विप्पकता^४ । अथ खो भगवा सायण्हसमयं.....पे.....(यथा २८ सुत्तं) विप्पकता’ति । इध भन्ते.... पे... (यथापूर्वं) उदपादि—“को नु खो आवुसो ! सिप्पं जानाति..... पे.... खेत्तविज्जासिप्पं सिप्पानं अगगन्ति अयं खो नो भन्ते ! अन्तराकथा विप्पकता । अथ खो भगवा अनुप्पत्तो’ति ।

^१ A नीचेतस्स सलोक निस्सितो; D चेत्तस्स सिलोकनिस्सितो. C ग्रन्थतः पाठः, सीलोक—इत्यत्र ह्रस्वेकारं कृत्वा.

२९. ^२ A सिब्ब—सर्वत्र

^३ सिक्खि.—सर्वेषु हस्तलेखेषु

^४ द्रष्टव्या सुत्त २८ टिप्पणी २.

नख्वेतं.....पे..... (यथा २८ सुत्तं) तुण्हीभावो'ति । अथ खो भगवा एतं अत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

असिप्पजीवी लहु अत्थकामो यतिद्वियो सब्बधिविप्पमुत्तो ।

अनोकसारी अममो निरासो हत्वा मारं एकचरो स भिक्खू'ति ॥१॥

(३०—लोक-सुत्तं ३।१०)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे बोधिरुक्खमूले पठमाभिसम्बुद्धो ।

तेन खो पन समयेन भगवा सत्ताहं एकपल्लङ्गकेन निसिम्भो होति विमुत्ति-सुखं^१ पटिसंवेदी । अथ खो भगवा तस्स सत्ताहस्स अच्चयेन तम्हा समाधिम्हा वुट्ठित्वा बुद्धचक्खुना लोकं बोलोकेसि ।^२ अद्दसा खो भगवा बुद्धचक्खुना लोकं बोलोकेन्तो^३ सत्ते अनेकेहि सन्तापेहि सन्तप्पमाने अनेकेहि च परिळाहेहि^४ परि-ड्य्हमाने रागजेहि^५ पि दोसजेहि^६ पि मोहजेहि^७ पि' ति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदान उदानेसि—

अयं लोको सन्तापजातो फस्सपरेतो रोग वदति अत्ततो^७,

येन हि मज्जाति ततो त होति अज्जाथा ।

अज्जाथाभावि भवप्पत्तो^८ लोको भवपरेतो भवं एवाभिनन्दति ।

यदा' भिनन्दति, तं भय, यस्स भायति, तं दुक्ख ।

भवविप्पहानाय खो पन इदं ब्रह्मचरियं वुस्सती'ति ।

ये हि केचि समणा वा ब्राह्मणा वा भवेन भवस्स विप्पमोक्खं

आहंसु, सब्ब' एते अविप्पमुत्ता भवस्मा' ति वदामि ।

ये वा पन केचि समणा वा ब्राह्मणा वा विभवेन भवस्स निस्सरणं अहंसु सब्ब'ते अनिस्सरा भवस्मा'ति वदामि ।

३०. ^१ B सुक्ख.

^२ B ओलोकेसि

^३ B ओस्स°.

^४ CD° लाह.°

^५ A रागराजेहि

^६ A दोसरजेहि

^७ C अत्थतो. अत्ततो 'ति पिपठन्ति, D अत्थतो

^८ C भावप्पत्तो; A भावसत्तो; D सवसत्तो, अज्जाथाभावि—इत्यतः

सूत्रान्तं यावाद् वाक्यं B पुस्तके न दृश्यते.

न उपधी^१ हि^२ पटिच्च दुक्खं इदं सम्भोति,^३ ।

सब्बूपदानक्खमा न'त्थि दुक्खस्स सम्भवो ।

लोकमिमं पस्स पुयु, अविज्जाय परेता भूता भूतरता वा अपरिमुत्ता,

ये हि केचि भवा सब्बधि सब्बत्थताय,^४ सब्ब'एते भवा अनिच्चा दुक्खा

I विपरिणामधम्मा'ति ॥१०॥

एवमेतं^५ यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सतो ।

भवतण्हा पहीयति विभवतण्हा' भिनन्दति ।

सब्बतो तण्हानं खया असेसविरागनिरोधो निब्बानं ।

तस्स निब्बुतस्स भिक्खुनो अनुपादा पुनब्भवो न होति ।

अभिभूतो मारो^६ विजितसङ्गामो,^७ उपच्चगा^८ सब्बभवानि तादी^९ ति.

नन्दवग्गो ततियो ।

(तस्स) उदानं —

कम्म^{१०} नन्दो यमोजो च सारिपुत्तो च कोलिनो ।

पिण्डो कस्सपो पिण्डो सिप्पं लोके ते दसा ॥११॥

^१ D उपधि

^२ नास्ति A.

^३ एवमेव C; A पप्पोसमपोतिति; D पप्पोतिति

^४ D मुत्तताय

^५ AD एवम् पे सुतं

^६ A मनो; D मानो

^७ B विजितो स.^०

^८ D उपगा; AC उपञ्जगा; उपच्चता.

^९ A ता; D तादि

^{१०} हस्तलेख कम्म

^{११} AB अ; D °इ

^{१२} AD रसा

४—मेधिय-वग्गो

(३१—मेधिय-सुत्तं ४।१)

एव मे सुत्तं—एक समयं भगवा चालिकायं विहरति, चालिके पव्वते ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा मेधियो भगवतो उपट्ठाको होति । अथ खो आयस्मा मेधियो येन भगवा तेनुपसङ्कमि^१; उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठासि, एकमन्तं ठितो खो आयस्मा मेधियो भगवन्त एतद वोच—
“इच्छामहं भन्ते ! जन्तुगामं^१ पिण्डाय पविसितुं ति” ।

“यस्स दानि त्वं मेधिय ! कालं मज्जसी’ ति” ।

अथ खो आयस्मा मेधियो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय जन्तुगामे पिण्डाय पाविसि, जन्तुगामे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन किमिकालाय^२ नदिया तीरं, तेन उपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा किमिकालायनदिया तीरे जङ्घाविहारं^३ अनुचङ्कमानो अनुविचरमानो अट्ठासो खो अम्बवनं पासादिकं रमणीयं, दिस्वान’स्स एतद् अहोसि—“पासादिक वत’इदं अम्बवन रमणीयं । अल वत’इदं कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पधानाय^४ । सचे म भगवा अनुजानेय्य आगच्छेय्य’ह इमं अम्बवन पधानाया”ति । अथ खो आयस्मा मेधियो येन भगवा तेन उपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा मेधियो भगवन्त एतदवोच—इध’हं भन्ते पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवर आदाय जन्तुगामं पिण्डाय पाविसि । जन्तुगामे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन किमिकालाय नदिया तीरं, तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा किमिकालाय नदिया तीरे जङ्घाविहारं अनुचङ्कमानो अनुविचरमानो अट्ठासो अम्बवन पासादिकं रमणीयं; दिस्वान मे एतदहोसि—
“पासादिकं वत ! इदं अम्बवन रमणीय, अल वत ! इदं कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स

३१. ^१ BD °मे; C °मं, मे.

^२ A क्वचित् °काक्°

^३ BD °°जङ्घा°.

^४ C व्याख्यायते—पधानाया’ति समणधम्मकरणाय.

पधानाय । सचे मं भगवा अनुजानेय्य आगच्छेय्याहं इदं अम्बवनं पधानाया'ति ।
सचे म भन्ते ! भगवा अनुजानाति, गच्छेय्याहं तं अम्बवनं पधानाया'ति

एवं वृत्ते भगवा आयस्मन्तं मेधियं एतदवोच—“आगमेहि ताव मेधिय !
एककम्हा ताव, याव अञ्जोपि कोचि भिक्खु आगच्छती”ति ।

^१ दुतियम्पि खो आयस्मा मेधियो भगवन्तं एतदवोच—“भगवतो भन्ते !
नत्थि किञ्चि उत्तरि करणीयं नत्थि कतस्स वा पतिचयो,^२ मय्हं खो पन भन्ते !
अत्थि उत्तरि करणीय, अत्थि कतस्स पतिचयो । सचे मं भन्ते ! भगवा अनुजानाति,
गच्छेय्याहं तं अम्बवन पधानायाति । दुतियम्पि खो भगवा आयस्मन्तं मेधियं
एतदवोच—“आगमेहि आगच्छती”ति ।

“ततियम्पि खो आयस्मा मेधियो भगवन्तं एतदवोच—“भगवतो भन्ते !
नत्थि पधानाया'ति ।

“पधानन्ति खो मेधिय ! वदमानं कन्ति वेदेय्याम ।^३ यस्स दानि त्वं मेधिय !
कालं मञ्जसी”ति ।

अथ खो आयस्मा मेधियो उट्ठाय आसना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिण
कत्वा येन तं अम्बवनं तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा तं अम्बवनं अञ्जोगहेत्वा ^४
अञ्जतरास्मि रुक्खमूले दिवाविहारं निसीदि । अथ खो आयस्मतो मेधियस्स
तस्मिं अम्बवने विहरन्तस्स येभुय्येन तयो पापका अकुसला वितक्का समुदाचरन्ति,
सेय्यथ'इदं—“कामवतिकको व्यापादवितक्को विहिंसावितक्को' ति ।

अथ खो आयस्मतो मेधियस्स एतदहोसि—“अच्छरिय वत भो ! अबुतं वत
भो ! सद्दाय च वतम्हि अगारस्मा अनगारिय पव्वजितो, अथ च पनिमेहि तीहि पाप-
केहि अकुसलेहि वितक्केहि अनवासन्नो,^५ सेय्यथीद—कामवितक्केन व्यापादवितक्केन
विहिंसावितक्केना' ति । अथ खो आयस्मा मेधियो सायण्हसमय पटिसल्लाना
वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा मेधियो भगवन्तं एतदवोच—“इध

^१ C कोचि भिक्खु दिस्सती'ति पाठो. आगच्छतू'ति पि पठन्ति, तत्थ
विस्सुतू'ति ^२ ABD पतिचयो; C पतिचयो शोधयते परिचयो ^३ A चरमानं
किञ्चि चरेय्यासा; C व्याख्यायते . . . समणद्धम्मं करोमीति' ति तं
अववमानं [? वव] मयं अञ्जं किन् ताव वदेय्याम ^४ A °गाह° ^५ A अज्झापन्नो
द्वितीयवारं अन्वासवन्ति. सिंहल हस्तलेखेषु तनयोराकृतिसादृश्यात् पाठभेद-प्रदर्शनं
दुष्करम्. C अनवासन्ना'ति अनुलङ्घावोकिन्ना . . . अनवसन्नो'ति पि पाठो. B
पाठः—अनवासन्ना [द्विः], D अन्नासन्नो, अनवासन्नि.

मय्हं भन्ते ! तस्मिं अम्बवने विहरन्तस्स येभ्य्येन तयो पपका अकुसला वितक्का समुदाचरन्ति पे..... विहिंसावितक्को' ति । मय्हं भन्ते ! एतदहोसि—“अच्छरियं पे..... विहिंसावितक्केना” ति ।

“अपरिपक्काय मेधिय ! चेतोविमुत्तिया पञ्च धम्मा परिपाकाय संवत्तन्ति । कतमे पञ्च ?^१ इध मेधिय ! भिक्खु कल्याणमित्तो होति कल्याणसंपवड्को । अपरिपाकाय मेधिय ! चेतोविमुत्तिया अय पठमो धम्मो परिपाकाय संवत्तति ।^२ पुन च परं मेधिय ! भिक्खु सीलवा होति, पाटिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति, आचारगोचरसम्पन्नो अनुमत्तेमु वज्जेमु भयदस्सावी ममादाय सिक्खति सिक्खाप-
देसु । अपरिपाकाय मेधिय ! चेतोविमुत्तिया अय दुतियो धम्मो परिपाकाय संवत्तति ।^३ पुन च परं मेधिय ! भिक्खु या'यं कथा अभिसल्लेखिका^४ चेतो-
विवरणसप्पाया^५ एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति सेय्य^६ थोद—अप्पिच्छकथा सन्तुट्ठिकथा पविवेक-
कथा अससगगकथा विरियारम्भकथा सीलकथा समाधिकथा पञ्जाकथा विमुत्ति-
कथा विमुत्तिज्ञानदस्सनकथा एवरूपिया कथाय निकामलाभी होति अकिच्छ-
लाभी^७ अकसिरलाभी । अपरिपाकाय मेधिय ! चेतोविमुत्तिया अय ततियो धम्मो परिपाकाय संवत्तति ।^८ पुन च परं मेधियो ! भिक्खु आरद्धविरियो विहरति अकुस-
लान धम्मान पहानाय कुसलान धम्मान उपसम्पदाय थामवा दल्लहपरक्कम्मो अनि-
क्खित्तधुरो कुसलेमु धम्मेसु । अपरिपाकाय मेधिय ! चेतोविमुत्तिया अय चतुत्थो धम्मो परिपाकाय संवत्तति ।^९ पुन च परं मेधिय ! भिक्खु पञ्जावा होति उदयत्थ-
गामिनिया पञ्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मादुक्खक्खयगामिनि-
मिया । अपरिपाकाय मेधिय ! चेतोविमुत्तिया अय पञ्चमो धम्मो परिपाकाय संव-
त्तति । अपरिपाकाय मेधिय ! चेतोविमुत्तिया इमे पञ्च धम्मा परिपाकाय संवत्तन्ति ।

“कल्याणमित्तस्स”^१ एत मेधिय ! भिक्खुनो पाटिकड्खाम^४ कल्याणसहायस्स कल्याणसम्पवड्कस्स यं सीलवा भविस्सति पाटिमोक्खसंवरसंवृतो विहरिस्सति आचारगोचरसम्पन्नो अनुमत्तेमु वज्जेमु भयदस्सावी सिक्खति सिक्खापदेसु । कल्याणमित्तस्सेतं.... कल्याणसम्पवड्कस्स, यं सीलवा भविस्सति पाटिमोक्ख-
संवरसंवृतो(?), या'यं कथा अभिसल्लेखिका चेतोविवरणसप्पाया एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवतिस्सति, सेय्यथो'द—अप्पिच्छकथा अससगगकथा विरियारम्भकथा सीलकथा समाधिकथा

^१ AB °ता; C °सल्लेखिका ^२ A सव्वाया ^३ AB अकिञ्च; °
पदच्चात्—A अकिञ्च. ^४ ABD °आ, °अं.

पञ्चाकथा विमुक्तिकथा विमुक्तिज्ञाणदस्सनकथा एवरूपिया कथाय निकामलाभी
 होति अकिच्छलाभी^१ अकसिरलाभी कल्याणमित्तस्स'.....कल्याण सम्पवड्ढ-
 कस्स यं आरद्धविरियो भविस्सति अकुसलानं धम्मानं पहाणाय कुसलानं धम्मानं
 उपसम्पदाय थामवा दद्धपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेषु । कल्याण-
 मित्तस्स.....सम्पवड्ढकस्स यं पञ्चावा भविस्सति उदयत्थगामिनिस्स
 पञ्चाय समागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मादुक्खक्खयगामिनिया तेन च
 पन मेधिय ! भिक्खुना इमेसु पञ्चसु धम्मेषु पतिट्ठाय चत्तारो धम्मा
 उत्तरीभावेतब्बा, असुभा भावेतब्बा रागस्स पहाणाय, भेता भावेतब्बा व्यापादस्स
 पहाणाय आनापानसति^२ भावेतब्बा वितक्कुपच्छेदाय अनिच्चसञ्ज्ञा भावेतब्बा
 अस्मिमानसमुग्धाताय । अनिच्चसञ्ज्ञानो हि मेधिय ! अनत्तसञ्ज्ञा सण्ठाति
 अनत्तसञ्ज्ञी अस्मिमानसमुग्धातं पापुनाति दिट्ठे^३ वधम्मे निव्वानन्ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताय वेलाय इमं उदानं उदानेसि—

खुदा वितक्का सुखुमा वितक्का अनुगता मनसो उब्बिलापा ।^४

एते अविट्ठा मनसो वितक्के हुराहुर धावति भन्तचित्तो ।

एते च^५ विट्ठा मनसो वितक्के आतापियो सवरति सतीमा,^६

अनुगते^७ मनसो उब्बिलापे असेसमेते^८ पजहासि बुद्धो^९ति ॥१॥

(३२—उद्धत-सुत्तं ४१२)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा कुसिनारायं विहरति उपवत्तने^{१०} मल्लानं
 सालवने ।

तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू भगवतो अविट्ठरे अरञ्जकुटिकाय
 विहरन्ति, उद्धता होन्ति उन्नला चपला मुखरा विकिण्णवाचा मुट्ठस्सतिनो
 असम्पजाना असमाहिता विव्वन्तचित्ता पाकतिन्द्रिया । अद्सा खो भगवा ते
 सम्बहुले भिक्खू अविट्ठरे अरञ्जकुटिकायं विहरन्ते उद्धते उन्नले चपले मुखरे

^१AB अकिञ्च, ° पदचान् A अकिञ्च ^२A आणापाण. ° ^३C
 उथिलापा, ° A उब्बिलापा ^४C एते, न, च. ^५ई कारः. ^६A अनुगते;
 B अनुत्तबो; C अनुगते^७ति बुल्लद्धवसेन अनुपप्पे, अनुगते^८ति तठन्ति.

^७A असेसमाने; B असेसवने; D असेवमाने (?); C व्याख्याते—
 असेस..... एते ३२. ^८त्यज्यते BD. पुस्तकयोः.

विकिण्णवाचे मुटुस्सतिनो असम्पजाने असमाहिते विबभन्तचित्ते पाकतिन्द्रिये । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदान उदानेसि—

अरक्खितेन कायेन मिच्छादिट्ठिगतेन^१ च
 धीनभिद्धाभिभूतेन वसं मारस्स गच्छति ॥
 तस्मा रक्खितचित्तस्स सम्मासङ्कप्पगोचरो ।
 सम्मादिट्ठिपुरेक्खारो जत्वान उदयब्बयं
 धीनमिद्धाभिभू भिक्खु सब्बा दुगगतियो जहे'ति ॥२॥

(३३—गोपाल-सुत्तं ४१३)

एव मे सुत—एकं समय भगवा कोसलेसु चारिकं चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि ।

अथ खो भगवा मग्गा ओक्कम्म येन अञ्जतरं रुक्खमूल तेनु'उपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो अञ्जतरो गोपालको येन भगवा तेनु'उपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि, एकमन्त निसिन्नं खो तं गोपालकं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सपहंमेमि । अथ खो सो गोपालको भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो मंपहंसितो भगवन्त एतदवोच—“अधिवासेनु मे भन्ते ! भगवा स्वातनाय भत्तं सद्धि भिक्खुसंघेना” ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

अथ खो सो गोपालको भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठाय आसना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो सो गोपालको तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पहूतं अप्पोदकपायासं पटियादापेत्वा नवञ्च सप्पि भगवतो कालं अरोचेसि—“कालो भन्ते ! निट्ठित भत्तं” ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्ताचीवरं आदाय सद्धिं भिक्खुसंघेन येन तस्स गोपालकस्स निवेसनं तेनु'उपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो सो गोपालको बुद्धपमुखं भिक्खुसंघ अप्पोदकपायासेन च नवेन च सप्पिना सहत्था सन्तप्पेसि सपवारिसि । अथ खो सो गोपालको भगवन्तं भुत्तावि ओनीतपत्तपाणि^३ अञ्जतर नीचं आसन गहेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नं खो तं गोपालक भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहसेत्वा उट्ठाया'सना पक्कामि ।

^१ A °पातेन; B °ततेन ^२Bपहो D पिहा

^३ धोतहत्थ पानी (?) [धोतपत्तपानी] न्ति पि पाथो धोतपत्तहत्थ न्ति अथो.

अथ खो अचिरपक्वन्तस्स भगवतो तं गोपालकं अञ्जतरो पुरिसो सीमन्त-
रिकाया^१ जीविता ओरोपेसि । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्क-
कमिसु, उपसङ्ककमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, एकमन्तं
निसिन्ना खो ते भिक्खु भगवन्तं एतदवोचुं—“येन भन्ते ! गोपालकेन अञ्ज
वुद्धपमुखो भिक्खुसंघो अप्पोदपायासेन नवेन च सप्पिना सहत्था सन्तप्पितो सम्पवा-
रितो सो किर भन्ते गोपालको अञ्जानरेन पुरिसेन सीमन्तरिकाय^१ जीविता वोरो
पितो^१” ति । अथ खो भगवा एतं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

२ दिसो दिसं यन्तं कयिरा वेरि वा पन वेरिन ।

मिच्छापणिहितं चित्तं पापियो नं ततो करे’ति ॥३॥

(३४—जुण्हा-सुत्तं ४१४)

एवं मे सुत—एकं समयं भगवा राजगहे विहरति बेळुवने कलन्दकनिवापे ।

तेन खो पन समयेन प्रायस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महामोग्गलानो कपोत-
कन्दरायं^३ विहरति । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो जुण्हाय रत्तिया
नवोरोपितेहि केसेहि अब्भोकासे निसिन्नो होति अञ्जतरं समाधिं समापज्जित्वा ।
तेन खो पन समयेन द्वे यक्खा सहायका उत्तराय दिसाय दक्खिण दिमं गच्छन्ति
केन चिदेव करणीयेन । अट्ठसंसु खो ते यक्खा आयस्मन्त सारिपुत्त जुण्हाय
रत्तिया नवोरोपितेहि केसेहि अब्भोकासे निसिन्नं, दिस्वा एको यक्खो दुतिय यक्ख
एतदवोच—“पटिभाति मं सम्म, इमस्स समणस्स सीसे पहारं दानु” ति ।

एवं वुत्ते सो यक्खो तं यक्खं एतदवोच—“अलं सम्म, मा समण आसादेमि^४ ।
उळारो सो सम्म समणो महिद्धिको महानुभावो’ति ।

दुतियंपि खो सो यक्खो तं यक्खं एतदवोच—“पटिभाति मं सम्म ! इमस्स
समणस्स सीसे पहारं दानु” ति ।

दुतियं’ पि खो सो यक्खो तं यक्खं एतदवोच—“अलं सम्म ! ... महानु-
भावो” ति ।

^१ ABCD सि°

^२ See धम्मपदं, ४२.

३४ ^३C कपोतकन्दरायन्ति एवंनामके. बिहारे ^४C मा आसादेसी’ति
शोध्यते—आपादेसि मा घातेसि मा पहारं देहि’ति वुत्तं होति; AD आसारेसि;
B आसादेसिस्थाने, ABC आसारेसि द्रष्टव्यं सुल्लवगे ७।३।१२

ततिर्यं' पि खो सो यक्खो तं यक्खं एतदवोच—“पटिभाति...दातुं”ति” ततिर्यं पि खो सो यक्खो तं यक्खं एतदवोच—“अलं सम्म !...महानुभावो” ति ।

अथ खो सो यक्खो तं यक्खं अनादियित्वा आयस्मतो सारिपुत्तथेरस्स सीसे पहारं अदासि । अपि तेन पहारेण सत्तरतनं वा अङ्घटुरतनं वा नाग ओसादेय्य^१ महन्तं वा पम्बतकूटं पदालेय्य । अथ च पन^२ सो यक्खो ड्य्हामि ड्य्हामी’ ति वत्वा तत्थ एव महानिरयं अपतासि । अद्दसा खो आयस्मा महामोग्गल्लानो दिब्बेन चक्खुना विमुद्धेन अतिकन्तमानुसकेन तेन यक्खेन आयस्मतो सारिपुत्तस्स सीसे पहारं दीयमान, दिस्वान येन आयस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच—“कच्चि ते आवुसो ! खमनीय कच्चि यापनीयं कच्चि न किञ्चि दुक्ख” ति ।

“खमनीयं मे आवुसो मोग्गल्लान ! यापनीय मे आवुसो मोग्गल्लान ! अपि च मे सीसे थोक दुक्ख”^३ ति ।

अच्छरियं आवुसो सारिपुत्त अब्भुतं आवुसो सारिपुत्त ! यं त्वं महिद्धिको आयस्मा सारिपुत्तो महानुभावो । इध ते आवुसो सारिपुत्त ! अञ्जतरो यक्खो सीसे पहारं अदासि, ताव महापहारो अहोसि । अपि तेन पहारेण सत्तरतनं . पदालेय्या’ ति ।

अथ च पन आयस्मा सारिपुत्तो एवमाह—“खमनीयं मे आवुसो मोग्गल्लान ! यापनीय मे आवुसो मोग्गल्लान ! अपि च मे सीसे थोक दुक्ख ति । अच्छरियं आवुसो मोग्गल्लान ! अब्भुत आवुसो मोग्गल्लान ! याव महिद्धिको आयस्मा महामोग्गल्लानो महानुभावो, यत्र हि नाम यक्ख पि पस्सिस्सति, मय पन एतरहि पंमुपिमाचक पि न पस्सामा” ति ।

अस्सोसि खो भगवा दिब्बाय सोतधातुया विस्मुद्धाय अतिकन्तमानुसिकाय तेसं उभिन्न महानागानं इमं एवरूप कयासल्लाप । अथ खो भगवा एत अत्थ विदित्वा तायं वेलाय इम उदान उदानेसि^४—

^१ A अधट्टमर°; BD अङ्घटुरतनं,

^२ C ओसादेय्या’ति पठविद्यं ओसीदापेय्य निमुज्जापेय्य, ओसारेय्य’ति पि पाठो चुन्नविचुन्नं करेय्या’ति अत्थो AD अओसारेय्या; B ओसदेय्यय

^३ C अपि च मे सीसं थोकं दुक्खं—

इत्यपि पाठः

^४ द्रष्टव्या. थेरगाथा, V. १९१

यस्स सेलूपमं चित्तं ठितं नानुपकम्पति ।

विरत्तं रजनीयेसु कोपनेय्ये न कुप्पति ॥

यस्स एव^१ भावितं चित्तं, कुतो त दुक्खमेस्सती' ति ॥४॥

(३५—नाग-सुत्तं ४१५)

एव मे सुत्तं—एक समयं भगवा कोसाम्बियं विहरति घोसितारामे ।

तेन खो पन समयेन भगवा आकिण्णो विहरति भिक्खूहि भिक्खुनीहि उपासकेहि उपासिकाहि राजूहि राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थियसावकेहि आकिञ्चो दुक्ख न फासु विहरति । अथ खो भगवतो एतदहोसि—“अहं खो एतरहि आकिण्णो विहरामि भिक्खूहि . . . तित्थियसावकेहि आकिनो दुक्ख न फासु विहरामि, यन्नूनाहं एको गणस्मा वूपकट्ठो विहरेय्यं” ति ।

अथ खो भगवा पुब्बमण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कोसम्बियं पिण्डाय पाविसि, कोसम्बियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो साम^२ सेनासनं ससामेत्वा पत्तचीवरं आदाय अनामन्तेत्वा उपट्ठाकं अनपलोकेत्वा भिक्खुसंघं एको अदुनियो येन पालिलेय्यकं^३ तेन चारिकं पक्कामि, अनुपुब्बेन चारिकञ्चरमानो येन पालिलेय्यकं^३ तदवसरि । तत्र मुदं भगवा पालिलेय्यकं^४ विहरति रक्खितवनसण्डे भट्टसालमूले ।

अञ्जतरो पि खो हत्थिनागो आकिण्णो विहरति हत्थीहि हत्थिनीहि हत्थिकळारेहि^४ हत्थिच्छापकेहि^५ छिन्नग्गानि चेव तिणानि खादन्ति ओभग्गोभगञ्चस्स साखाभड्गं खादन्ति, आविलानि च पानीयानि^६ पिवन्ति ओगाहा^७ चस्स उत्तिण्णस्स हत्थिनियो कायं उपनिग्घसन्तियो गच्छन्ति आकिण्णो दुक्खं न फासु विहरति । अथ खो तस्स हत्थिनागस्स एतदहोसि —“अहं खो एतरहि आकिण्णो विहरामि हत्थीहि हत्थिनीहि हत्थिकळारेहि^४ हत्थिच्छापेहि, छिन्नग्गानि चेव

^१ AD तस्स' एवं; B मस्स' एवं; C तस्स' एतं. व्याख्यायते यस्स' एवं(?) ४१५. महावग्ग, १०१४.

३५. ^२C सामन्ति सयं

^३B पारि [यथा महावग्गे]

^४C D °कळारेहि C व्याख्यायते; °पोटकेहि

^५C °छापेहीदति खीलकेहि

^६B C °नी.

^७D ओगहस्स 'ओगाहा'ति तिट्ठतो ओगाहन् तिपि पालि A

^८D ओगाहस्स

तिणानि खादामि ओभग्गोभग्गञ्च मे साखाभङ्गं खादन्ति, आविलानि च पाणी-
यानि पिवामि ओगाहा^१ च मे उत्तिण्णस्स हत्थिनियो कायं उपनिघसन्तियो
गच्छन्ति आकिण्णो दुक्खं न फासु विहरामि । यन्नूनाह एको गणस्मा वूपकट्ठो
बिहरेय्य” ति ।

अथ खो सो हत्थिनागो यूथा अपकम्म येन पालिलेय्यक रक्खितवनससण्डो^२
भट्सालमूलं येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा तत्र सुदं सो हत्थिनागो
यस्मि पदेमे भगवा विहरति न पदेस अप्पहरितञ्ज^३ च करोति सोण्डाय भगवतो
पाणीयं^४ परिभोजनीयं पट्टपेति । अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स
एवं चेतसो परिवित्तक्को उदपादि—“अहं खो पुब्बे आकिण्णो विहासि भिक्खूहि .
तित्थियसावकेहि आकिण्णो दुक्खं न फासु विहासि । सो’म्हि एतरहि अनाकिण्णो
विहरामि भिक्खूहि . . . तित्थियसावकेहि अनाकिण्णो सुखं फासु विहरामी” ति ।
तस्स पि खो हत्थिनागस्स एव चेतसो परिवित्तक्को उदपादि—“अहं खो पुब्बे
आकिण्णो विहासि हत्थीहि हत्थिनीहि हत्थिकळारेहि हत्थिच्छापकेहि, छिन्नग्गानि
चेव तिणानि खादि ओभग्गोच गगञ् च मे साखाभङ्गं खादिसु आविलानि च
पानीयानि पिवामि ओगाहा^५ च मे उत्तिण्णस्स हत्थिनियो कायं उपनिघसन्तियो
अगमंसु, आकिण्णो दुक्खं न फासु विहासि, सो’म्हि एतरहि अनाकिण्णो विहरामि
हत्थीहि हत्थिनीहि हत्थिकळारेहि हत्थिच्छापकेहि, अच्छिन्नग्गानि चेव तिणानि
खादामि ओभग्गोभग्गञ्च मे साखाभङ्गं न खादन्ति, अनाविलानि च पानीयानि
पिवामि ओगाहा^६ च मे उत्तिण्णस्स हत्थिनियो न कायं उपनिघसन्तियो गच्छन्ति,
अनाकिण्णो सुखं फासु विहरामी” ति ।

अथ खो भगवा अत्तनो च पविवेकं विदिन्वा तस्स च हत्थिनागस्स चेतसा
चेतोपरिवित्तकं अञ्जाय तायं वेलायं इमं उदानं उदानेमि—

एत^६ नागस्स^६नागेन ईसादन्तस्स हत्थिनो ।

समेति चित्तं चित्तेन यं एको रमती वने’ति ॥५॥

^१ D °पारि

^२ D °अं

^३ D °हा°

^४ B °नी°.

^५ AD ओगाहस्स ओगाहञ्

^६ D एवं; AC एतं; B ए.

(३६—पिण्डोल-सुत्तं ४।६)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनार्षपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा पिण्डोलभारद्वाजो भगवतो अविदूरे^१ निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा^२ उज्जुं कायं पणिघाय अरञ्जको पिण्डपातिको पंसुकूलिको तेचीवरिको अप्पिच्छो सन्तुट्ठो पविवित्तो असंसट्ठो आरद्धविरियो धुतवादो अधिचित्तं अनुयुत्तो । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्त पिण्डोलभारद्वाजं अविदूरे निसिन्न पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जु काय पणिघाय अरञ्जकं पिण्डपातिकं पंसुकूलिकं तेचीवरिकं अप्पिच्छ सन्तुट्ठं पविवित्त असंसट्ठ आरद्धविरियं धुतवादं अधिचित्तं अनुयुत्त । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

अनुपवादो अनुपघातो पातिमोक्खे च संवरो
मत्तञ्जाता च भत्तस्मिं पन्तञ्च^३ च सयनासनं
अधिचित्तं च आयोगो एत बुद्धान^४ सासनं^५ ति^६ ॥६॥

(३७—सारिपुत्त-सुत्तं ४।७)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनार्षपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा^१ उज्जु काय पणिघाय अप्पिच्छो सन्तुट्ठो पविवित्तो असंसट्ठो आरद्धविरियो अधिचित्तं अनुयुत्तो । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा^२ उज्जु कायं पणिघाय अप्पिच्छं सन्तुट्ठं पविवित्त असंसट्ठं आरद्धविरियं अधिचित्तं अनुयुत्त । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

३६.^१ A अभुञ्चित्वा.

^२ A पथञ्ज्; C सन्तञ्च=पत्थसञ्च इति शोध्यते

^३ BC तु

^४ वृष्टव्या धम्मप दे गाथा १८५.

३७. ^५ A आभुञ्जित्वा

^६ A आभुञ्चित्वा.

अधिचेतसो अप्पमज्जतो मुनिनो मोनपथेसु सिक्खतो
सोका न भवन्ति तादिनो उपसन्तस्स सदासतीमतो' ति ॥७॥

(३८—सुन्दरी-सुतं ४१८)

एव मे सुतं—भगवा, एक समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन भगवा सक्कतो होति गरुक्कतो होति मानितो पूजितो
अपचितो लाभो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं,
भिक्षुसंघो पि सक्कतो होति...पे...परिक्खारानं अज्जतिथिया पन
परिब्बाजका असक्कता होन्ति (यथा १४ सुतं)...पे...परिक्खारान ।

अथ खो ते अज्जतिथिया परिब्बाजका भगवतो सक्कार असहमाना
भिक्षुसंघस्स च येन सुन्दरी परिब्बाजिका तेन उपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा
सुन्दरि परिब्बाजिकं एतदवोचु—“उस्सहसि भगिनि ! आतीनमत्थं कातु” ति ।

“क्याह अय्या ! करोमि, कि मया सक्का कातु ? जीवित पि मे
परिच्चत्तं आतीनं अत्थाया” ति ।

“तेन हि भगिनि ! अभिक्खनं जेतवनं गच्छाही” ति ।

“एव अय्या” ति खो सुन्दरी परिब्बाजिका तेसं अज्जतिथियान
परिब्बाजकान पटिसुत्वा अभिक्खनं जेतवनं अगमासि । यदा अज्जिसु ते
अज्जतिथिया परिब्बाजका—“दिट्ठा खो सुन्दरी परिब्बाजिका बहुजनेन^१
अभिक्खण जेतवन आगच्छन्ती” ति । अथ न जीविता बोरोपेत्वा तत्थेव
जेटवनस्स परिखाय कूपे निखाणित्वा येन राजा पसेनवि कोसलो तेन^२
उपसङ्कमिसु^३, उपसङ्कमित्वा राजान पसेनदि कोसलं एतद अवोचु—“या
सा महाराज ! सुन्दरी परिब्बाजिका सा नो न दस्सती” ति ?

^१ C यदा तेसं (!) अज्जतिथिया परिब्बाजकाः ते (?) विट्ठा खो
सुन्दरी'ति, तत्थअज्जिसं 'ति जानिसु ते विट्ठा (?) ति पविट्ठा जेतवनं
आगच्छति (ई-स्थाने) च विसेसतो विट्ठा बहुलं विट्ठा बहुला विट्ठा'ति अत्थो;
A यदा अन्ने अज्जतिथिया D यदा तेसं (!) अज्जतिथियानं—अगुद्धः
पाठः

^२ D °जने.

^३ A °क्खाय; C °आ

^४ ABD °मि

“कथं पन तुम्हे आसङ्कथा” ति ।

“जेतवने महाराजा” ति ।

“तेन हि जेतवनं विचिनथा” ति ।

“अथ खो ते अञ्जतित्थिया परिव्वाजका जेतवनं विचिनित्वा यथानिक्खितं^१ परिखाकूपा^१ उद्धरित्वा मञ्चकं आरोपेत्वा सार्वत्थि पवेसेत्वा रथियाय^२ रथियं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्कमित्वा मनुस्से उज्झापेसु—“पस्सथ’ य्या ! सक्थपुत्तियानं कम्मं । अलज्जिनो इमे समणा सक्थपुत्तिया दुस्सीला पापधम्मा मुसावादिनो अब्रह्मचारिनो । इमेहि नाम धम्मचारिनो समचारिनो ब्रह्मचारिनो सच्चवादिनो सीलवन्तो कल्याणधम्मा पटिजानिस्सन्ति । नत्थि इमेसं सामञ्जं, नत्थि इमेसं ब्राह्मञ्जं, नट्ठं इमेसं सामञ्जं नट्ठ इमेसं ब्राह्मञ्जं, कुतो इमेसं सामञ्जं, कुतो इमेसं ब्राह्मञ्जं, अपगता इमे सामञ्ज्या, अपगता इमे ब्राह्मञ्ज्या कथं हि नाम पुरिसो पुरिसकिञ्चं करित्वा इत्थि जीविता वोरोपेस्सती” ति !

“तेन खो पन समयेन सार्वत्थियं मनुस्सा भिक्खू दिस्वा असब्भाहि फरुसाहि वाचाहि अक्कोसन्ति परिभासन्ति रोसन्ति विहेसन्ति—“अलज्जिनो ... पे ... वोरोपेस्सती” ति ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरादमाय सार्वत्थि पिण्डाय पाविंसिमु, सार्वत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपात-पटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिमु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निमीदिमु, एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु—“एतरहि भन्ते ! सार्वत्थियं मनुस्सा भिक्खू दिस्वा ... पे ... वोरोपेस्सती” ति ।

“न एसो भिक्खवे ! सद्दो चिं भविस्सति सत्ताहं एव भविस्सति सत्ताहस्स अच्चयेन अन्तरधायिस्सति । तेन हि भिक्खवे ये मनुस्सा भिक्खू दिस्वा . पे .. विहेसन्ति, ते तुम्हे इमाय गाथाय पटिचोदेथ—

अभूतवादी निरय उपेति यो चापि कत्वा न करोमी’ति चाह ।

उभो पि ते पेच्च^३ समा भवन्ति निहीनकम्मा मनुजा परत्था’ति ॥

अथ खो ते भिक्खू भगवतो सन्तिके इमं गाथं परियापुणित्वा ये मनुस्सा भिक्खू दिस्वा ... विहेसन्ति, ते इमाय गाथाय पटिचोदेन्ति^४—“अभूतवादी. . पे

^१ A ° कत्वा.

^२ AD रथिया.

^३ ACD पच्च.

^४ A ° अन्ति

...परत्था"ति—मनुस्सानं एतदहोसि । "अकारका^१ इमे समणा सक्कपुत्तिया, न इमेहि^२ कतं सपन्ति^३ इमे समणा सक्कपुत्तिया' ति ।

नेव सो सद्दो चिरं अहोसि, सत्ताहं एव सद्दो अहोसि, सत्ताहस्स अच्चयेन अन्तरघायि । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनु'उपसङ्कमिमु, उप-सङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिमु, एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं—“अच्छरियं भन्ते । अब्भुत भन्ते । याव सुभासित खो च' इदं भन्ते ! भगवता ने' सो भिक्खवे सद्दो चिर भविस्सति सत्ताहस्स अच्चयेन अन्तरघायिस्सती' ति । अन्तरहितो सो भन्ते । सद्दो"ति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताय वेलाय इम उदान उदानेसि—

तुदन्ति वाचाय जना असञ्जाता परेहि सङ्गामगत' व कुञ्जरं ।

सुत्त्वान वाक्य फरुस उदीरित अधिवासये भिक्खु अट्ठुच्चित्तो'ति ॥८॥

(३६—उपसेन-सुत्तं ४१६)

एवं मे सुत्त—एक समयं भगवा राजगहे विहरति बेल्लवने कलन्दकनिवापे ।

अथ खो आयस्मतो उपसेनस्स वडगन्तपुत्तस्स^४ रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि—“लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे सत्था च मे भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो स्वाग्याते च'मिह धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो सन्नह्यचारियो च मे सीलवन्तो कल्याणधम्मा, सीलेसु च'मिह परिपूरकारी, समा-हितो च'मिह, एकगगचित्तो अरहा च'अमिह खीणासवो, महिद्विको च'मिह महानुभावो, भट्ठकं मे जीवितं भट्ठकं मरणन्ति । अथ खो भगवा आयस्मतो उपसेनस्स वडगन्तपुत्तस्स'^४ चेतसा चेतोपरिवितक्कं अञ्जाय ताय वेलायं इम उदानं उदानेसि—

यं जीवितं न तपति, मरणन्ते^५ न सोचति ।

स चे दिट्ठपदो धीरो, सोकमज्झे न सोचति ।

उच्छिन्नभवतण्हस्स^६ सन्तचित्तस्स भिक्खुनो ।

विकलीणो^४ जातिसंसारो न'त्थि तस्स पुनब्भवो'ति ॥९॥

^१ AC अकारण; D अका

^२ AD निस्समेहि

^३ AD समन्त'; B अब्बन्त'

३९. ^४ D वंकन्त°

^५ AB मरणन्ते; C मरणन्ते मरणसणखाते भन्ते. . . . मरणसमीपे वा

^६ ABCD ° अन्तण्हाय.

^४ BD विक्खितो; A विक्खिनो

(४०—सारिपुत्त-सुत्तं ४।१०)

एवं मे सुतं—एकं समयं भगवा सावस्थियं विहरति जेतवने अनायपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो अविदूरे निसिञ्चो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय अत्तनो उपसमं पच्चवेक्खमानो । अदस्सा खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्तं अविदूरे निसिञ्चं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय अत्तनो उपसमं पच्चवेक्खमानं । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदान उदानेसि—

उपसन्तसन्तचित्तस्स^१ नेत्तिच्छिन्नस्स^२ भिक्खुनो ।

विक्खीनो^३ जातिसंसारो मुत्तो सो मारवन्धना' ति ॥१०॥

मेघियवग्गो चतुत्थो (तस्स) उदान—

मेघियो^४ उद्धता^४ गोपालो^४ जुण्हा^५ नागेन पञ्चम ।

पिण्डोलो सारिपुत्तो च सुन्दरी भवति अट्टमं ।

उपसेनो वड्ढगन्तपुत्तो सारिपुत्तो च ते दसा' ति.

^१ DA उपसन्तं°.

^२ AD नत्थि-च्छिन्नस्स; B नेत्ति°; C नेत्तिच्छिन्नस्सा'ति नेत्ति उच्चति भवतण्हा संसारस्स नयनतो

^३ ABD विक्खिनो

^४ ABD °अ

^५ B उद्धित; A उद्धित; D उद्धित

५—सोनथेर-वग्गो

(४१—राज-सुत्तं ५।१)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डि-
कस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो मल्लिकाय देविया
सद्धि उपरिपासादवरगतो होति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो मल्लिकं
देवि एतदवोच—“अत्थि नु खो ते मल्लिके ! कोच’ञ्जो अत्तना पियतरो”ति ?

“नत्थि खो मे महाराज ! कोच’ ञ्जो अत्तना पियतरो । तुय्हं पन महा-
राज ! अत्थ’ ञ्जो कोचि अत्तना पियतरो”ति ?

“मय्हं पि खो मल्लिके ! न’ त्थ’ ञ्जो कोचि अत्तना पियतरो”ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो पासादा ओरोहत्वा येन भगवा ते’नुपसङ्गमि,
उपसङ्गमित्वा भगवंतं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो
राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच—“इधाहं भन्ते ! मल्लिकाय देविया
उपरिपासादवरगतो मल्लिकं देवि एतदवोचं—अत्थि . . पे . . .

पियतरो”ति ? एवं वुत्ते मल्लिका देवां मं एतदवोच—‘न’ त्थि . . पे . . .
पियतरो”ति । एवं वुत्तो’हं भन्ते ! मल्लिक देवि एतदवोच । ^२ मय्ह . . पे . . .
पियतरो”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताय वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

सब्बा दिसा अनुपरिगम्म^३ चेतसा नेव’ ज्ञागा^४ पियतरमत्तना ववचि ।

एवं पि सो पुथु^५ अत्तपरेसं, तस्मा न हिसे पर अत्तकामो ॥१॥

४१. ^{१०}ABD °इ

^१ABD °अ

^२BD °कम्म

^३Δ अज्जगा

^४C पुथु=वि

^५सुं विसुं.

(४२—अप्पायुक-सुत्तं ५१२)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो सायण्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच—“अच्छरियं भन्ते ! अब्भुतं भन्ते ! यावदप्पायुका हि भन्ते ! भगवतो माता अहोसि, सत्ताहजाते^१ भगवति भगवतो माता कालमकासि तुसितकायं^२ उपपज्जती”ति ।

“एवमेत^२ आनन्द ! अप्पायुका हि बोधिसत्तमातरो होन्ति, सत्ताहजातेसु बोधिसत्तेसु बोधिसत्तमातरो कालङ्करोन्ति, तुसितकायं उपपज्जन्ती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

ये केचि भूता भविस्सन्ति ये चापि सब्बे गमिस्सन्ति पहाय देहं ।

त सब्ब जानि^३ कुसलो विदित्वा आतापियो ब्रह्मचारियं चेरय्या’ति ॥२॥

(४३—कुट्ठी-सुत्तं ५१३)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्वकनिवापे ।

तेन खो पन समयेन राजगहे सुप्पबुद्धो नाम कुट्ठी मनुस्सदल्लो अहोसि मनुस्सकपणो मनुस्सवराको । तेन खो पन समयेन भगवा महतिया परिसाय परिवुतो धम्मं देसेन्तो निसिन्नो होति । अद्दसा खो सुप्पबुद्धो कुट्ठी तं महाजनकायं दूरतो^१ व सन्निपतितं, दिस्वान’स्स एतदहोसि । निस्संसयं खो एत्थं किञ्चि खादनीयं वा भोजनीयं वा भाजियति । यन्नूनाह येन सो महाजनकायो तेनुपसङ्कमेय्यं । अप्पेव नामेत्य किञ्चि खादनीयं वा भोजनीयं वा लभेय्यन्ति । अथ खो सुप्पबुद्धो कुट्ठी येन सो महाजनकायो तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो सुप्पबुद्धो कुट्ठी भगवन्तं महतिया परिसाय परिवुतं धम्मं देसेन्तं निसिन्नं, दिस्वान’ स्स एतदहोसिः—न खो एत्थं किञ्चि खादनीयं वा भोजनीयं वा भाजियति^४ । समणो अयं गोतमो परिसत्ति^५ धम्मं देसेति । यन्नूनाहमपि धम्मं सुणेय्यं ति तत्थेव एकमन्तं निसीदि—अहम्पि धम्मं सोस्सामी’ ति ।

^१BC तुसि तंकायं ।

^२A एव एव?

^३AC जानितु

४३. ^४A भाजिस्सति

^५ABD °इ

^६AB सा D स्स

अथ खो भगवासब्बावन्तं परिसं चेतसा चेतो परिच्च मनसा अकासि—कोनु खो इध भब्बो धम्मं विञ्जातुं'ति । अद्दसा खो भगवा सुप्पबुद्धं कुट्ठि तस्स परिसायं निसिन्धं, दिस्वान स्स एतदहोसि—अयं खो इध भब्बो धम्मं विञ्जातुं'ति । सुप्पबुद्धं कुट्ठि आरब्भ अनुपुब्बिकथ कथेसि सेय्यथोदं—दाणकथं सीलकथं सग्गकथं कामानं आदीनवं ओकारं सकिलेसं निक्खमे च आनिससं पकासेसि । यदा भगवा अञ्जासि सुप्पबुद्धं कुट्ठि कल्लचित्तं मुदुचित्तं विनीवरणचित्तं उदग्गचित्तं पसन्नचित्तं, अथ या^१ बुद्धान सामुक्कंसिका धम्मदेसना तं पकासेसि दुक्खं समुदयं निरोधं मग्गं । सेय्यथापि नाम सुद्ध वत्थं अपगतकालकं सम्मदेव रज्जन पटिगण्हेय्य, एवमेव सुप्पबुधस्स कुट्ठिस्स तस्मिं एव आसने विरज वीतमलं धम्मचक्खु उदपादि—यं किञ्च समुदयधम्मं, सब्बन्तं निरोधधम्मं' ति । अथ खो सुप्पबुद्धो कुट्ठी दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो परियोगाद्धधम्मो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथं कथो वेसारज्जप्पतो अपरपच्चयो^२ सत्थु सासने उट्ठासना येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्धो खो सुप्पबुद्धो कुट्ठी भगवंतं एतदवोच—“अभिवक्कन्तं भन्ते ! अभिवक्कन्तं भन्ते सेय्यथापि भन्ते ! निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य पटिच्छन्न वा विवरेय्य मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य—“चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती'ति । एवमेव भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो, एसाह भन्ते ! भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसघञ्च, उपासकं म भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत' ति ।

अथ खो सुप्पबुद्धो कुट्ठी भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहसितो भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो सुप्पबुद्धो कुट्ठी गावी तरुणवच्छा अधिपातेत्वा जीविता वीरोपेसि ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु, उपसङ्गमित्वा भगवंतं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, एकमन्तं निसिन्धा खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु—“यो सो भन्ते ! सुप्पबुद्धो नाम कुट्ठी भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहसितो, सो कालङ्कतो, तस्स का गति को अभिसम्परायो'ति ।

“पण्डितो भिक्खवे ! सुप्पबुद्धो कुट्ठी पच्चपादि धम्मस्सानुधम्मं, न च

^१ परपच्चयो

^२ AB° इत्वा न D. ग्रन्थे

मं धम्माधिकरणं विहेसेसि^१ । सुप्पबुद्धो भिक्खवे ! कुट्ठी तिण्णं संयोजनानं परि क्खया सो ता प णो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो” ति ।

एवं वुत्ते अञ्ज रो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच—“को नु खो भन्ते ! हेतु, को पच्चयो येन सुप्पबुद्धो कुट्ठी मनुस्सदलिद्दो अहोसि मनुस्सकपणो मनुस्सवराको^२”ति ?

“भूतपुब्बं भिक्खवे ! सुप्पबुद्धो कुट्ठी इमस्मिं येव राजगहे सेट्ठिपुत्तो अहोसि । सो उय्यानभूमिं नियन्तो अद्दसा तगरसिंखि^३ पच्चेकबुद्धं नगरं पिण्डाय पविसन्तं, दिस्वान’स्स एतदहोसि—क्वायं कुट्ठी विचरती’ति निट्ठुभित्वा^४ अप-सेव्यामतो(?)^५ करित्वा पक्कामि । सो तस्स कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्सानि बहूनि वस्ससतानि बहूनि वस्ससहस्सानि बहूनि वस्ससतसहस्सानि निरये पचित्थ । तस्सेव कम्मस्स विपाकावसेसेन इमस्मिं येव राजगहे मनुस्सदलिद्दो अहोसि मनुस्सकपणो मनुस्सवराको सो तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म सद्धं समादियि, सील समादियि, सुत समादियि, चागं समादियि, पञ्चं समादियि । सो तथागत-प्पवेदितं धम्मविनयं आगम्म सद्धं समादियित्वा सीलं समादियित्वा सुतं समादियित्वा चाग समादियित्वा पञ्चं समादियित्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्नो देवानं तावतिसानं सहव्यतं । सो तत्थ अञ्जो देवे अतिरोचति वण्णेन चेव यससा चा’ ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

चक्खुमा विसमानी’व विज्जमाने परक्कमे ।

पण्डितो जीवलोकस्मि पापानि परिवज्जये^६ति ॥३॥

(४४—कुमार-सुत्तं ५१४)

एवं मे सुतं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनार्यापिण्ड-कस्य आरामे ।

तेन खो पन समयेन सम्बहुला कुमारका अन्तरा च सावत्थि अन्तरा च जेतवनं मच्छके बाधेन्ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा

^१ AD सच्चवादि—इति शुद्धं B पुस्तके ^२ A ° ति ^३ ABD ° इ

^४ A निट्ठुहित्वा ^५ C अ पसव्यामतो करित्वा’ ति.... अवपसव्यं कत्वा; A अव्यामतो’ D अभ्यामतो; B अव्यामातो ^६ A ° इ

पत्तचीवरमादाय सावत्थि पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो भगवा ते सम्बहुले कुमारके अन्तरा च सर्वात्थि अन्तरा च जेतवनं मच्छके बाधेत्ते, दिस्वान येन ते कुमारका तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ते कुमारके एतदवोच—“भायथ वो तुम्हे कुमारका ! दुक्खस्स, अप्पियं वो दुक्खं” ति ? एवं भन्ते ! भायाम मयं भन्ते ! दुक्खस्स ; अप्पियं नो दुक्खन्ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताय वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

स चे वो दुक्खं अप्पियं, मा कत्थ पापकं कम्मं आवि वा यदि वा रहो ।

स चे' वा पापकं कम्मं करिस्सथ करोथ वा ।

न वो दुक्खा मुत्थु^१ अत्थि उपेच्चापि^२ पलायत' ति ॥४॥

(४५—उपोसथ-सुत्तं ५।५)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिंगारमातु-पासादे ।

तेन खो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे भिक्खुमङ्गषपरिवृतो निसिन्नो होति । अथ खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया निक्खन्ते पठमे यामे उट्ठायासना एकसं चीवरं कत्वा येन भगवा तेनञ्जलि पनामेत्वा भगवन्त एतदवोच—“अभिक्कन्ता भन्ते ! रत्ति, निक्खन्तो पठमो यामो, चिरनिसिन्नो भिक्खुसंघो, उट्ठिसनु^३ भन्ते ! भगवा भिक्खून पातिमोक्ख^४” ति । एवं वुत्ते भगवा तुण्ही अहोसि । दुतिय पि खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया निक्खन्ते मज्झिमे यामे उट्ठायासना एकसं चीवरं कत्वा येन भगवा तेनञ्जलि पनामेत्वा भगवन्त एतदवोच—“अभिक्कन्ता भन्ते ! रत्ति, निक्खन्तो मज्झिमो यामो, चिरनिसिन्नो भिक्खुसंघो, उट्ठिसनु^५ भन्ते ! भगवा भिक्खून पातिमोक्ख^६” ति । दुतिय पि खो भगवा तुण्ही अहोसि । ततिय पि खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया निक्खन्ते पच्छिमे यामे उट्ठते^७ अरुणे नन्दिमुखिया रत्तिया उट्ठायासना एकसं चीवरं कत्वा येन भगवा तेनञ्जलि पनामेत्वा भगवन्त एतदवोच—“अभिक्कन्ता भन्ते ! रत्ति, निक्खन्तो^८

^१ D पुस्तक एव, योजितं—मेत्ति चठस. ^२ A करिमाय. ^३ D ते

^४ मुत्थु; Dयमुत्थु; C मुत्थु ^५ C उपेच्च सञ्चिच्च; A पच्चापि; B उपट्ठाप D उपट्ठव

^६ C पलायन्ते'ति पि पट्टन्ति (?)

पच्छिमो यामो, उद्धतो^१ अरुणो, नन्दिमुखी रत्ति, चिरनिसिन्नो भिक्खुसंघो, उद्दिसु^२ भन्ते ! भगवा भिक्खूनं पातिमोक्ख^३”ति ।

“अपरिसुद्धा आनन्द ! परिसा”ति । अथ खो आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स एतदहोसि—“कं^४ नु खो भगवा पुग्गलं सन्धाय एवमाह—‘अपरिसुद्धा आनन्द परिसा’ति । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो सव्वावन्तं भिक्खुसंघं चेतसा चेतो परिच्च मनसा’कासि । अद्दसा खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं पुग्गलं दुस्सीलं पापघम्मं असुचिसङ्कस्सरसमाचारं पटिच्छन्नकम्मन्त अस्समणं समण-पटिञ्जं अब्रह्मचारि ब्रह्मचारिपटिञ्जं अन्तोपूति अवस्सुतं कसम्बुजातं^५ मज्जे भिक्खुसंघस्स निसिन्नं, दिस्वान उट्ठायसना येन सो पुग्गलो तेनुपसङ्कमि, उप-सङ्कमित्वा तं पुग्गल एतदवोच—“उट्ठे हि^६ ‘आवुसो, दिट्ठो’सि भगवता, न’त्थि ते भिक्खूहि सद्दि संवासो”ति ।

अथ खो सो पुग्गलो तुण्ही अहोसि । दुतियमिपि खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं पुग्गलं एतदवोच—“उट्ठे हि^७ आवुसो, दिट्ठो’मि भगवता, न’त्थि ते भिक्खूहि सद्दि संवासो”ति । दुतियमिपि खो सो पुग्गलो तुण्ही अहोसि । ततियमिपि खो आयस्मा.... पेसंवासो” ति । ततियं पि खो सो पुग्गलो तुण्ही अहोसि । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं पुग्गल वाहायं गहेत्वा बहि द्वारको-ट्टका निक्खामेत्वा^८ सूचिघटिकं दत्त्वा^९ येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच—“निक्खामितो^{१०} भन्ते ! सो पुग्गलो मया, परिसुद्धा परिसा उद्दिसु^{११} भन्ते ! भगवा भिक्खूनं पातिमोक्ख”^{१२} ति ।

“अच्छरिय मोग्गल्लान ! अद्भुतं मोग्गल्लान ! याव वाहा गहणा^१ पि नाम सो मोघपुरिमो आगमिस्सती”ति ।

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि—“न दानं आह भिक्खवे ! इतो पर उपोसथ करिस्सामि, पातिमोक्ख उद्दिसिस्सामि । तुम्हेव दानि इतो परं उपोसथं

^१ AB पाटि°

^२ D उग्गते

^३ A ° सातु

^४ A कं; B किन्; D कि.

^५ कसम्ममुक्कजातं

^६ A उट्ठे हि; उट्ठाह.

^७ D उट्ठहा

^८ A निक्खमेत्वा; B D [पुस्तकयो] निक्खमित्वा

^९ C सुचिघटिकं दत्त्वोति अगलसुचिञ्च उपरिघटिकञ्च च अवि कत्वा सट्ठ कवाटं यकेत्वा’ति अत्थो; D घट्टटिकं

^{१०} B ° अमितो; D निक्खपितो.

^{११} A सातु°

^{१२} A D पाटि°

^१ C D वाहाय गहणा.

करेय्याथ, पतिमोक्खं^१ उद्दिसेय्याथ । अट्टानमेतं भिक्खवे ! अनवकासो, यं तथागतो अपरिसुद्धाय परिसाय उपोसथं करेय्य पाटिमोक्खं^१ उद्दिसेय्य । अट्ठ^२मे भिक्खवे ! महासमुद्दे अच्छरियो अब्भुता^३ धम्मा, ये दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्दे अभिरमन्ति । कतमे अट्ठ—

१. “महासमुद्दो भिक्खवे ! अनुपुब्बनिब्भो अनुपुब्बपोणो अनुपुब्बपव्वमारो, नायतकेनेव पपातो । यं पि भिक्खवे ! महासमुद्दो अनुपुब्बनिब्भो. पपातो, अयं पि भिक्खवे महासमुद्दे पठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्दे अभिरमन्ति ।

२. “पुन च परं भिक्खवे ! महासमुद्दो ठितधम्मो वेलं नातिवत्ति; यं पि भिक्खवे ! महासमुद्दो ठितधम्मो वेलं नातिवत्तति, अयं’ पि भिक्खवे ! महासमुद्दे दुतियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्दे अभिरमन्ति ।

३. “पुन च परं भिक्खवे ! महासमुद्दो न मतेन कुणपेन संवसति, यं होति महासमुद्दे मतं कुणपं तं खिप्पं येव तीरं वाहेति^३ थले उम्सारेति^४ । यं पि भिक्खवे ! महासमुद्दो न मतेन. थल उम्सारेति, अयं’ पि भिक्खवे महासमुद्दे तनियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्दे अभिरमन्ति ।

४. “पुन च परं भिक्खवे ! या काचि महानदियो सेय्यथीदं—गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू मही, ता महासमुद्दं पत्ता जहन्ति पुग्गिमानि नामगोत्तानि, महासमुद्दो त्वेव सङ्खं गच्छन्ति । यं’ पि भिक्खवे ! या काचि पे. गच्छन्ति, अयं’ पि भिक्खवे ! महासमुद्दे चतुत्थो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्दे अभिरमन्ति ।

५. “पुन च परं भिक्खवे ! या च लोके सवन्तियो महासमुद्दं अप्पेन्ति, या च अन्तलिक्खा धारा पपतन्ति, न तेन महासमुद्दस्स ऊनत्तं वा पूरत्तं वा पञ्जायति । यं’ पि भिक्खवे ! या च लोके. पे. पञ्जायति । अयं’ पि भिक्खवे ! महासमुद्दे पच्चमो अच्छरियो. पे. अभिरमन्ति ।

६. “पुन च परं भिक्खवे महासमुद्दो एकरसो लोणरसो । यं भिक्खवे महासमुद्दो एकरसो लोणरसो, अयं’ पि भिक्खवे ! महासमुद्दे छट्ठा अच्छरियो. पे. अभिरमन्ति ।

^१ सादृश्यं चुल्लवग्गे ९।२

^२ AD चाहं

^३ D °अ

^४ C पापाहेति अपनेति; D पायेति

^५ ACD उम्सारेति B अस्सारेति; [त्रिषु स्थानेषु] ।

७. “पुन च परं भिक्खवे ! महासमुद्दो बहुरतनो अनेकरतनो, तत्रिमानि रत्तनानि सेय्यथीदं—मुत्ता मणि वेळुरियो सङ्खो सिला पवालं रजतं जातरूपं लोहितङ्को मसारगल्लो । यं पि भिक्खवे महासमुद्दो ! बहुरतनो मसारगल्लो, अयं पि भिक्खवे ! महासमुद्दो सत्तमो अच्छरियो पे अभिरमन्ति ।

८. “पुन च परं भिक्खवे ! महासमुद्दो महत्तं भूतानं आवासो, तत्रिमे भूता— तिमि तिमिङ्गलो तिमिरपिङ्गलो^१ असुरा नागा गन्धब्बा । सन्ति महासमुद्दे योजनसत्तिका पि अत्तभावा, द्वियोजनसत्तिका पि अत्तभावा, त्रियोजनसत्तिका पि अत्तभावा, चतुयोजनसत्तिका पि अत्तभावा, पञ्चयोजनसत्तिका पि अत्तभावा । य पि भिक्खवे महासमुद्दो महत्तं पे अत्तभावा, अयं पि भिक्खवे ! महासमुद्दे अट्ठमो अच्छरिया पे अभिरमन्ति. इमे खो भिक्खवे महासमुद्दे अट्ठ अच्छरिया पे अभिरमन्ति ।

“एव एव खो भिक्खवे ! इमस्मि धम्मविनये अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा, ये दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मि धम्मविनये अभिरमन्ति । कतमे अट्ठ—

१. “सेय्यथा पि भिक्खवे ! महासमुद्दो अनुपुब्बनिश्रो अनुपुब्बपोणो अनुपुब्ब-पण्भारो नायतकेने^२ एव पपातो, एवमेव खो भिक्खवे इमस्मि धम्मविनये अनुपुब्बसिक्खा अनुपुब्बकिरिया अनुपुब्बपटिपदा नायतकेनेएव अञ्जापटिबेधो । य पि भिक्खवे इमस्मि धम्मविनये पे अञ्जापटिबेधो, अयं पि भिक्खवे ! इमस्मि धम्मविनये पठमो अच्छरियो अब्भुतधम्मो, यं दिस्वा-दिस्वा भिक्खू इमस्मि धम्मविनये अभिरमन्ति ।

२. “सेय्यथा पि भिक्खवे ! महासमुद्दो ठितधम्मो वेलं नातिवत्तति, एवमेव खो भिक्खवे यं मया सावकानं सिक्खापदं पञ्जत्तं तं मम सावका जीवितहेतु पि नातिकम्मन्ति । यं पि भिक्खवे मया पे नातिकम्मन्ति, अयं पि भिक्खवे ! इमस्मि धम्मविनये दुतियो अच्छरियो पे अभिरमन्ति ।

३. “सेय्यथा पि भिक्खवे ! महासमुद्दो न मतेन कुणपेन संवसति । यं होति महासमुद्दे मत कुणपं त खिप्पं येव तीर वाहेति,^३ थले उस्सारेति, एवमेव खो भिक्खवे ! यो सो पुगगलो दुस्सीलो पापधम्मो असुचि सङ्गस्सरसमाचरो पटिच्छन्नकम्मन्तो अस्समणो समणपतिञ्जो अब्रह्मचारी ब्रह्मचारिपटिञ्जो

^१BD तिमिरपिङ्गलो [त्रिषु स्थानेषु]; A तिमिपिङ्गलो, तिमिङ्गलो [च] तिमिपिङ्गलो; C. (चुल्लवग्गे) तिमितिमिङ्गलो ।

^२C पापाहेहि अपनेति; D पपेति.

^३A कसम्बुक

अन्तोपूति अवस्सुतो कसम्बुजातो, न तेन संघो संवसति, अथ खो नं खिप्पमेव सन्निपतित्वा उक्खिपति । किञ्चापि सो होति मज्झे भिक्खुसंघस्स निसिन्नो, अथ खो सो आरकाएवं संघम्हा संघो च तेनायं पि भिक्खवे ! यो सो पुगलो..... पे..... संघो च तेन, अयं पि भिक्खवे ! इमस्मि धम्मविनये ततियो अच्छरियो..... पे..... अभिरमन्ति ।

४. "सेय्यथा पि भिक्खवे ! या काचि महानदियो सेय्यथीदं—गङ्गा यमुना अखिरवती सरभू मही, ता महासमुद्धं पत्ता पजहित्त पुरिमानि नामगोत्तानि, महासमुद्धो त्वेव सङ्ख गतानि, एवमेव खो भिक्खवे ! चत्तारो वण्णा—खत्तिया ब्राह्मणा वेस्सा सुद्धा ते तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजित्वा जहन्ति पुरिमानि नामगोत्तानि, समना सक्कपुत्तिया त्वेव सङ्खं गच्छन्ति । यं पि भिक्खवे ! चत्तारो..... पे..... गच्छन्ति, अयं पि भिक्खवे ! इमस्मि धम्मविनये चतुत्थो अच्छरियो..... पे..... अभिरमन्ति ।

५. "सेय्यथा पि भिक्खवे ! या च लोके सवन्तियो महासमुद्धं अप्पेन्ति या च अन्तलिक्खा धारा पपतन्ति, न तेन महासमुद्धस्स ऊनत्तं वा पूरत्तं वा पञ्जायति, एवमेव खो भिक्खवे ! बहु चे पि भिक्खू अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायन्ति, न तेन निब्बानधातुया ऊनत्तं वा पूरत्तं वा पञ्जायति । यं पि भिक्खवे ! बहु चे पि..... पे..... पञ्जायति, अयं पि भिक्खवे ! इमस्मि धम्मविनये पञ्चमो अच्छरियो..... पे..... अभिरमन्ति ।

६. "सेय्यथा पि भिक्खवे ! महासमुद्धो एकरसो लोणरसो, एवमेव खो भिक्खवे अयं धम्मो एकरसो विमुत्तिरसो । यं पि भिक्खवे ! अयं धम्मो एकरसो विमुत्तिरसो अयं पि भिक्खवे ! इमस्मि धम्मविनये छट्ठो अच्छरियो..... पे..... अभिरमन्ति ।

७. "सेय्यथा पि भिक्खवे ! महासमुद्धो बहुरतनो अनेकरतनो, तत्रिमानि रतनानि सेय्यथीद । मुत्ता मणि वेळुरियो सङ्खो सिला पद्दालं रजतं जातरूपं लोहितङ्गको मसारगल्लं, एवमेव खो भिक्खवे ! अयं धम्मो बहुरतनो अनेकरतनो सेय्यथीदं—चत्तारो सतिपट्टाना सम्मप्पधाना चत्तारो इद्धिपादा पञ्चिन्द्रियाणि पञ्च बलानि सत्तं बोज्झङ्गानि अरियो अट्टङ्गिको मग्गो । यं पि भिक्खवे ! अयं धम्मो..... पे..... मग्गो, अयं पि भिक्खवे ! इमस्मि धम्मविनये सत्तमो अच्छरियो..... पे..... अभिरमन्ति ।

८. "सेय्यथा पि भिक्खवे ! महासमुद्धो महत्तं भूतानं आवासो, तत्रिमे भूता—तिमि तिमिङ्गलो तिमिरपिङ्गलो असुरा नागा गन्धब्बा, सन्ति महासमुद्धे योजनसत्तिका पि अत्तभावा, द्वियोजनसत्तिका पि अत्तभावा, त्रियोजनसत्तिका

पि अत्तभावा, चतुयोजनसतिका पि अत्तभावा, पञ्चयोजनसतिका पि अत्तभावा, एवमेव खो भिक्खवे! अयं धम्मविनयो महत्तं भूतानं आवासो, तत्रिमे भूता—सोतपन्नो सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, सकदागामी सकदागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, अनागामी अनागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, अरहा अरहत्ताय पटिपन्नो। यं 'पि भिक्खवे! अयं धम्मविनयो महत्तं..... पे..... अरहत्ताय पटिपन्नो, अयं पि भिक्खवे! इमस्मि धम्मविनये अट्ठमो अच्छरियो..... पे..... अभिरमन्ति।

“इमे खो भिक्खवे! इमस्मि धम्मविनये अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा ये दिस्वा-दिस्वा भिक्खू इमस्मि धम्मविनये अभिरमन्ति।”

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—छन्नमतिवस्सति विवटं नातिवस्सति।

तस्मा छन्नं विवरेय, एवं तं नातिवस्सती'ति। ॥५॥

(४६—सोण-सुत्तं ५।६)

एवं मे सुत्तं—एक समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे।

तेन खो पन समयेन आयस्मा महाकच्चानो अबन्तिमु विहरति कुररघरे^१ पवत्ते^२ पब्बते। तेन खो पन समयेन सोणो उपासको कोटिकण्णो^३ आयस्मतो महाकच्चानस्स उपट्ठाको होति। अथ खो सोणस्स उपासकस्स कोटिकण्णस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एव चेतसो परिवित्तको उदपादि—“यथा-यथा खो अय्यो महाकच्चानो धम्मं देसेति, नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्ण एकन्तपरिसुद्धं सङ्खलिखितं ब्रह्मचरियं चरितु। यन्नूनाहं केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजेय्य” ति। अथ खो सोणो उपासको कोटिकण्णो येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं अभिवादेत्वा एकमन्तं

४६. सावुइयं महावग्गे, ५।१३।१—१०

^१सो B [च] महावग्गे; AD; कुसानगरे; C कुलघरे

^२AC पवत्तेनाम

^३B कुटिकण्णो; C कुटिकण्णो [च] कोटिकण्णो।

निसीदि एकमन्तं निसिन्नो खो सोणो उपासको कोटिकण्णो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच—

“इध मय्हं भन्ते! रहोगतस्स पे पब्बजेय्यं ति । पब्बाजेतु मं भन्ते अय्यो! महा कच्चानो” ति ।

एवं वुत्ते आयस्मा महाकच्चानो सोणं उपासकं कोटिकण्णं एतदवोच—
“दुक्करं खो सोण ! यावजीवं एकभन एकसेय्यं ब्रह्मचरियं, इद्ध त्वं ! सोण तत्थेव अगारिकभूती समानो बुद्धानं सासन अनुयुञ्ज कालयुत्तं एकभत्तं एकसेय्यं ब्रह्मचरिय”ति ।

अथ खो सोणस्स उपासकस्स कोटिकण्णस्स यो अहोसि पब्बज्जाभिसङ्खारो सो पटिप्पस्सम्भि । दुतियं पि खो सोणस्स उपासकस्स कोटिकण्णस्स रहोगतस्स पे पब्बजेय्यं ति । दुतियं पि खो सोणो उपासको कोटिकण्णो येनायस्मा अवोच—“इध पब्बाजेतु म भन्ते अय्यो महाकच्चानो”ति । दुतियं पि खो आयस्मा अमहाकच्चानो सोणं उपासक कोटिकण्णं एतदवोच—“दुक्करं . . . पे ब्रह्मचरिय”ति । दुतियं पि खो सोणस्स . . . पे पटिप्पस्सम्भि । ततियं पि खो सोणस्स उपासकस्स कोटिकण्णस्स रहोगतस्स पे पब्बजेय्यं ति । ततियं पि खो सोणो उपासको कोटिकण्णो येनायस्मा पे अवोच—“इध . . . पे पब्बाजेतु मं भन्ते ! अय्यो महाकच्चानो”ति ।

अथ खो आयस्मा महाकच्चानो सोण उपासक कोटिकण्णं पब्बाजेसि । तेन खो पन समयेन अवन्तिमुदक्खिणापथो^१ अप्पभिक्षुको होति । अथ खो आयस्मा महाकच्चानो तिण्ण वस्सानं अच्चयेन किच्छेन कसिरेन ततो-ततो दसवग्ग भिक्षुसंघं सन्निपातेत्वा आयस्मन्तं सोणं उपसम्पादेसि^२ । अथ खो आयस्मतो सोणस्स वस्सं वुट्ठस्स^३ रहोगतस्स पटिमल्लीनस्स एव चेतसो परिवितक्को उदपादि—“न खो मे सो भगवा सम्मुखा दिट्ठो अपि च सुतो येव मे, सो भगवा ईदिसो ईदिसो चा”ति । स चे म उपज्झायो अनुजानेय्य,^४ गच्छेय्याह भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं” ति ।

अथ खो आयस्मा सोणो सायण्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा महा कच्चानो तेनुपसङ्गकमि, उपसङ्गकमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सोणो आयस्मन्तं महाकच्चानं

^१D अवन्तिदक्खिणपथो. ^२A सम्पादेति; D उपसम्पादेति. ^३C वस्सं वुत्थस्स. A च पोत्थकेसु नत्थि; B वस्सव्०. ^४C अनुजानाती”ति पाठो.

एतदवोच—“इध मय्हं भन्ते ! रहोगतस्स...पे....दिसो चा’ति । स चे मं भगवा (?) अनुजानेय्य गच्छेय्याहं भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मा-सम्बुधं”ति ।

“साधु साधु सोण ! गच्छ त्वं सोण तं भगवन्तं दस्सनाय अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं ति । दक्खिस्ससि त्वं सोण ! तं भगवन्तं पासादिकं पासादनीयं सन्तिन्द्रियं सन्त. मानसं उत्तमं समथदमथनुपत्तं दन्त गुत्तं यतिन्द्रिय ^१, नागं, दिस्वान मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दाहि, अप्पाबाधं अम्पातङ्कं लहुट्टानं बलं फासुविहारं पुच्छ—उपज्झायो मे भन्ते ! आयस्मा महाकच्चानो भगवतो पादे सिरसा वन्दति, अप्पाबाधं. पे. फासुविहार पुच्छती” ^२ति ।

“एवं भन्ते”ति खो आयस्मा सोणो आयस्मतो महाकच्चानस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना आयस्मन्तं महाकच्चानं अभिवादेत्वा पदक्खिणं क्त्वा सेनासनं संसामेत्वा पत्तचीवरामादाय येन सावत्थी तेन चारिकं पक्कामि, अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन सावत्थी जेतवन अनाथपिण्डकस्सारामो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा सोणो भगवन्त एतदवोच—“उप-ज्झायो मे. पे. पुच्छती” ति ।

“कच्चि भिक्खु ! खमनीयं कच्चि यापनीयं, कच्चि पि’ अप्पकिलमथेन अट्ठान आगतो न च पिण्डकेन ^३ किलन्तो ^४सी”ति ?

“खमनीय भगवा ! यापनीयं भगवा ! अप्पकिलमथेन चाहं भन्ते ! अट्ठान आगतो, न च पिण्डकेन ^३ किलन्तो म्ही”ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्त आनन्द आमन्तेसि—“इमस्सानन्द ! आगन्तुकस्स भिक्खुनो सेनासन पञ्जापेही”ति ।

अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि—“यस्स खो मं भगवा आणा-पेति—इमस्सानन्द आगन्तुकस्स भिक्खुनो सेनासनं पञ्जापेही’ति, इच्छति भगवा तेन भिक्खुना सद्धिं एकविहारे वत्थु, इच्छति भगवा आयस्मता सोणेन सद्धिं एकविहारे वत्थु’ ति; यस्मिं विहारे भगवा विहरति, तास्म विहारे आयस्मतो सोणस्स सेनासनं पञ्जापेसि । अथ खो भगवा बहुदेव रत्ति अब्भोकासे निसज्जाय वीतिनामेत्वा पादे पक्खालेत्वा विहार पाविसि, आयस्मा पि खो सो

^१ महावग्गो द्रष्टव्य AB सतिन्द्रियं, D सतिन्द्रियं.

^२ B° सि—परित्यक्तं D.

^३ AB पिण्डकेन, न C. पुस्तके

^४ A कलिमन्तो

णो बहु.....पे..... पाविसि । अथ खो भगवा रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुट्ठाय आयस्मन्तं सोणं अज्झोसि—“पटिभातु भिक्खू तं धम्मं भासितं”ति ।

“एवं भन्ते”ति खो आयस्मा सोणो भगवतो पटिस्सुत्वा सोळस्स अट्ठकवग्गि-
कानि^१ सब्बानेव सरेन अभणि । अथ खो भगवा आयस्मतो सोणस्स सरभञ्ज-
परियोसाने अब्भनुमोदि—“साधु साधु भिक्खु ! सुग्गहीतानि भिक्खु ! सोळस्स
अट्ठकवग्गिकानि सुमनसिकतानि सूपधास्तानि ; कल्यानियासि^२ वाचाय समन्नागतो
विस्सट्ठाय अनेळाय^३ अत्थस्स विज्जापनिया । कतिवस्सो सि त्वं भिक्खू’ति ।

“एकवस्सो अहं भगवा”ति ।

“किस्स पन त्व भिक्खु ! एवं चिरं अकासी’ति ।

“चिरं दिट्ठो मे भन्ते ! कामेसु आदीनवो अपि च सम्बाधो घरावासो बहुकिच्चो
बहुकरणीयो’ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताय वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

दिस्वा आदीनवं लोके जत्वा धम्मं निरूपधि ।

अरिया न रमन्ति पापे, पापे न रमन्ति सुची’ति ॥६॥

(४७—रेवत-सुत्तं ५।७)

एवं मे सुत्तं—एकं समय भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स
आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा कङ्कखा रेवतो भगवतो अविदूरे निसिन्नो
होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जुं कायं पणिधाय अत्तनो कङ्कखावितरणविसुद्धिं
पच्चवेक्खमानो । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं कङ्कखारेवतं अविदूरे निसिन्नं
पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जुं कायं पणिधाय अत्तनो कङ्कखावितरणविसुद्धिं पच्चवेक्ख-
मानं । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताय वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

या काचि कङ्कखा इध वा हुर वा सकवेदिया वा परवेदिया वा

झायिनो ता पजहन्ति सब्बा अतापिनो ब्रह्मचरियं चरन्ता’ति ॥७॥

^१सुत्तनिपाते....

^२न AD पुस्तकयोः; C°म

^३B (महावग्गे च) अनेलगलाय; C अनेलाय

(४८—नन्द-सुतं ५।८)

एवं मे सुतं—एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्वकनिवापे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा आनन्दो तदाहुपोसथे पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो देवदत्तो आयस्मन्तं आनन्दं राजगहे पिण्डाय चरन्तं, दिस्वान येन आयस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गकमि, उपसङ्गकमित्वा अयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच—“अज्जतग्गे दानहं आवुसो आनन्द ! अज्जन्नेव भगवता अज्जन्ने भिक्खुसंघा उपोसथं करिस्सामि सङ्गकम्ममानि चा’ति ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपात-पटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्गकमि, उपसङ्गकमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच—“इध हं भन्ते ! पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो मं भन्ते ! देवदत्तो राजगहे पिण्डाय चरन्तं, दिस्वान येनाह तेनुपसङ्गकमि, उपसङ्गकमित्वा मं एतदवोच—अज्जतग्गे चा’ति । अज्ज भन्ते ! देवदत्तो सङ्गं भिन्दिस्सति उपोसथञ्च करिस्सति सङ्गकम्ममानि चा’ति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदान उदानेसि—

सुकरं साधुना साधु, साधु पापेन दुक्करं ।

पापं पापेन सुकरं, पापं अरियेभि दुक्कर’ ति ॥८॥

(४९—सहायमान-सुतं ५।९)

एवं मे सुतं—एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिक चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि ।

तेन खो पन समयेन सम्बहुला माणवका भगवतो अविदूरे सहायमानरूपा^१ अतिक्कमन्ति । अद्दसा खो भगवा सम्बहुले माणवके अविदूरे सहायमानरूपे^२

४८. सावुश्यं सुत ६३ ।

४९. ^१ पधायमानरूपा; D पधायमनुरुपा; D सहायमानरूपा; C पधायमानरूपा’ति उप्पीळनजातिका जातिका (?) . . . पठनञ्च ते तं आचिक्खन्ती’ति वत्तब्बे दीघं कत्वापाठायमाना’ति वुत्तं । अथवा विहेठे वधे विप अत्तानं आचरन्ती’ति वधायमाना . . . सहायमाना’ति पि पाठो उच्चासहमहासहं करोन्ती’ति अत्थो ।

^२ द्रष्टव्यं I. 3. सावुश्यं महावग्गे, गायथा १०

अतिक्कमन्ते । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताभं वेलायं इमं उदानं उदानेसि^१—

परिमुट्ठा पण्डिताभासा वाचागोचरभाणिनो ।

याविच्छन्ति मुखायामं, येन नीता न तं विद्व'ति । ॥९॥

(५०—पन्थक-सुत्तं ५।१०)

एव मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा चूलपन्थको^२ भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं चूलपन्थकं^३ अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । अथ खो भगवा एत मत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

ठितेन कायेन ठितेन चेतसा तिट्ठं निसिन्नो उद वा सयानो ।

एतं सति भिक्खु अधिट्ठहानो लभेथ पुब्बापरियं विसेसं ; ।

लद्धान पुब्बापरियं विसेसं अदस्सनं मच्चूराजस्स गच्छे'ति ॥१०॥

सोणस्स थेरस्स^४ वग्गो पञ्चमो ।

तत्र उद्दानं—

राजा अप्पायुका कुट्ठी कुमारका च उपोसथो

सेण्णो च रेवतो नन्दो सहायमाना (१)^५ पन्थकेन चाति ।

^१ च इव टिप्प०, p.395.

५०. ^२ गा० १० A चूलवण्ठको.

^३ A चूलवण्ठकं.

^४ विषय सूची A पथाम; B सद्धाय च; D पथाय.

^५ AD सोणत्थेरस्स; C महावग्गवण्णना.

६—अष्टचन्ध-वग्गो

(५१—आयुसम-सुत्तं ६।१)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय वेसालि पिण्डाय पाविसि, वेसालियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि—“गण्हाहि आनन्द ! निसीदनं, येन चापालं चेतियं तेन उपसङ्कमिस्सामि दिवाविहाराया”ति ।

“एवं भन्ते”ति खो पन आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा निसीदनमादाय भगवन्तं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धि । अथ खो भगवा येन चापालचेतियं तेनुपसङ्कमि उपसङ्कमित्वा पञ्जते आसने निसीदि ।

निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि—“रमणीया आनन्द ! वेसाली, रमणीय उदेनं चेतियं, रमणीयं गोतमकं चेतियं, रमणीय सत्तम्बं चेतियं^१, रमणीयं बहुपुत्तं चेतियं, रमणीयं सारन्ददं चेतियं, रमणीयं चापालं चेतियं । यस्स कस्सचि आनन्द ! चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानिकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा, सो आकङ्खमानो कप्पं वा तिट्ठेय्य कप्पावसेसं वा”ति । तथागतस्स खो आनन्द ! चत्तारो इद्धिपादा सुसमारद्धा, आकङ्खमानो आनन्द ! तथागतो कप्पं वा तिट्ठेय्य कप्पावसेसं वा”ति ।

एवं पि खो आयस्मा आनन्दो भगवता ओळारिके निमित्ते कयिरमाने ओळारिके ओभासे कयिरमाने नासक्खि पटिविज्झितुं, न भगवन्तं याचि—‘तिट्ठतु भन्ते ! भगवा कप्पं, तिट्ठतु सुगतो कप्पं बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानन्ति, यथा नं मारेन परियुट्ठितचित्तो ।

५१. ^१ सावुश्यं महापरिनिब्बानसुत्तेन. ABD सत्तम्बं; महाप २. C सत्ताम्बकं २. ADC आनन्दचेतियं [त्रिषु स्थानेषु]; B सारदं, सारङ्गं, सारन्दवचेतियं.

दुतिय' पि खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि—“रमणीया..... पे.....तथागतो कप्पं वा तिठ्ठेय्य कप्पावसेसं वा'ति। एवं' पि खो आयस्मा आनन्दो.....पे.....परियुद्धितचित्तो। ततियं पि खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि—“रमणीया.....पे..... तथागतो कप्प वा तिठ्ठेय्य कप्पावसेसं वा'ति। एवं' पि खो आयस्माआनन्दो.....पे..... परियुद्धितचित्तो।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि—“गच्छ त्वं आनन्द ! यस्स' दानि कालं मञ्जसी'ति।

एवं भन्ते'ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा अविदूरे अञ्जतरस्मि रुक्खमूले निसीदि।

अथ खो मारो पापिमा अचिर प्पवकन्ते आयस्मन्ते आनन्दे येन भगवा तेनुप-सङ्कमि' उपसङ्कमित्वा एकमन्तं अट्ठासि, एकमन्तं उितो खो मारो पापिमा भगवन्तं एतदवोच—“परिनिब्बातु दानि भन्ते ! भगवा, परिनिब्बातु सुगतो, परिनिब्बानकालो दानि भन्ते ! भगवतो ! भासिता खो पन एस' भन्ते' भगवता वाचा—न ताव'हं पापिम ! परिनिब्बायिस्सामि, याव मे भिक्खू न सावका भविस्सन्ति वियत्ता विनीता विसारदप्पत्ता योगक्खेमा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मा-नुधम्मपटिपन्ना सामीचिपटिपन्ना अनुधम्मचारिनो सक आचिरियक उग्गहेत्वा आचिक्खिस्सन्ति देसिस्सन्ति^१ पञ्जापेस्सन्ति पट्टपेस्सन्ति विवरिस्सन्ति विभजिस्सन्ति उत्तानिकरिस्सन्ति उप्पन्नं परप्पवादं सहधम्मेन सुनिग्गहीतं निग्ग-हेत्वा^२ सप्पाटिहारिय धम्मं देसिस्सन्ति'ति। सन्ति खो पन भन्ते ! एतरहि भिक्खू भगवतो सावका वियत्ता.... उग्गहेत्वा आचिक्खन्ति देसेन्ति पञ्जा-पेन्ति पट्टपेन्ति विवरन्ति विभजन्ति उत्तानिकरोन्ति उप्पन्नं परप्पवादं सह-धम्मेन सुनिग्गहितं निग्गाहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेन्ति। परिनिब्बातु दानि भन्ते ! भगवा, परिनिब्बातु सुगतो, परिनिब्बानकालो दानि भन्ते भगवतो। भासिता खो पनेसा भगवता वाचा— न ताव' हं पापिम ! परिनिब्बायिस्सामि, याव मे भिक्खुनियो साविका भविस्सन्ति वियत्ता... पे.....अनुधम्मचारि-नियो.....पे.....सप्पाटिहारियं धम्मं देसिस्सन्ती'ति। सन्ति खो पन भन्ते ! एतरहि भिक्खुनियो भगवतो साविका ... पे..... सप्पाटिहारियं धम्मं देसेन्ति। परिनिब्बातु.....पे.....वाचा न ताव'हं पापिम ! परिनिब्बायि-

^१ महापवेसेस्सन्ति.

^२ AB निग्गहेत्वा, निग्गहित्वा

स्सामि, याव मे उपासका न सावका भविस्सन्ति वियत्ता.... पे.... सप्पाटिहारियं धम्मं देसिस्सन्ती'ति । एतरहि खो पन भन्ते ! उपासका भगवतो सावका वियत्ता.... पे.... सप्पाटिहारियं धम्मं देसेन्ति । परिनिब्बातु... पे... वाचा— न ताव'हं पापिम ! परिनिब्बायिस्सामि, याव मे उपासिका न साविका भविस्सन्ति वियत्ता.... पे.... अनुधम्मचारिनियो. ... पे.... सप्पाटिहारियं धम्मं देसिस्सन्ती'ति । एतरहि खो पन भन्ते ! उपासिका भगवतो साविका वियत्ता.... पे.... अनुधम्मचारिनियो.... पे.... सप्पाटिहारियं धम्मं देसेन्ति. परिनिब्बातु.... पे.... वाचा— न ताव'हं पपिम ! परिनिब्बायिस्सामि, याव मे इदं ब्रह्मचरियं न इद्धं च भविस्सति फीतं च वित्थारिकं बाहुज्जं पुथुभूतं यावदेव मनुस्सेहि^१ सुप्पकासितं ति । एतरहि खो पन भन्ते ! भगवतो ब्रह्मचरियं इद्धं च फीतं च वित्थारिकं बाहुज्जं^२ पुथुभूतं यावदेव मनुस्सेहि सुप्पकासितं ति परिनिब्बातु' दानि भन्ते ! भगवा परिनिब्बातु सुगतो, परिनिब्बानकाकालो दानि भन्ते भगवतो'ति ।

एवं वुत्ते भगवा मारं पापिमन्तं^३ एतदवोच—“ अप्पोसुक्को त्वं पापिम ! होहि^४. न चिरं तथागतस्स परिनिब्बानं भविस्सति, इतो तिण्णं मासान् अच्चयेन तथागतो परिनिब्बायिस्सती'ति ।

अथ खो भगवा चापाले चेतिये सतो सम्पजानो आयुमङ्गवार ओसज्जि, ओसट्ठे च भगवता आयुमङ्गवारे महाभूमिचालो अहोसि भिन्नको लोमहसो देवदुन्दुभियो च फलिसु । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताय वेलाय इमं उदानं उदानेसि—

तुलमतुलं च सम्भव भवसङ्खारमवस्सज्जि मुनि ।

अज्झत्तरतो समाहितो अभिन्दि^५ कवचमिवत्तसम्भव'ति ॥१॥

(५२—ओसज्जन-सुत्तं ६।२)

एव मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमा-
तुपासावे ।

^१ एवं व्याख्यातं C महाप. अस्ति यावद्-एवं मनुस्सेहि.

^२ एवं सर्वत्र. महाप. अस्ति-बाहुज्जं

^३ A पापिमं

^४ A होसि; B होतिहि, D होति

^५ A अभिन्दि; D अभिन्दि.

तेन खो पन समयेन भगवा सायण्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो बहिद्वा-
रकोट्टके निसिन्नो होति । अथ खो राजा पसेनवि येन भगवा तेनुपसङ्गमि,
उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । तेन खो पन समयेन
सत्तं च जटिला सत्तं च निगण्ठा सत्तं च अचैला सत्तं च एकसाटा सत्तं च परिब्बाजका
परुळ्हकच्छनखलोमा खारिविविधमादाय । 'भगवतो अविदूरे अतिक्कमन्ति । अहसा
खो राजा पसेनदि कोसलो ते सत्तं च जटिले सत्तं च निगण्ठे सत्तं च अचैले सत्तं च
एकसाटे सत्तं च परिब्बाजके परुळ्हकच्छनखलोमे खारिविविधमादाय भगवतो
अविदूरे अतिक्कमन्ते, दिस्वान उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा दक्खिण
जाणुमण्डलं पठविंयं निहन्त्वा येन ते सत्तं च जटिला सत्तं च निगण्ठा सत्तं च अचैला
सत्तं च एकसाटा सत्तं च परिब्बाजका, तेनञ्जलि पनामेत्वा तिकखत्तुं नामं
सावेसि—'२ राजाहं भन्ते । पसेनदि कोसलो, राजाहं भन्ते ! पसेनदि
कोसलो^१ ति' ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो अचिरपक्कन्तेसु तेसु सत्तसु च जटिलेसु सत्तसु
च निगण्ठेसु सत्तसु च अचैलेसु सत्तसु च एकसाटेसु सत्तसु च परिब्बाजकेसु येन
भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि,
एकमन्तं निसिन्नो खो राजा पसेनदि कोसलो भगवन्तं एतदवोच—'ये नु केचि खो'
भन्ते । लोके अरहन्तो वा अरहन्तमग्गं वा समापन्ना, एतेस अञ्जातरो' ति ।

'दुज्जान खो एतं महाराज । तया गिहिना कामभोजिना पुत्तसम्बाध-
सयनमञ्जावसन्तेन कासिकचन्दनं पच्चनुभोन्तेन मालागन्धविलेपनं धारयन्तेन
जातरूपरजतं सादियन्तेन । इमे वा अरहन्तो इमे वा अरहन्तमग्गं समापन्ना' ति ।
सवासेन खो महाराज । सीलं वेदितब्बं तच्च खो दीघेन अद्धुना न इत्तरं
मनसिकरोता नो अमनसिकारा' पञ्जावता नो दुप्पञ्जेन ; सम्बोहारेन^४ खो
महाराज । मोचेय्यं वेदितब्बं तच्च खो दीघेन . पे . . . दुप्पञ्जेन ; आपदामु खो
महाराज ! थामो विदितब्बो, सो च खो दीघेन . . . पे . . . दुप्पञ्जेन ; साकच्छाय
खो महाराज पञ्जा वेदितब्बा, सा च खो दीघेन^५ . . . पे . . . सुप्पञ्जेना' ति ।

'अच्छिगियं भन्ते, अब्भुतं भन्ते ! याव सुभासितं च' इदं भगवता—
दुज्जान खो . . . पे . . . अरहन्तमग्गं समापन्ना' ति । सवासेन . . पे . . पञ्जा

५२. ^१C. 'खारिविविधमादाया'ति विविधखारि [^१परित्यक्तं]—नानधीकारं
पब्बजितं परिक्खारभण्डभण्डिकं गहेत्वा । ^२B पवेवेसि

^३AB ये च खो ; B ये न केचि, सावृत्त्यं ११०

^४A सम्बोहारेन ; C संबोहारेणा'ति कथनेन ।

^५AD चिरं

वेदितव्वा, सा च खो दीषेन... पे... दुप्पञ्जोना'। एते भन्ते ! मम पुरिसा^१ चोरा ओचरका^२ जनपदं ओचरित्वा^३ आगच्छन्ति । तेहि पठमं ओतिण्णं, अहं पच्छा ओतरिस्सामि (?)^४ इदानी ते^५ भन्ते ! तं रज्जोत्तलं पवाहेत्वा सुन्हाता^६ सुविलित्ता कप्पितकेसमस्सू ओदातवत्थवसना पञ्चहि कामगूणेहि समप्पिता समडिगभूता परिचारिस्सन्ती' ति ।^७

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

न वायमेय्य सब्बत्थ नाञ्जस्स पुरिसो सिया ।

न अञ्जं निस्साय जीवेय्य, धम्मेन न वणी चरे^८ ति ॥२॥

(५३—पटिसल्लाण-सुत्तं ६।३)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डिकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन भगवा अत्तनो अनेके पापके अकुसले धम्मे पहीने पच्चवेक्खमानो निसिन्नो होति अनेके च कुसले धम्मे भावनाय पारिपूरिकते । अथ खो भगवा अत्तनो अनेके पापके अकुसले धम्मे पहीने विदित्वा अनेके च कुसले धम्मे भावनाय पारिपूरिकते तायं वेलायं इमं उदान उदानेसि—

अहु पुब्बे तदा नाहु नाहु पुब्बे तदा आहु ।

न च' आहु न च भविस्सति न च' एतरहि विज्जती'ति^९ ॥३॥

^१ABD परिसा; पुरिसा.

^२C चोराति अप्पवजिता'व पव्वजितरूपेण रट्टपिण्डं भुञ्जता पटिच्छन्न-
कम्मन्ता, ओचरका'ति हेठाचरका... अथवा,—ओचरका'ति चापुरिसा

^३Cओचरित्वा' ति अवचरित्वा वीमंसित्वा.

^४BD ओभायिस्सामि; ओतायिस्सामि; C ओसायिस्सामी'ति
पटिपज्जिस्सामि करिस्सामी'ति' अत्थो । ^५AD तेन. ^६A सुन्हाता;

B सुण्हाता; D सुनाता ^७C परिचरिस्सन्ती'ति इन्द्रियाणि समन्ततो
चारिस्सन्ति वा फिलिस्सन्ति वा ^८A वनिं चरे; B धनिं चरे; D वनी
चरे; C धम्मेन न [परित्यक्तं] वानिजं करो (?) ति धनादि-अत्थाय धम्मं न
कथेय्य ।

५३. नास्तीदं सुत्तं अन्तर् D पुस्तके.

^९द्वष्टव्या येरगाथा, १८०.

(५४—आहुत-सुतं ६।४)

एवं मे सुतं—एकं समयं भगवा सवत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन सम्बहुला नानातिथिया समणब्राह्मणा परिब्बाजका सावत्थि पिण्डाय पविसन्ति नानादिट्ठिका नानाखन्तिका नानारुचिका नानादि-ट्ठिनिस्सयनिस्सिता । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘सस्सतो लोको, इदं एव सच्चं, मोघमञ्जं’ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘असस्सतो लोको, इदं एव सच्चं, मोघमञ्जं’ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘अन्तवा लोको, इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘अनन्तवा लोको, इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘तं जीवं तं सरीरं, इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘अञ्जं जीवं अञ्जं मरीरं, इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘होति तथागतो परमरणा, इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘न होति तथागतो परमरणा, इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ति । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘होति च न च होति तथागतो पर मरणा इदमेव सच्चं, मोघमञ्जं’ति । सन्ति पनेके समणब्राह्मणा—‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ति । ते भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्ज मुखसत्तीहि विमुदन्ता विहरन्ति—‘एदिसो धम्मो,^१ नेदिसो धम्मो, नेदिसो धम्मो एदिसो धम्मो’ति ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवामेत्वा पत्तचीवरं आदाय सावत्थि पिण्डाय पार्विसिमु, सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिवकन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिमु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसी-दिमु, एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु—‘इध भन्ते ! सम्ब-हुला नानातिथिया समणब्राह्मणा परिब्बाजका सावत्थियं पटिवसन्ति नाना-दिट्ठिका... पे... निस्सिता सन्तेके... पे... एदिसो धम्मो”ति ।

५४. ^१ A D ते एदिसो धम्मोप्रथमे स्थाने.

^२A सट्ठि ; B पित्ति ; D पिट्ठि .

“अञ्जतित्थिया भिक्खवे ! परिब्बाजका अन्धा अचक्खुका अत्थं न जानन्ति, अनत्थं न जानन्ति, धम्मं न जानन्ति, अधम्मं न जानन्ति । ते अत्थं अजानन्ता अनत्थं अजानन्ता धम्मं अजानन्ता अधम्मं अजानन्ता भण्डनजाता...पे... एदिसो धम्मो ’ ति । भूतपुब्बं भिक्खवे ! इमिस्सायेव सावत्थियं अञ्जतरो राजा अहोसि । अथ खो भिक्खवे सो राजा अञ्जतरं पुरिसं आमन्तेसि—एहि त्वं अंभो पुरिस ! यावतिका सावत्थियं जच्चन्धा, ते सब्बे एक-ज्झं सन्निपातेही’ ति । ‘एव देवा’ति खो भिक्खवे ! सो पुरिसो तस्स रञ्जो पटिस्सुत्वा यावतिका सावत्थियं जच्चन्धा, ते सब्बे गहेत्वा येन सो राजा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा त राजानं एतदवोच—‘सन्निपातिता खो ते देव यावतिका सावत्थियं जच्चन्धा’ ति । तेन हि भणे । जच्चन्धानं हत्थि दस्सेही’ ति । ‘एव देवा’ति खो भिक्खवे ! सो पुरिसो तस्स रञ्जो पटिस्सुत्वा जच्चन्धानं हत्थि दस्सेमि—‘एदिसो जच्चन्धा हत्थी’ ति । एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स सीसं दस्सेसि—‘एदिसो जच्चन्धा हत्थी’ ति । एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स कण्ठं दस्सेसि—‘एदिसो जच्चन्धा हत्थी’ ति—‘एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स दन्तं दस्सेसि—‘एदिसो जच्चन्धा हत्थी’ ति । एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स सोण्डं दस्सेसि—‘एदिमो जच्चन्धा हत्थी’ ति । एकच्चानं जच्चन्धानं हत्थिस्स कायं दस्सेसि—‘एदिसो जच्चन्धा हत्थी’ ति । एकच्चानं ... पादं दस्सेसि ...’ ति । एकच्चानं ... पिट्ठं दस्सेसि ...’ ति । एकच्चानं ... नङ्गुट्ठं दस्सेसि ...’ ति । एकच्चानं ... वालाधि दस्सेसि ...’ ति । अथ खो भिक्खवे ! सो पुरिमो जच्चन्धानं हत्थि दस्सेत्वा येन सो राजा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा त राजानं एतदवोच—‘दिट्ठो खो तेहि देव जच्चन्धेहि हत्थी, यस्स दानि कालं मञ्जामी’ ति । अथ खो भिक्खवे ! सो राजा येन ते जच्चन्धा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा ते जच्चन्धे एतदवोच—‘दिट्ठो वो जच्चन्धा हत्थी’ ति । ‘एव देव दिट्ठो नो हत्थी’ ति ? ‘वेदेयं जच्चन्धा, कीदिसो हत्थी’ ति । ये हि भिक्खवे ! जच्चन्धेहि हत्थिस्स सीसं दिट्ठं अहोसि, ते एवमाहं—‘एदिसो देव हत्थी, सेय्यथा पि कुम्भो’ ति । येहि भिक्खवे ! जच्चन्धेहि हत्थिस्स कण्ठो दिट्ठो अहोसि, ते एवमाहं—‘एदिसो देव ! हत्थी, सेय्यथा पि सुण्णो’ ति । येहि भिक्खवे जच्चन्धेहि हत्थिस्स दन्तो दिट्ठो अहोसि, ते एवमाहं—‘एदिसो ... पे ... पि फालो’ ति । येहि ... सोण्डो ... आहं—‘एदिसो ... पि नङ्गलीसा’ ति । येहि ... कायो ... आहं—‘एदिसो ... पि कोट्ठो’ ति । येहि ... पादो ... आहं—‘एदिसो ... पि धूणो’ ति । येहि पिट्ठी¹

¹ A सट्ठि ; D पिट्ठि .

दिट्ठा^१ ... आहंसु—‘एदिसो पि उदुक्खलो’ति । येहि नङ्गुट्ठं
 —‘ते एवमाहसु—‘एदिसो ... पि मुसलो ति । येहि ... बालधि
 आहंसु—‘एदिसो समज्जनी’ति । ते—‘एदिसो हत्थी, नेदिसो हत्थी, नेदिसो
 हत्थी, एदिसो हत्थी’ति—अज्जमज्ज मट्ठीहि मयुज्झसु । तेन च पन भिक्खवे ।
 सो राजा अत्तमनो अहोसि, एवमेव खो भिक्खवे । अज्जतिथिया परिब्बाजका
 अन्धा अचक्खुका .. पे ... एदिसो भम्मो’ति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा
 तायं वेलाय इमं उदानं उदानेसि—

इमेसु किर सज्जन्ति एके समणब्राह्मणा ।

विग्गह्य नं^२ विवदन्ति जना एकङ्गदस्मिनो’ति ॥४॥

(५५—किर-मुत्तं ६।५)

एव मे सुत—एक समय भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स
 आरामे ।

तेन खो पन समयेन सम्बहुला नानातिथिया समणब्राह्मणा परिब्बाजका
 सावत्थियं पटिवमन्ति नानादिट्ठिका नानाखनिका नानारुचिका नानादिट्ठिनिस्स-
 यनिस्मिता । सन्तेके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो—‘सस्सतो अत्ता च
 लोको च, इदमेव सच्च, मोधमज्जं’ति । सन्ति पन एके ... असस्सतो अत्ता च
 लोको च .. ति [द्रष्टव्य ५४ मूत्र] सन्न एके ... सस्सतो असस्सतो अत्ता च
 लोको च ... ति । सन्ति पनेके.. सस्सतो ना’ असस्सतो अत्ता च लोको
 च ति । सन्तेके .. सयकतो अत्ता च लोको च ... ति । सन्ति
 ना’ ... परकतो अत्ता च लोको च .. ति । सन्तेके सयकतो च
 परकतो च अत्ता च लोको च . . ति । सन्ति पनेके असयकारो च
 अपरकारो च अधिच्च समुप्पन्नो अत्ता च लोको च ति । सन्तेके .. सस्सत
 मुखदुक्खं अत्ता च लोको च ... ति । सन्ति पने’ के असस्सत मुखदुक्खं
 अत्ता च लोको च ... ति । सन्ते’ के सस्सत च असस्सत च मुखदुक्खं अत्ता
 च लोको च ... ति । सन्ति पने’ के .. ने व सस्सत नासस्सतं मुखदुक्खं अत्ता
 च लोको च ... ति । सन्ते’ के . . सयकतं मुखदुक्खं अत्ता च लोको च . . ति ।

^१AD दिट्ठो.

^२B विग्गह्य नं; D विग्गह्युनं; C नन्ति चेत्थ निपातमत्तं... अथवा.....
 नन्ति नं विट्ठि निस्साय..... ५५. AD अन्धाभा विसीदन्ति

सन्ति पने' के . . . : परंकतं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च . . . ति । सन्ते' के
 सयंकतञ्च परंकतञ्च सुखदुक्खं अत्ता च लोको च . . . ति । सन्ति पनेके . . .
 असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं अत्ता च लोको च . . . ति । ते
 भण्डनजाता . . . [द्रष्टव्यं ५४ सुत्तं] एदिसो धम्मो'ति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू
 पुब्बण्हसमयं [द्रष्टव्यं ३४ सुत्तं] . . . भगवन्तं एतदवोचुं इध भन्ते !
 सम्बहुला . . . जानादिट्ठिनिस्सयनिस्सिता । सन्तेके . . . पे . . . एदिसो धम्मो'ति ।

“अञ्जतिथिया भिक्खवे ! परिब्बाजका अन्धा अचक्खुका अर्थं न
 जानन्ति अनर्थं न जानन्ति, धम्मं न जानन्ति, अधम्मं न जानन्ति । ते अत्थ
 अजानन्ता अनर्थं अजानन्ता धम्मं अजानन्ता अधम्मं अजानन्ता भण्डन-
 जाता . . . एदिसो धम्मो' ति” । अथ खो भगवा एतमर्थं विदित्वा तां वेलायं
 इमं उदान उदानेसि :

इमेसु किर सज्जन्ति एके समणब्राह्मणा ।

अन्तरा च विसीदन्ति^१ अपत्वा^२ व तमो गधं^३ ति ॥५॥

(५६—तिथिय-सुत्तं ६।६)

[५५=५६, तत्रान्ते तु अथ खो भगवा एत अत्थ विदित्वा तां वेलायं इमं
 उदानं उदानेसि—]

अहङ्कारपमुता अयं पजा परकारूपमहिता ।

एतदेके नाभञ्जंसु^४ न नं सल्ल ति अहंसु ।

एतं च सल्लं पटिगच्च (?)^५ पस्सतो अहं करोमी' ति न तस्स होति,
 परो करोती'ति न तस्स होति ।

मानुपेता अयं पजा मानगन्था^६ मानविनिबद्धा^७ ।

दिट्ठीमु ब्यारम्भकता (!)^८ ससार नातिवत्तती'ति ॥६॥

^१ AD अन्धाभा विसीदन्ति ^२ B अपत्त्वा ^३ C ओघसंखातं निब्बाणं'

५६. ^४ 6 AD एवंवादकेनाभञ्जंसु; B एतदेके नाभञ्जानसु; C एतदेके
 न' अभञ्जंसु'ति एतं विट्ठिव्यं एते समणा तत्थ बोसदस्सिनो हत्वा नानुजानिसु

^५ AC पटिगच्छ; B पटिच्च D पटिपज्ज ^६ AD मानयद्धा ^७ AC
 विनिबन्धा; BD विनिबद्धा

^८ C सारम्भकथा . . . सारम्भकत-
 विरोधा . . . ABD ° कथा.

(५७—सुभूति-सुतं ६।७)

एवं मे सुतं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा सुभूति भगवतो अविदूरे निसिन्नो होति पल्लङ्क आभुजित्वा उज्जुं कायं पणिधाय अविक्कं समाधिं समापज्जित्वा । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं सुभूतिं अविदूरे निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जुं कायं पणिधाय अविक्कं समाधिं समापन्नं । अथ खो भगवा एतं अत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

यस्स वितक्का विदूषिता^१ अज्झत्त सुविकप्पिता असेसा ।

तं सङ्गमतिच्च^२ अरूपसञ्जी चतुयोगातिगतो न जाति एती^३ ति ॥७॥

(५८—गणिका-सुतं ६।८)

एवं मे सुतं—एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे ।

तेन खो पन समयेन राजगहे द्वे पूगा अज्झतरिस्मा गणिकाय सारत्ता होन्ति पटिवद्धचित्ता^४ भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्झमज्जा पाणीहिं^५ पि उपक्कमन्ति लेड्डुहिं^६ पि उपक्कमन्ति दण्डेहिं^७ पि उपक्कमन्ति सत्थेहिं^८ पि उपक्कमन्ति । ते तत्थ मरणम्पि निगच्छन्ति मरणमत्तं पि दुक्खं ।

अथ खो सम्बट्टला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पार्विसमु, राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपमङ्काममु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु—“इध भन्ते ! राजगहे द्वे पूगा... पे... दुक्खं” ति । अथ खो भगवा एतं अत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

यज्ज पत्तं यज्ज पत्तब्बं, उभयमेतं रजानुकिण्णं आतुरस्सानुसिक्किनो^९ येव सिक्खासारा । शीलब्बतं जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारा,^{१०} अयमेको अन्तो येव एवमादिनो । नत्थि कामेमु दोमो^{११} ति अयं दुतियो अन्तो ।

५७. ^१AD विदूषिता; BC विदूषिता=समुच्छिन्ना. ^२A सङ्कमति अरूपञ्च; D सकमति अरूपञ्च; B सङ्गमति; C सङ्गं... .अतिच्छ (!) अतिक्कमित्वा ^३ABD न जातुमेति; C ब्वाख्यायते—मकारो पदसन्धिकरो, जातु एकसेनेव पुनब्रवाय नेति. न जातिमेति^३ ति^३ पि पठन्ति, सो एव^३ त्यो ।

५८. ^४AB पटिवद्धचित्ता. ^५A आनसिक्खतो. ^६AD सारो.

इच्चते उभो अन्ता कटसिवड्ढना, कटसियो दिट्ठी बड्ढेन्ति ।

एते ते उभो अन्ते अनभिञ्जाय ओलीयन्ति^१ एके, अतिधावन्ति एके; ये च खो ते^२ अभिञ्जाय तत्र च नाहेसु तेन च अमञ्जिसु, वट्टं तेसं नत्थि पञ्जापनाया"ति ॥८॥

(५६—उपालि-सुत्तं ६।६)

एव मे सुतं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन भगवा रत्तन्धकारतिमिसायं^३ अब्भोकासे निसिन्नो होति, तेलप्पदीपेसु ज्ञायमानेसु । तेन खो पन समयेन सम्बहुला अधिपातका^४ तेसु तेलप्पदीपेसु आपातपरिपातं अनय आपज्जन्ति, व्यसनं आपज्जन्ति, अनयव्यसन आपज्जन्ति । अद्दसा खो भगवा ते सम्बहुले अधिपातके^५ तेसु तेलप्पदीपेसु आपातपरिपातं अनय आपज्जन्ते व्यसन आपज्जन्ते अनयव्यसन आपज्जन्ते । अथ खो भगवा एतम् अत्थं विदित्वा तायं वेलाय इम उदान उदानेसि—

उपातिधावन्ति न सारं एन्ति, नवं नव बन्धनं ब्रूहयन्ति ।

पतन्ति पज्जोतम् इव' अधिपाता^६, दिट्ठे सुते इति ह 'एके निविट्ठा'ति ॥९॥

(६०—उप्पज्जन्ति-सुत्तं ६।१०)

एव मे सुत—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच—“याव कीवञ् च भन्ते । तथागता लोके नुप्पज्जन्ति अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, ताव अज्जतित्थिया परिब्बाजका सक्कता होन्ति गरुक्ता मानिता पूजिता अपचित्ता लाम्भी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारान ।

^१ ABD ओलीयन्ति

^२ परित्यक्तं BD.

५९. ^३ BD तिमिसाय

^४ A अधिपातका ति पट्टहपातका (!)

ये सलभा'ति पि वुच्चन्ति; AD अतिपातका, अतिपातके ^५ A आभिपाता

^६ ACD इति सोके; B इति हेको; C व्ख्याति—एके समणब्राह्मणा.

ACD प्रमादपाठः ।

६०. AD नं उज्जमति; BC न उज्जमति ।

यतो च खो भन्ते ! तथागता लोके उप्यज्जन्ति अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, अथ खो अज्जन्तित्थिया परिब्बाजका असक्कता होन्ति अगस्कता अमानिता अपूजिता न अपचित्ता न लाभी... पे... परिकस्वारानं । भगवा येव दानि भन्ते ! सक्कतो मानितो पूजितो अपचितो लाभी... पे... परिकस्वारानं भिक्खुसङ्घो चा' ति ।

“एवमेत आनन्द ! यावकीवञ्च आनन्द ! तथागता लोके नुप्यज्जन्ति... पे... परिकस्वारानं । यतो च खो आनन्द ! तथागता लोके उप्यज्जन्ति... पे... परिकस्वारानं । तथागतो' व' दानि सक्कतो गुरुक्को... पे... भिक्खुसङ्घो चा' ति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तां वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

ओभासति ताव सो किमि, याव न उन्नमति^१ पभङ्करो ।

विरोचनमिह उगगते, हतप्पभो होति न चापि भासति^२ ।

एवं ओभासितमे^३ व तित्थियान याव सम्मासम्बुद्धा लोके नु'प्यज्जन्ति^४ ।

न तत्त्विका सज्जन्ति न चापि सावका दुहिट्ठी^५ न दुक्खा पमुच्चरे^६ ति ॥ १० ॥

जच्चन्धवग्गो छट्ठो

तत्र उदानं आहु—

आयुसम^७ ओसज्जन^८ पटिसरणा (१०)^९ आहु तज्ज-च किं तत्थ (११)^{१०}

सत्तममाह सभुत्ति, ११ गणिका, उपानि नवमो, उपज्जन्ति च ते दसा' ति ।

^१ AD नं उण्णमति; BC न उन्नमति ।

D न च अभिभासति. ^३ AD सुभासितं.

^५ C दुहिट्ठिनो मिच्छाभिनिविट्ठविट्ठिका ।

^७ A आयुस्सं

^{१०} D तत्थिया

^८ D ओसजननञ्च

^{११} A सत्तममाह सुभुत्तो; D सत्तमको सा पि सुबोधि ।

^२ A न चाधिभासति;

^४ A न समुप्यज्जन्ति ।

^६ BD पमुच्चरे ।

^९ B पतिला; D तिणा ।

७—बुल्लवगो

(६१—भद्विय-सुत्तं ७।१)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्ड-
कस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं लकुण्ठकभद्वियं^१
अनेकपरियायेन धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्प-
हसेति । अथ खो आयस्मतो लकुण्ठकभद्वियस्स^१ आयस्मता सारिपुत्तेन अनेकप-
रियायेन धम्मिया कथाय सन्दस्सियमानस्स समादपियमानस्स समुत्तेजियमानस्स
सम्पहंसियमानस्स, अनुप्पदाय आसवेहि चित्तविमुच्चि । अइस्सा खो भगवा
आयस्मन्तं लकुण्ठकभद्वियं^२ आयस्मता सारिपुत्तेन अनेकपरियायेन धम्मिया कथाय
सन्दस्सियमानं समादपियमानं समुत्तेजियमानं सम्पहमियमानं, अनुप्पदाय आसवेहि
चित्तं विमुत्त । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलाय इमं उदानं
उदानेसि—

उद्ध अधो च सब्बधि विप्पमुत्तो अयमहमस्मी'ति अनानुपस्सी ।

एव विमुत्तो उदतारि ओघं अतिण्णपुब्बं अपुनब्भवाया'ति ॥१॥

(६२—भद्विय-सुत्तं ७।२)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्ड-
कस्स आरामे ।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं लकुण्ठकभद्वियं^३ सेखो'ति

६१. ^१ A बुल्लवगो

^२ A लकुण्डक°; BD [Childers] लकु- ष्टक°; C लकुण्ठक°

६२. ^३ उपरि टिप्पणी द्रष्टव्या ।

मञ्जुमानं भिय्यो सोमत्ताय अनेकपरियायेन धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति । अद्दा खो भगवा आयस्मन्तं सारिपुत्त आयस्मन्तं लकुण्ठ-भट्ठियं सेखो'ति मञ्जुमान भिय्योसोमत्ताय अनेकपरियायेन धम्मिया कथाय सन्दस्सेन्तं समादपेन्तं समुत्तेजेन्तं सम्पहंसेन्तं । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

अच्छिज्जि वट्टं व्यागा^१ निरासं, विसुक्खा सरित्ता न सन्दति ।

छिन्नं वट्टं न वत्तति, एसेवन्तो दुक्खस्सा'ति ॥२॥

(६३—कामेसु-सत्त-सुत्तं ७१३)

एवं मे सुतं—एकं समयं भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन सावत्थिय मनुस्सा येभुय्येन कामेसु अतिवेलं सत्ता होन्ति रत्ता गिद्धा गधिता मुच्छिता अज्झोपन्ना^२, सम्पत्तकजाता (?)^३ कामेसु विहरन्ति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थि पिण्डाय पाविसंसु, सावत्थिय पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटि-क्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्गमसु, उपसङ्गमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु, एकमन्तं निसिन्ना खो भगवन्त एतदवोचु—“इध भन्ते ! सावत्थिय मनुस्सा ... पे ... विहरन्ती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताय वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

कामेसु सत्ता^४ कामसङ्गासत्ता संयोजने वज्जमपस्समाना ।

न हि जानु संयोजनसङ्गसत्ता ओधं तरेय्युं विपुलं महन्त' ति ॥३॥

^१A व्यासा; B व्यगा; D व्यभा; C विसेसना अगा'धिगतो विव्यागा... (?)

६३. ^२AD अज्झोपन्ना; C अज्झापन्ना; B अज्झोपन्ना; B निक्षिपति अन्धिकता. ^३C सम्पत्तकजाता ति कामेसु पातव्यतं आपज्जन्ता अप्सुखवेदनाय सम्यत्तका सुट्ठु पत्ता जाता, सम्परायिक जाता'ति पि पठो जातसम्परायिका उपन्नापहासा (?) तो ति अत्थो; A सम्बत्तकजाता; D सपत्तकजाता; B सम्पत्तकजाता ^४C सत्ता शो= रत्ता.

(६४—कामेसु-सत्त-सुत्तं ७।४)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन सावत्थियं मनुस्सा येभुय्येन कामेसु सत्ता होन्ति^१ रत्ता गिद्धा गधिता मुच्छिता अज्झोपपन्ना^२ अन्धकता, सम्पत्तकजाता^३ कामेसु विहरन्ति । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थि पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो भगवा सावत्थिं ते मनुस्से येभुय्येन कामेसु सत्ते रत्ते गिद्धे गधिते मुच्छिते अज्झोपपन्ने^४ अन्धकते सम्पत्तकजाते^५ कामेसु विहरन्ते । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

कामन्धा जालसञ्छन्ना^६ तण्हाछदनच्छादिता ।

पमत्तबन्धुना बन्धा^७ मच्छा^८ व कुमिनामुखे ।

जरामरणं गच्छन्ति वच्छो खीरपको^९ व मातरं^{१०} ति ॥४॥

(६५—लकुण्टक-सुत्तं ७।५)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथ-पिण्डकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा लकुण्टकभद्दियो^१ सम्बहुलान भिक्खून पिट्ठितो पिट्ठितो येन भगवा तेन^२ उपसङ्गमि । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्तं लकुण्टकभद्दियं^३ दूरतो^४ व सम्बहुलानं भिक्खून पिट्ठितो पिट्ठितो आगच्छन्तं दुब्बण्ण दुद्दस्सिक ओकोटिमकं^५ ये भुय्येन भिक्खून परिभूतरूपं, दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि—“पस्सथ नो तुम्हे भिक्खवे ! एतं भिक्खु दूरतो^६ व ... पे ... परिभूतरूपं^७ ति ।

६४. ^१ AB अज्झोपपन्ना, पश्चात् ए; D अज्झोपपन्ना, ^२ द्रष्टव्या ६३

^३ AB अज्झोपपन्ना पश्चात् °ए; D अज्झोपपन्ना °ए. ^४ द्रष्टव्या ६३ टिप्पणी

^५ AD सञ्छन्न. ^६ C पमत्तबन्धुना बन्धा.... पमत्तबन्धुनेन बन्धी [पाठ्यं बन्धा (!)] ति पि पठन्ति.... बन्धा^७ ति नियमित्त; ABD

^८ बन्धनाबन्धा.

^९ A खिरुवगो.

६५. ^१ A लकुण्डका°

^२ C ओकोति मकन ति यं इमिना

आरोहसम्पत्तिया अभावन वस्सेति; द्रष्टव्यं सस्कृते. कुटि; D अकोटिमकोटिकं

“एवं भन्ते”ति ।

“एसो भिक्खवे ! भिक्खु महिद्धिको महानुभावो, न च सा^१ समापत्ति सुलभ-
रूपा, या^२ तेन भिक्खुना असमापन्नपुब्बा, यस्स चत्थाय कुलपुत्ता सम्मदे^३व
अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति, तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठे^४व धम्मो
सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरती”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—
नेलग्गो^५ सेतपच्छादो एकारो वत्तती रथो ।

अनीघं पस्स आयन्तं^६ छिन्नसोतं अबन्धनं^७ ति ॥५॥

(६६—तण्हकखय-सुत्तं ७।६)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावस्थियं विहरति जेतवने अनाथ-
पिण्डिकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा अञ्जातकोण्डञ्जो भगवतो अविदूरे
निमिन्नो होति पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जु कायं पणिधाय तण्हासङ्खय-
विमुत्तिं पच्चवेक्खमानो । अट्ठसा खो भगवा आयस्मन्तं अञ्जातकोण्डञ्ज
अविदूरे निमिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जु कायं पणिधाय तण्हासङ्खयविमुत्तिं^५
पच्चवेक्खमान । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं
उदानेसि—

यस्स मूलं^६ छमा न^७त्थि, पञ्जा नत्थि कुतो लता ?

त धीरं बन्धना मुत्त, को त निन्दितुमरहति ?^७

देवा पि नं पसंसन्ति, ब्रह्मणा पि पसंसितो^८ति ॥६॥

^१AC ते न चसा; D तेनेव.

^२BD त्यजत या.

^३AD नेलङ्गो; Bनेलको; C नेलग्गो । नेलं पधानभूतं.—अगं ।

^४BD आयस्मन्तं.

^५A तण्हासङ्काय विमुत्ति; D तण्हासङ्कायविमुत्ति.

^६ABD मूलां; C मूलं.

^७पठ्यते अरहति=अरहति मेत्रि अट्ठसा द्रष्टव्यं Fausboll,

(६७—पपञ्चकखय-सुत्तं ६।७)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्ड-
कस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन भगवा अत्तनो पपञ्चसञ्जासङ्खापहानं^१
पञ्चवेक्खमानो निसिन्नो होति । अथ खो भगवा अत्तनो पपञ्चसञ्जासङ्खाप-
हानं^२ विदित्वा तायं वेलाय इमं उदान उदानेसि—

यस्स पपञ्चा ठिति^३ च न'त्थि, सन्धानं पलिघञ्च^४ वीतिवत्तो ।

न तं^५ नित्तण्हं मुनि चरन्तं नावजानाति सदेवको पि लोको ॥७॥

(६८—भञ्जान-सुत्तं ६।८)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्ड
कस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन आयस्मा महाकच्चानो भगवतो अविदूरे
निसिन्नो होति पल्लङ्क आभुजित्वा उजु काय पणिधाय कायगताय सतिया
अज्झत्त परिमुखं सुपतिट्ठिताय । अद्सा खो भगवा आयस्मन्त महाकच्चानं अविदूरे
निसिन्नं पल्लङ्कं आभुजित्वा उजु काय पणिधाय कायगताय सतिया अज्झत्तं
परिमुखं सुपतिट्ठिताय । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलाय इमं
उदानं उदानेसि—

यस्स सिया सब्बदा सति सततं कायगता उपट्ठिता ।

नो च'स्स^६ नो च मे सिया न भविस्सति न च मे भविस्सति ।

अनुपुब्बविहारि तत्थ सो कालेने'व तरे विसत्तिक' ति ॥८॥

६७. ^१ B वी °पहीनं.

^२ AD पहिनं, B पहीन

^३ AB धिति; C पापञ्च ठिती'ति च पाठो ।

^४ AB सन्धानं D पनानं; C वन्धान...वन्धनसविसत्ता वन्धानन् (!)
ति लद्धनामा तण्हाविट्ठियो ।

^५ B तं तं । नास्ति D पुस्तके ।

^६ नो च'—इति नास्ति AD पुस्तकयोः ; B यस्सये.

(६६—उदपान-सुत्तं ७।९)

एवं मे सुत—एकं समयं भगवा मल्लेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसंघेन सद्धि येन थूनं नाम मल्लानं ब्राह्मणगामो तदवसरि ।

अस्सोसुं खो थूनेय्यका ब्राह्मणगहपतिका—समणो खलु भो गोतमो सक्ककुला पब्बजितो मल्लेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसंघेन सद्धि थूनं अनुप्पत्तो^१ति उदपानं तिणस्स च भुसस्स च याव मुखतो पूरेसु मा ते मुण्डका-समणका^२ पाणीयं अदंसु^३ति ।

अथ खो भगवा मग्गा ओकम्म^४येन अञ्जतरं रुक्खमूलं तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि, निसज्ज खो भगवा आयस्मन्त आनन्दं आमन्तेसि—“इद्धघ मे त्व आनन्द ! एतम्हा उदपाना पानीयं आहरा”ति ।

एवं वुत्ते आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच—“इदानीं सो भन्ते उदपानो थूनेय्यकेहि ब्राह्मणगहपतिकेहि तिणस्स च भुसस्स च याव मुखतो पूरितो—‘मा ते मुण्डका समणका’ पानीयं अदंसु”ति ।

दुतियं पि खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि—“इद्धघ. . . . आहरा”ति । दुतियं पि खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच—“इदानीं सो भन्ते ! उदपानो. . . . पे. . . अदंसु”ति ।

ततियं पि खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि—“इद्धघ. . . . पे. . . आहरा”ति ।

“एव भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा पत्तं गहेत्वा येन सो उदपानो तेनुपसङ्कमि । अथ खो उदपानो आयस्मन्ते आनन्दे उपसङ्कमन्ते सब्बं त तिणं च भुसं च मुखतो ओवमित्वा अच्छस्स उदकस्स अनाविलस्स विप्पसन्नस्स याव मुखतो पूरितो विस्संदन्तो^५ मञ्जे अट्ठासि । अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि—“अच्छरियं वत भो ! अब्भुत वत भो ! ! तथागतस्स महिद्धिकता महानुभावता, अयं हि सो उदपानो मयि उपसङ्कमन्ते सब्बं तं तिणं च भुसं च मुखतो ओवमित्वा. . . अट्ठासि^६ति^७ पत्तेन पाणीयं आदाय येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच—“अच्छरिय. . . . अट्ठासि । पिवतु भगवा पाणीयं, पिवतु मुगतो पाणीयं”ति ।”

६९. ^१ AD समणा; B समनका. ^२ B अपस्सु, च अपंसु ।

^३ B उक्कम्म । ^४ AD विस्सन्दो; B विस्सन्वत्तो । ^५ BD ठितो ।

^६ AD विस्सन्दो; B विस्सन्वत्तो । ^७ BD ठितो । ^८ त्यज्यते

सर्वत्र हस्तलेखेषु ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—
किं कथिरा उदपानेन, आपा^१चे सम्बदा सियुं ?
तण्हाय मूलतो छेत्वा किस्स परियेसनं चरे^२ति ॥९॥

(७०—उदयन-सुत्तं ७।१०)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे ।
तेन खो पन समयेन रञ्जो उदेनस्स उय्यानगतस्स अन्तेपुरं दड्ढं होति,
पञ्च इत्थिसतानि कालङ्कतानि होन्ति सामावतिप-मुखानि ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरं आदाय कोसम्बिं
पिण्डाय पाविंसि, कोसम्बियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता
येन भगवा तेनुपसङ्कर्मिणो उपसङ्कर्मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसी-
दिम, एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचु—“इध भन्ते !
रञ्जो उदेनस्स उय्यानगतस्स अन्तेपुरं दड्ढं, पञ्च इत्थिसतानि कालङ्कतानि
सामावतिपमुखानि । तासं भन्ते उपासिकानं का गति को अभिसम्परायो”ति ।

“सन्तेथ भिक्खवे ! उपासिकायो सोतापन्ना, सन्ति सकदागामिनियो, सन्ति
अनागामिनियो । सम्भा ता भिक्खवे ! उपासिकायो अनिप्फलानि कालङ्कतानीति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—
मोहसम्बन्धनो लोको भम्बरूपो^३व विस्सति^४,
उपधिबन्धनो बालो तमसा परिवारितो
सस्सर इव^५ खायति, पस्सतो नत्थि किञ्चनं ति ॥१०॥

चूलवग्गो सत्तमो ।

(तस्स) उदानं—

होन्ति दुवे तथा भदिया ? ^४होन्ति दुवे कामेसु सत्ता,
लकुण्ठो, ^५तण्हाखयो च, पपञ्चखयो च, कञ्चानो उदपानं उदे^६नोति ।

^१ A असा.

७०. ^२ D अप्परूपो; C अभम्बरूपो च विस्सती^३ति.... भम्बरूपो च
विस्सती ति पाठो ।

^३ A सलीर इव; B सस्ति; D सस्सरि; C
सस्सरि इव सस्सतो... विप, अस्सस्सर इव खायती^४ति पि पाठो... रकारो
हि पसन्धिकारो । विषयसूची

A भदियता; भण्डिय.

^५ A लकुण्ड; D लकुण्टक, A चूलवग्गो.

८—पाटलिगामिय-वग्गो

(७१—निब्बान-सुत्तं ८।१)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे ।

तेन खो पन समयेन भगवा भिक्खू निब्बानपटिसञ्जुत्ताय धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहसेति, ते च भिक्खू अट्ठिकत्वा^१ मनसिकत्वा सब्बञ्चेतसो समभ्राहरित्वा ओहितसोता धम्मं सुणन्ति । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

“अत्थि भिक्खवे ! तदायतनं, यत्थ नेव पठवी न आपो न तेजो न वायो न आकासानञ्चायतनं न विञ्जाणानञ्चायतनं न आकिञ्चवञ्चायतनं न नेव-सञ्जानासञ्चायतनं नायं लोको न परलोको उभो चन्दिमसूरिया, तदाह’^२ भिक्खवे ! नेव आगतिं वदामि न गतिं न टिगतिं न चूर्तिं न उपपत्तिं, अप्पतिट्ठ’ अपावत्तं अनारम्भणमेव त एसे’वन्तो दुक्खस्सा’ति ॥१॥

(७२—निब्बान-सुत्तं ८।२)

... (७२=७१)—एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—
दुद्दसं अनत्तं^३ नाम^४, न हि सच्च सुदस्सन,
पटिविद्धा तण्हा जानतो, पस्सतो^५ न’त्थि किञ्चन’ ति ॥२॥

७१, ७३, ७४ द्रष्टव्यं Oldenberg. Buddha, p.289 and p. 446.
^१ AD अट्ठिकत्वा; C अत्थिकत्वा ति अधिकिच्च, अयं नो अत्थो अधिगन्तव्वो एवं सल्लक्खत्वा तायं वेसनाय अत्थिका हुत्वा । ^२ A तमहं; B तवहं; D तदहं ।

७२. ^३अनत्तं; B अनत्तं; D अत्तं [=अनत्तं]; C अनत्तं (?)..... निब्बानं’ ति अत्थो । अनत्तं’ ति पि पठन्ति, असत्तिरहितं... केचि पन अनत्तं ति पवस्स अप्पमानं ति अत्थं वदन्ति । ^४BD नाम; AC नामं. ^५A सस्सतो.

(७३—निब्बान-सुत्तं ८।३)

७३=७१" २ एतमत्थं विदित्वा तायां वेलायां इमं उदानं उदानेसि—

“अत्थि भिक्खवे ! अजातं अभूतं अकतं असंखतं, नो चे त भिक्खवे ! अभविस्स अजातं अभूतं अकतं असंखतं, न यिध जातस्स भूतस्स कतस्स संखतस्स निस्सरणं पञ्जायेथ । यस्मा च खो भिक्खवे ! अत्थि अजातं अभूतं अकतं असंखतं, तस्मा जातस्स भूतस्स कतस्स संखतस्स निस्सरणं पञ्जायती”ति ॥३॥

(७४—निब्बान-सुत्तं ८।४)

७४=७१, ७२, ७३. एतमत्थं विदित्वा तायां वेलायां इमं उदानं उदानेसि—

“निस्सितस्स च चलितं, अनिस्सितस्स चलितं न’त्थि, चलिते असति पस्सद्धि, पस्सद्धिया सति रति न होति, रतिया असति आगतिगति न होति, आगतगतिया असति चुतूपपातो न होति, चुतूपपाते असति नेवेध न दुर न उभयमन्तरे, एसेव’न्तो दुक्कस्सा’ति ॥४॥

(७५—चुन्द-सुत्तं ८।५)

एवं मे सुतं—एकं समयं भगवा मल्लेसु चारिक चरमानो महता भिक्खुसंघेन सद्धि येन पावा तदवसरि ।

तत्र सुदं भगवा पावाय विहरति चुन्दस्स कम्मारपुत्तस्स अम्बवने । अस्सोसि खो चुन्दो कम्मारपुत्तो—“भगवा किर मल्लेसु चारिक चरमानो महता भिक्खुसंघेन सद्धि पावायं अनुप्पत्तो पावायं विहरति मह्यं अम्बवने’ति ।

अथ खो चुन्दो कम्मारपुत्तो येन भगवा तेनूपसङ्कमि उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिघ्नं खो चुन्दं कम्मारपुत्तं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेज्जेसि सम्पहंसेसि । अथ खो चुन्दो कम्मारपुत्तो भगवता सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो भगवन्तं एतदवोच—“अधिवासेतु मे भन्ते ! भगवा स्वातनाय भत्तं सद्धि भिक्खुसंघेना”ति ।

७५. ३० महापरिनिब्बानसुत्तं, pp.41-43 च 47-48. Rhys Davids Buddhist Suttas, pp.70-75 and pp.82-84

अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवतो अधिवासने बिदित्वा उट्टायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो चुन्दो कम्मरपुत्तो तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा पहतं च सूकरमद्दवं^१ भगवतो कालं आरोचापेसि—“कालो भन्ते ! निट्ठित भत्त’ ति ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरं आदाय सद्धि भिक्खुसंघेन येन चुन्दस्स कम्मरपुत्तस्स निवेसन तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्चात्ते आसने निसीदि, निसज्ज खो भगवा चुन्दं कम्मरपुत्तं आमन्तेसि—“यन्ते चुन्द ! सूकरमद्दवं पटियत्तं, तेन मं परिविस, यं पनञ्जं खादनीयं भोजनीयं पटियत्तं, तेन भिक्खुसंघं परिविसा”ति ।

‘एवं भन्ते’ ति खो चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवतो पटिस्सुत्वा यं अहोसि सूकरमद्दवं पटियत्तं तेन भगवन्तं परिविसि, यं पनञ्जं खादनीयं भोजनीयं पटियत्तं तेन भिक्खुसंघं परिविसि । अथ खो भगवा चुन्द कम्मरपुत्तं आमन्तेसि—“यन्ते चुन्द ! सूकरमद्दवं अवसिट्ठं तं सोब्भे निखणाहि, नाहं तं चुन्द पस्सामि सदेवके लोके समारके सत्तमण्णाह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय, यस्स तं परिभुत्त सम्मापरिणामं गच्छेय्य अञ्जत्र तथागतस्सा”ति ।

‘एवं भन्ते’ ति खो चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवतो पटिस्सुत्वा यं अहोसि सूकरमद्दवं अवसिट्ठं, तं सोब्भे निखणित्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नं खो चुन्दं कम्मरपुत्तं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्टायासना पक्कामि अथ खो भगवतो चुन्दस्स कम्मरपुत्तस्स भत्तं भुत्ताविस्स खरो अबाधो उपज्जि लोहितपक्खन्दिका बाळ्हा^२ वेदना वत्तन्ति मारणन्तिका । तत्र सुदं भगवा सतो सम्पजानो अधिवासेसि अविहञ्जमानो । अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि—“आयामानन्द ! येन कुसिनारा^३ तेनुपसङ्कमिस्सामा”ति ।

एवं भन्ते’ ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि ।

चुन्दस्स भत्तं भुञ्जित्वा कम्मरस्सा’ति मे सुतं ।

आबाधं संफुसो धीरो पवाळ्हा^४ मारणन्तिकं ।

^१ C सूकरमद्दवं’ ति सूकरस्स मुवुसिनिद्धं पवत्तमंस’ ति महाट्ठकथायं वुत्तं । केचि पन सूकरमद्दवं’ ति न सूकरमंसं सूकरेहि महितवंसकालिरो’ ति ववन्ति, अञ्जो सूकरेहि महितपदेसे अहिच्छत्तकन्ति, अपरे पन सूकरमद्दवं नाम एकं रसायनं’ ति गण्हंसु । ^२ D बाल्हा. ^३ A कुसिनारामो; B कुसिनारामे. ^४ A सबाळ्हा.

भुत्तस्स च सूकरमद्द्वेन ब्याधि पबाळ्हो^१ उदपादि सत्थुनो ।

विरिच्चमानो^२ भगवा अबोच—गच्छाम'हं कुसिनारं नगरं ति ।

अथ खो भगवा मग्गा ओकम्म^३ येन अञ्जतरं स्वस्समूलं तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि—“इद्ध मे त्वं आनन्द ! चतुग्गुणं
सङ्घाटि पञ्जापेहि, किलन्तोस्मि^४ निसीदिस्सामी”ति ।

“एवं भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा चतुग्गुणं सघाटि
पञ्जापेसि । निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने, निस्सज्ज खो भगवा आयस्मन्तं
आनन्द आमन्तेसि—“इद्ध मे त्वं आनन्द ! पाणीयं^५ आहर, पिपासितोस्मि^६
आनन्द ! पिविस्सामी”ति ।

एवं वुत्ते आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच—“इदानि भन्ते ! पञ्च-
मत्तानि सकटसतानि अतिक्कन्तानि, तं चक्कच्छिन्ना उदकं परित्तं लुळितं^७
आविलं सन्दति । अयं भन्ते ! कुकुद्दा^८ नदी अविदूरे अञ्छोदका^९ सातोदका^९
सीतोदका^९ सेतोदका^९ सुपतित्था^{१०} (?) रमणीया एत्थ भगवा पाणीयञ्च^{११} । च
पिविस्सति गत्तानि च सीतं करिस्सती”ति ।

दुतिय” पि खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि—“इद्ध मे त्वं आनन्द !
पाणीय आहर, पिपासितोस्मि आनन्द ! पिविस्सामी”ति । दुतिय पि खो आयस्मा
आनन्दो भगवन्तं एतदवोच—“इदानि . . . पे . . . सीतं करिस्सती”ति ।

ततियं पि खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि—“इद्ध . . पे . .
पिविस्सामी”ति ।

“एवं भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा पत्तं गहेत्वा
येन सा नदी तेनुपसङ्कमि । अथ खो सा नदी चक्कच्छिन्ना परित्ता लुलिता
आविला सन्दमाना आयस्मन्ते आनन्दे उपसङ्कमन्ते अञ्छा विप्पसन्ना अनाविला
सन्दति । अथ खो आयस्मनो आनन्दस्स एतदहोसि—“अञ्छरियं वत्त भो !
अब्भुतं वत्त भो ! तथागतस्स महिद्धिकता महानुभावता । अयं हि सा नदी
चक्कच्छिन्ना परित्ता लुलिता^{१२} आविला सन्दमाना मयि उपसङ्कमन्ते अञ्छा
विप्पसन्ना अनाविला सन्दती”ति । पत्तेन पानीय आदाय येन भगवा तेनुपसङ्कमि,

^१ A सबाळ्हो. ^२ AD विविच्चमानो; B विरिच्चमानो; C विरेचमानो.

^३ AB उक्क°. ^४ AB स्मि. ^५ A पाणियं; D पाणियं. ^६ A म्हि;

D स्मि. ^७ A लुळितं; BD लुलितं; C लुलितं. ^८ B कुकुद्दा; D

कुक्कुद्दा; AC कुकुद्दा. ^९ B अञ्छोदिका द्वितीयं वारं ^{१०} B °विका उभयत्र

^{११} C सुपतित्था”ति सुन्दरतित्था. ^{१२} A लुलिता BD लुलिता.

उपसङ्गकमित्रा भगवन् एतदवोच—“अच्छरियं भन्ते ! अब्भुतं भन्ते ! तथागतस्स. . . . अनाविला सन्दति । पिवतु भगवा पाणीय पिवतु सुगतो पाणीयं’ ति । अथ खो भगवा पाणीयं अपासि ।

अथ खो भगवा महता भिक्खुसंघेन सद्धि येन कुकुट्टा नदी तेन उपसङ्गकमि, उपसङ्गकमित्रा कुकुट्ट नदी अज्झोगाहेत्वा^१ नहात्वा च पिवित्वा च पच्चुत्तरित्वा येन अम्बवनं तेनुपसङ्गकमि, उपसङ्गक मित्रा आयस्मन्तं चुन्दकं मामन्तेसि—“इद्ध मे त्वं चुन्दक ! चतुग्गुणं सङ्घाटि पञ्चापेहि, किलन्तोस्मि चुन्दक निपज्जि-स्सामी’ति । ‘एव भन्ते’ति खो आयस्मा चुन्दको भगवतो पटिस्सुत्वा चतुग्गुण सङ्घाटि पञ्चापेसि । अथ खो भगवा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कपेसि पादे पाद अच्चाधाय सतो सम्पजानो उट्टानसञ्ज मनसिकरित्वा । आयस्मा पन चुन्दको तत्थेव भगवतो पुरतो निसीदि ।

गन्तवान बुद्धो नदिय कुकुट्ट अच्छोदकं^२ सातोदकं^३ विप्पसन्नं ।

ओगाहि सत्था सुकिलन्तरूपो तथागतो अप्पटिमोधलोके^४ ।

नहात्वा च पिवित्वा च^५ उदतारि^६ सत्था पुरक्खतो भिक्खुगणस्स मज्जे ।

सत्था पवत्ता भगवा इध^७ धम्मे उपागमि अम्बवन महेसि ।

आमन्तयि चुन्दकं नाम भिक्खु—चतुग्गुण पत्थरा मे निपज्ज^८ ।

सो चोदितो भावितत्तेन चुन्दो चतुग्गुणं पत्थरि खिम्पमेव ।

निपज्जि सत्था सुकिलन्तरूपो, चुन्दोपि तत्थ^९ पमुखे^{१०} निसीदी ति ।

अथ खो भगवा आयस्मन्त आनन्दं आमन्तेसि—“सिया खो पनानन्द ! चुन्दस्स कम्मरपुत्तस्स कोचि विप्पटिसारं उपादहेय्य^{११}—‘तस्स ते आवुसो चुन्द ! अलाभा, तस्स ते आवुसो चुन्द ! दुल्लद्धं, यस्स ते तथागतो पच्छिम पिण्डपात परि-भुञ्जित्वा परिनिब्बुतो ति । चुन्दस्स आनन्द ! कम्मरपुत्तस्स एव विप्पटिसारो पटिविनोदेतब्बो—‘तस्स ते आवुसो चुन्द ! लाभा, तस्स ते सुलद्धं, यस्स ते तथागतो पच्छिमं पिण्डपातं परिभुञ्जित्वा परिनिब्बुतो । सम्मुखा मे’तं आवुसो चुन्द ! भगवतो सुतं सम्मुखा पटिग्गहीतं, द्वे मे पिण्डपाता समा समप्फला^{१२}

^१B अपासि; D अपायि, नास्ति in A. पुस्तके ^२D गहेत्वा. ^३D °विकं.

^४A थलोके; B क्षन्धलोके; D च लोके; C व्याख्यायते—इमास्मि सवेवके लोके. ^५A नहत्वा चिपित्वा; B नहत्वा पिवित्वा; D नहायित्वा च पिवित्वा च.

^६A उत्तरि; B उदकानि; D उदकोनि (!). ^७A इमे, BD इध.

^८AD निपज्जं. ^९A तस्स ^{१०}AD सम्मुखे. ^{११}BD उप्पावहेय्य; C

उप्पावहेय्य उपावेय्य. ^{१२}A समासममहप्फला.

समासमविपाका अतिविय अञ्जोहि पिण्डपातेहि महप्फलतरा च महानिसंसतरा चा ति । कतमे द्वे ?—यं च पिण्डपातं परिभुञ्जित्वा तथागतो अनुत्तरं सम्बोधिं अभिसम्बुज्झति यच्च पिण्डपातं परिभुञ्जित्वा तथागतो अनुपादिसेसाय निब्बान-धातुया परिनिब्बायति, इमे द्वे पिण्डपाता समासमप्फला^१ समासमविपाका अतिविय अञ्जोहि पिण्डपातेहि महप्फलतरा च महानिसंसतरा च । आयुसंवत्तनिकं आयस्मता चुन्देन कम्मरपुत्तेन कम्मं उपचितं वण्णसवत्तनिकं आयस्मता.... उपचितं, सुखसवत्तनिकं आयस्मता.... उपचितं, सग्सवत्तनिकं आयस्मता... उपचितं, यससंवत्तनिक आयस्मता ...उपचितं, अधिपतेय्यसंवत्तनिकं आयस्मता ...उपचितं ति चुन्दस्स आनन्द ! कम्मरपुत्तस्स एव विप्पटिसारो पटिविनो-देतब्बो”ति ।

अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा ताय वेलाय इमं उदान उदानेसि—
ददतो पुञ्ज पबड्डति, संयमतो वेरं न चीयति ।^२
कुसलो च जहाति पापक रागदोसमोहक्खया परिनिब्बुतो^१ ति ॥५॥

(७६—पाटलिगामिय-सुत्तं ८।६)

एव मे सुत्तं—एक समय भगवा मगधेसु चारिकञ्चरमानो महता भिक्खुसंघेन सद्धि येन पाटलिगामो तदवसरि ।

अस्सोसु खो पाटलिगामिया उपासका—भगवा किर मगधेसु चारिक चरमानो महता भिक्खुसंघेन सद्धिं पाटलिगामं अनुप्पत्तो’ति । अथ खो पाटलिगामिया उपासका येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिमु, एकमन्त निसिन्ना खो पाटलिगामिया उपासका भगवन्तं एतदवोचु—“अधिवासेतु नो भन्ते । भगवा आवसथागार’ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

अथ खो पाटलिगामिया उपासका भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन आवसथागारं तेनुपसङ्कमिंसु, उप-

^१ समासमहप्फला. ^२ द्रष्टव्यं महाप; p. 48. AD संयमतो (सञ्जमतो) चेतनं चीयति; C वेवना चीयति; B खिरं न भविस्सति.

७६. द्रष्टव्यं महाप., p. 10-15; महावग्ग ७।२८, द्रष्टव्यानि Rhys David's Buddhist Suttas, p. 15-22.

सङ्कमित्वा सब्बसन्थारिं आवसथागारं संथरित्वा आसत्तानि पञ्जापेत्वा उदक-
मणिकं पतिट्ठापेत्वा तेलप्पदीपं आरोपेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्क-
मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु, एकमन्तं ठिता खो पाटलि गामिया
उपासका भगवन्तं एतदवोचु—“सब्ब सन्थारिं सन्थतं भन्ते ! आवसथागारं
आसत्तानि पञ्जात्तानि, उदकमणिको पतिट्ठापितो, तेलप्पदीपो आरोपितो । यस्स
दानि भगवा काल मञ्जाती”ति ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवर आदाय सद्धि भिक्खुसघेन
येन आवसथागार तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पादे पक्खालेत्वा आवसथागारं
पविसित्वा मज्झिमं थम्मं निस्साय पुरत्थाभिमुखो निसीदि, भिक्खुसघो पि खो
पादे पक्खालेत्वा आवसथागारं पविसित्वा मज्झिमं भित्तिं निस्साय पुरत्थाभिमुखो
निसीदि भगवन्तं येव पुरक्खित्वा^१, पाटलिगामिया पि खो उपासका पादे
पक्खालेत्वा आवसथागारं पविसित्वा पुरत्थिमं भित्तिं निस्साय पच्छाभिमुखा
निसीदिसु भगवन्त एव पुरक्खित्वा ।

अथ खो भगवा पाटलिगामिये उपासके आमन्तेसि—“पञ्चमे गहपतयो
आदीनवा दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया । कतमे पञ्च—

“(१) इध गहपतयो ! दुस्सीलो सीलविपन्नो पमादादाधिकरण महति भोग-
जानिं निगच्छति । अयं पठमो आदीनवो दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया । (२) पुन
च पर गहपतयो ! दुस्सीलस्स सीलविपन्नस्स पापको कित्सिद्दो अब्भुग्गतो । अयं
दुतियो आदीनवो दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया । (३) पुन च परं गहपतयो !
दुस्सीलो सीलविपन्नो यं यदे^२व परिस उपसङ्कमति यदि खत्तियपरिसं यदि
ब्राह्मणपरिसं यदि गहपतिपरिसं यदि समणपरिसं, अविसारदो उपसङ्कमति
मङ्कुभूतो । अयं ततियो आदीनवो दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया । (४) पुन च
परं गहपतयो ! दुस्सीलो सीलविपन्नो सम्मुल्लहो कालं करोति । अयं चतुत्थो
आदीनवो दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया । (५) पुन च परं गहपतयो ! दुस्सीलो
सीलविपन्नो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति ।
अयं पञ्चमो आदीनवो दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया । इमे खो गहपतयो ! पञ्च
आदीनवा दुस्सीलस्स सीलविपत्तिया ।

“पञ्चमे गहपतयो ! आनिसंसा सीलवतो सीलसम्पदाय । कतमे पञ्च ?
(१) इध सीलवा सीलसम्पन्नो अप्पमादाधिकरणं महन्तं भोगक्खन्धं अधिगच्छति ।
अयं पठमो आनिसंसो सीलवतो सीलसम्पदाय । (२) पुन च परं गहपतयो !

^१ B पुरक्खित्वा.^२ BD यंजद.

सीलवतो सीलसम्पन्नस्स कल्याणो कित्सिद्धो अब्भुगच्छति । अयं दुतियो आनिसं सो सीलवतो सीलसम्पदाय । (३) पुन च परं गहपतयो ! सीलवा सीलसम्पन्नो यञ्जदेव परिसं उपसंझकमति यदि खत्तियपरिसं यदि ब्राह्मणपरिसं यदि गहपतिपरिसं यदि समणपरिसं विसारदो उपसंझकमति अमङ्गकुभूतो । अयं ततियो आनिससो सीलवतो सीलसम्पदाय । (४) पुन च परं गहपतयो ! सीलवा सीलसम्पन्नो असम्मूळ्हो कालङ्करोति । अयं चतुत्थो आनिसंसो सीलवतो सीलसम्पदाय । (५) पुन च परं गहपतयो ! सीलवा सीलसम्पन्नो कायस्स भेदा परं मरणा सुगति सगं लोकं उपपज्जति । अयं पञ्चमो आनिसंसो सीलवतो सीलसम्पदाय । इमे खो गहपतयो ! पञ्च आनिसंसा सीलवतो सीलसम्पदाया”ति ।

अथ खो भगवा पाटलिगामिये उपासके बाहुदेव रत्तिं धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहसेत्वा उय्योजेसि—“अभिकन्ता खो गहपतयो ! रत्ति, यस्स, दानि काल मञ्जथा”ति । अथ खो पाटलिगामिया उपासका भगवतो भासितं अभिनन्दित्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामिसु ।^१

अथ खो भगवा अचिरपक्कन्तेमु पाटलिगामियेसु उपासकेसु सुञ्जागार पाविसि । तेन खो पन समयेन सुनीध-वस्सकारा^२ मगधमहामत्ता पाटलिगामे नगरं मापेन्ति वज्जीनं पटिवाहाय । तेन खो पन समयेन सम्बहुला देवतायो सहस्सस्स^३ व पाटलिगामे वत्थूनि परिगण्हन्ति । यस्मिं पदेसे महेसक्खा देवता वत्थूनि परिगण्हन्ति, महेसक्खान तत्थ रञ्ज राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतु । यस्मिं पदेसे मज्झिमा देवता वत्थूनि परिगण्हन्ति, मज्झिमान तत्थ रञ्ज राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतु । यस्मिं पदेसे नीचा देवता वत्थूनि परिगण्हन्ति, नीचानं तत्थ रञ्ज राजमहामत्तानं चित्तानि नमन्ति निवेसनानि मापेतु । अद्सा खो भगवा दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुस्सकेन ता देवतायो सहस्सस्स^३ एव पाटलिगामे वत्थूनि परिगण्हन्तियो । यस्मिं पदेसे महेसक्खामापेतु । यस्मिं पदेसे मज्झिमामापेतु । यस्मिं पदेसे नीचामापेतु । अथ खो भगवा तस्सा रात्तिया अच्चयेन पच्चूससमये पच्चुट्ठाया आयस्सन्तं आनन्दं आमन्तेसि—“को नु खो आनन्द ! पाटलिगामे नगर मापेती”^४ति ।

“सुनीध-वस्सकारा भन्ते ! मगधमहामत्ता पाटलिगामे नगरं मापेन्ति वज्जीनं पटिवाहायाति ।”

^१ D पक्कमिसु. ^२ AD सुमिध०; BC सुनीध०. ^३ ABD सहस्स एव(!). ^४ A मापेन्ति (महावग्गे—के ‘मापेन्ती’ति).

“सेय्यथा पि आनन्द । देवेहि तावतिसेहि सद्धिं मन्तेत्वा एवं एव खो आनन्द ! सुनीधवस्सकारा मगधमहामत्ता पाटलिगामे नगरं मापेन्ति वज्जीनं पटिवाहाय । इषाहं आनन्द ! अद्दसं दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुस्सकेन सम्बहुला देवतायो सहस्सस्स^१ । एव पाटलिगामे वत्थूनि परिगग्हन्ति यो । यस्मिं मापेतु, [त्रिरावृतिः] । यावता आनन्द ! अरियं आयतनं, यावता वणिप्पथो^२, इदं अगगनगरं^३ भविस्सति पुटभेदन^४ । पाटलिपुत्तस्स खो आनन्द ! तयो अन्तराया भविस्सन्ति अगितो वा उदकतो व मिथुभेदतो वा” ति ।

अथ खो सुनीध-वस्सकारा मगधमहामत्ता येन भगवा तेन उपसङ्गमिसुं, उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदिसु, सम्मोदनीयं कथं साराणिय वीतिसरेत्वा एकमन्त अट्ठंसु, एकमन्तं ठिता खो सुनीधवस्सकारा मगधमहामत्ता भगवन्तं एतदवोचु—“अधिवासेतु नो भव गोतमो अज्जतनाय भत्त सद्धिं भिक्खुसंघेना” ति ।

अधिवासिसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो सुनीध-वस्सकारा मगधमहामत्ता भगवतो अधिवासनं विदित्वा येन सको आवसथो तेनुपसङ्गमिसु, उपसङ्गमित्वा सके आवसथे पणीतं खादनीय भोजनीयं पटियादापेत्वा भगवतो कालं आरोचेसु—“कालो भो गोतम ! निट्ठित भत्त” ति । अथ खो भगवा पुत्त्वहसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरं आदाय येन सुनीध-वस्सकाराण मगधमहामत्तान आवसथो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा पज्जन्ते आसने निसीदि । अथ खो सुनीध-वस्सकारा मगधमहामत्ता बुद्धपमुखं भिक्खुसङ्घ पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था मन्तप्पेत्वा सम्पवारेसु । अथ खो सुनीध-वस्सकारा मगधमहामत्ता भगवन्त भुत्तावि ओनीतपत्तपाणिं^५ अज्जन्तर नीचं आसन गहेत्वा एकमन्त निसीदिसु, एकमन्तं निसिन्ने खो सुनीधवस्सकारे मगधमहामत्ते भगवा इमाहि गाथाहि अनुमोदि—

यास्मि पदेसे कप्पेति वास पण्डितजातियो ।

सीलवन्ते^६ त्थ भोजेत्वा सज्जन्ते श्रद्धाचारिये ।

या तत्थ देवता आसु^६ तासं दक्खिणं आदिसे ।

ता पूजिता पूजयन्ति मानिता मानयन्ति न ।

ततो नं अनुकम्पन्ति माता पुत्तं^७ व ओरसं ।

देवतानुकम्पितो पोसो सदा भद्धानि पस्सती^८ ति ।

^१ AB अरिय. ^२ A वणीनुप्पथो; BD वनिप्पथो. ^३ A अगगं नगरं.

^४ C व्याख्यायते—पुटभेदनट्टानन्ति भण्डपुटभेदनट्टानं भण्डकानं मोचनट्टानन्ति वुत्तं होति (?) सधं हस्तलेखेषु त्यक्तः भविस्सति शब्दानन्तरं पाटलिपुत्तं इति । द्रष्ट० महाव, महाप. ^५ A अणिता; B ओनीत. ^६ Oldenberg^७

अथ खो भगवा सुनीध-वस्सकारान मगधमहामत्तानं इमाहि गाथाहि अनुमोदित्वा उट्टायासना पक्कामि । तेन खो पन समयेन सुनीध-वस्सकारा मगधमहामत्ता भगवन्तं पिट्ठितो-पिट्ठितो अनुवद्धा ^१ होन्ति—‘येनज्ज समनो गोतमो द्वारेन निक्खमिस्सति तं गोतमद्वारं नाम भविस्सति, येन तित्थेन गंगं ^२ नदि तरिस्सति तं गोतमतित्थं नाम ^३ भविस्सती’ति ।

अथ खो भगवा येन द्वारेण निक्खमि, तं गोतमद्वारं नाम अहोसि । अथ खो भगवा येन गंगा नदी तेनुपसङ्गमि । तेन खो पन समयेन गङ्गा नदी पूरा होति समतित्तिका ^४ काकपेय्या । अप्पेकच्चे मनुस्सा नावं परियेसन्ति । अप्पेकच्चे उल्लुम्पं परियेसन्ति, अप्पेकच्चे कुल्लं वन्धन्ति अपारापारं ^५ गन्तुकामा । अथ खो भगवा सेय्यथा पि बलवा पुरिसो सम्मिञ्जित वा वाहं पसारेय्य, पसारितं वा वाहं सम्मिञ्जेय्य, एवं एव गंगाय नदिया ओरिमतीरा अन्तरहितोपारिमतीरे पच्चुट्ठासि सिद्धि भिक्खुसंघेन । अद्दसा खो भगवा ते मनुस्से अप्पेकच्चे नावं परियेसन्ते, अप्पेकच्चे उल्लुपं परियेसन्ते, अप्पेकच्चे कुल्लं वन्धन्ते अपारा पारं गन्तुकामे । अथ खो भगवा . . . एतं अत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

ये तरन्ति अण्णवं सरं सेतुं कत्वान विसज्ज पल्ललानि ।

कुल्लं हि जनो वन्धति ^६ तिण्णा मेधाविनो जनाति ॥६॥

(७७—द्विधापय-सुत्तं ८१६)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा कोसलेसु अद्धानमग्गपटिपन्नो होति अयस्मता नागसमालेन पच्छासमणेन ।

अद्दसा खो आयस्मा नागसमालो अन्तरामग्गे द्विधापयं, ^७ दिस्वान भगवन्तं एतदवोच—“अयं भन्ते ! भगवा पन्थो, इमिना गच्छामा”ति ।

एवं वुत्ते भगवा आयस्मन्तं नागसमालं एतदवोच—“अय एव नागसमाल । पन्थो, इमिना गच्छामाति ॥८॥” ^८ [त्रि. प्रश्नोत्तरावृत्तिः]

मते—महापरि निब्बान सुत्त-पाठः—अस्सुं साधुः

^१ A एन्ति ^२ AB बन्धा; D बद्धा ^३ BD गङ्गा । ^४ ABD समतित्तिका, C समतित्तिका. Rhys David's Buddhist Suttas.p. 178 द्विप्पण्याम्. ^५ B (महापरि० च) अपरापरं ^६ A व भवति; D पवन्वहति ^७ ७७. C द्वेधापयन्ति. द्विधापयन्ति पि पठन्ति ^८ D वे

ततियं पि खो भगवा आयस्मन्तं नागसमलं एतदवोच—“अयं भन्ते भगवा पन्थो, मिना गच्छामा” ति । ततियं पि खो भगवा आयस्मन्तं नागसमालं एतदवोच—“अयं नागसमाल पन्थो, इमिना गच्छामाति ।

अथ खो आयस्मा नागसमालो भगवतो पत्तचीवर तत्थेव छमाय निक्खपित्वा पक्कामि—“इदं भन्ते भगवा पत्तचीवरन्ति । अथ खो आयस्मतो नागसमालस्स तेन पन्थेन गच्छन्तस्स अन्तरामग्गे चोरा निक्खमित्वा हत्थेहि वा पादेहि वा आकोटेसुं पत्तञ्च भिन्दिंसु सङ्घाटि च विप्फालेसु^१ । अथ खो आयस्मा नागसमालो भिन्नेन पत्तेन विप्फालिताय सङ्घाटिया येन भगवा तेन उपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा नागसमालो भगवन्तं एतदवोच—“इदं^२ मय्हं भन्ते तेन पन्थेन गच्छन्तस्स अन्तरामग्गे चोरा निक्खमित्वा हत्थेहि च पादेहि च कोटेसु पत्तं च^३ भिन्दिंसु सङ्घाटि च विप्फालेसु” ति ।

अथ खो भगवा एतं अत्थ विदित्वा ताय वेलाय इमं उदानं उदानेसि—

सद्धि चर एकतो वसं मिस्सो^४ अञ्जनेन वेदगू ।

विद्धा पजहाति पापकं कोञ्चो खीरपको^५ व निम्नगन्ति ॥७॥

(७८—विसाखा-सुतं ८।८)

एवं मे सुतं—एकं समय भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगार-
मानुपासादे ।

तेन खो पन समयेन विसाखाय मिगारमानुया नत्ता कालङ्कता होति पिया मनापा । अथ खो विसाखा मिगारमाता अल्लवत्था अल्लकेसा दिवादिवस्स येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिन्नं खो विसाखं मिगारमातरं भगवा एतदवोच—“हन्द कुतो नु त्वं विसाखे ! आगच्छसि अल्लवत्था अल्लकेसा इधुपसङ्कन्ता दिवादिवस्सा”ति ।

“नत्ता मे भन्ते ! पिया मनापा कालङ्कता, तेनाहं अल्लवत्था अल्लकेसा इधुपसङ्कन्ता दिवादिवस्सा” ति ।

^१D विप्फारेसुं । ^२D इध ^३A चत्तं; BD पत्ते च ^४A मिसो; D मियो. ^५A खिरपगो

“इच्छेय्यासि त्वं विसाखे ! यावतिका सावत्थिया मनुस्सा तावतिके पुत्ते च नत्तारो चा”ति ।

“इच्छेयाहं भगवा यवतिका मनुस्सा तावतिके पुत्ते च नत्तारो चा”ति ।

“कीव बहुका पन विसाखे सावत्थिया मनुस्सा देवसिकं कालङ्करोन्ती” ति ।

“दसपि भन्ते ! सावत्थिया मनुस्सा देवसिकं कालङ्करोन्ति, नव’ पि.....कालङ्करोन्ति, अट्ठ’ पि....., सत्त’ पि....., छ’ पि....., पञ्चापि....., चत्तारि’ पि....., तीणि’ पि....., द्वे’ पि एको पि भन्ते ! सावत्थिया मनुस्सो देवसिकं कालङ्करोति । अबिवित्ता^१, पि भन्ते ! सावत्थिया मनुस्सेहि कालङ्करोन्तेहि ति ।

“तं किं मञ्जासि विसाखे ! अपि नु त्वं कदाचि करहचि अनल्लवत्था वा भवेय्यासि अनल्लकेसा”ति ।

“नो हेतं भन्ते ! अलं मे भन्ते ! ताव बहुकेहि पुत्तेहि च नत्तारेहि चा”ति ।

येसं खो सत्तं पियानि सत्तं तेसं दुक्खानि, येसं नवुति पियानि नवुति तेसं दुक्खानि, येसं असीति पियानि असीति तेसं दुक्खानि, येसं सत्तति पियानि सत्तति तेसं दुक्खानि, येसं सट्ठि, पियानि सट्ठि तेसं दुक्खानि, येसं पञ्जासं पियानि पञ्जासं तेसं दुक्खानि, येसं चत्तारीसं^२ पियानि चत्तारीसं तेसं दुक्खानि येसं तीसं पियानि तीसं तेसं दुक्खानि, येसं वीसति पियानि वीसति तेसं दुक्खानि, येसं दस पियानि दस तेसं दुक्खानि, येसं नव पियानि नव तेसं दुक्खानि, येसं अट्ठ पियानि अट्ठ तेसं दुक्खानि, येसं सत्त पियानि सत्त तेसं दुक्खानि, येसं छ पियानि छ तेसं दुक्खानि, येसं पञ्च पियानि पञ्च तेसं दुक्खानि, येसं चत्तारि पियानि चत्तारि तेसं दुक्खानि, येसं तीनि पियानि तीनि तेसं दुक्खानि, येसं द्वे पियानि द्वे तेसं दुक्खानि, येसं एकं पिथेनि एक तेसं दुक्खं, येसं नत्थि पियं नत्थि तेसं दुक्खं, असोका ते विरजा अनुपायासा’ति वदामीति ।

ये केचि सोका परिदेविता वा दुक्खा च लोकास्मि अनेकरूपा ।

पियं पटिच्च^३ भवन्ति ये ते, पिये असन्ते न भवन्ति एते ।

तस्माहि ते सुखिनो वीतसोका येसं पियं नत्थि कुहिञ्चि लोके ।

तस्मा असोकं विरज पत्थयानो पियं न कयिराथ^४ कुहिञ्चि लोके’ति ॥८॥

^१ C अबिवित्ता’ ति असुञ्जा

^२ AD कत्तारिसं; B कत्तालिसं.

^३ B पटिच्छेव; AD पटिच्चा.

^४ A करियाथ.

(७६—दम्ब-सुत्तं ८।६)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कल्लव्वकनिवापे ।

अथ खो आयस्मा दम्बो मल्लपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि, एकमन्तं निसिञ्चो खो आयस्मा दम्बो मल्लपुत्तो भगवन्तं एतदवोच—“परिनिब्बानकालो मे^१ दानि सुगता” ति ।

“यस्स” दानि त्वं दम्ब कालं मञ्जसि”

अथ खो आयस्मा दम्बो मल्लपुत्तो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा वेहासं अभुगन्त्वा आकासे अन्तलिकखे पल्लङ्केन निसीदित्वा तेजोघातु समापज्जित्वा वुट्ठित्वा परिनिब्बायि । अथ खो आयस्मतो दम्बस्स मल्लपुत्तस्स वेहासं अभुगन्त्वा आकासे अन्तलिकखे पल्लङ्केन निसीदित्वा तेजो-धोतु समापज्जित्वा वुट्ठित्वा परिनिब्बुतस्स सरीरस्स झायमानस्स ड्य्हमानस्स नेव छारिका पञ्जायित्थ न मसि^१ सेय्यथा पि नाम सप्पिस्स वा तेलस्स वा झायमानस्स ड्य्हमानस्स नेव छारिका पञ्जायति न मसि, एवं एव खो आयस्मतो दम्बस्स मल्लपुत्तस्स वेहासं अभुगन्त्वा आकासे अन्तलिकखे पल्लङ्केन निमी-दित्वा तेजोघातु समापज्जित्वा वुट्ठित्वा परिनिब्बुतस्स सरीरस्स झायमानस्स ड्य्हमानस्स नेव छारिका पञ्जायित्थ न मसी^१ ति । अथ खो भगवा एत अत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

अभेदि कायो निरोधि सञ्जा वेदना^१ पि^१ ति दहंसु सब्बा^३,

वृपसमिसु सखारा विञ्जाणमत्थ अगमा^१ ति ॥९॥

(८०—दम्ब-सुत्तं ८।१०)

एवं मे सुत्तं—एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्ड-कस्स आरामे ।

७९. ^१A मंसि; BD. मसि. ^२ABD निरोध C व्याख्यायते—सब्बा पि सञ्जा... निरुज्झि. ^३A वेदना पि तिवहंसु सब्बा; B वेदना सीतिरहसु सब्बा; D वेदना ति तिराहंसु सब्बा; C वेदना पि वहंसु सब्बाति.... सब्बा पि वेदना.... निरोधं गता. पि तं वसहिंसु (?) ति पि पठन्ति.... निरुद्धा अहेसुन्ति अत्थो. पि^१ तिवधंसु ^४AB विञ्जाणत्थगमासीति; D विञ्जाणा अत्तुपगमा ति.

८०. A मंसि ।

तत्र खो भगवा भिक्षू आमन्तेसि—‘भिक्षवो’ ति

‘भदन्ते’ति ते भिक्षू भगवतो पञ्चस्सोसुं ।

भगवा एतदबोच—दब्बस्स भिक्षवे ! मल्लपुत्तस्स वेहासं अब्भुगन्त्वा.... नमसि^१ (=५९) । सेय्यथापि नाम सप्पिस्स.... न मसी^२, एवं खो भिक्षवे दब्बस्स मल्लपुत्तस्स..... । विदित्वा अथ खो भगवा एतमत्थं तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि—

अयोधनहतस्स एव जलतो जातवेदस्स ।

^३अनुपुब्बपसन्तस्स यथा न ज्ञायते ^४ गति ।

एवं सम्माविमुत्तानं कामबन्धोघतारिणं^५ ।

पञ्जापेतुं गति नत्थि पत्तानं अचलं सुखं^६ ति ॥१०॥

पाटलिगामियवग्गो^७ श्रट्ठमो ॥ ८ ॥

नत्र उदानं भवति—

(अष्टमे वर्गे सूत्रसूची)

निब्बाना चतुरो उता चुन्दो पाटलिगामिया ।

द्विधापथो विसाखा च दब्बेन च सह ते दसा^७ गति ।

(उदानस्य वर्गसूची)

वग्ग इदं पठमं वरवोधि, वग्गभिदे द्रुतियो मुचज्जिन्दो ।

नन्दकवग्गवरो नतियो, मेधियवग्गवरो चतुत्थो ।

पञ्चमवग्गवरं ति सोणो^८, छट्ठमवरं ति जरुच्चन्धो^९ ।

सप्तमवग्गवरं ति च चूणो, १० पाटलिगामियव^७ एट्ठमवग्गो ।

असीतिअनूकसुत्तवरं वग्गभिदमट्ठमं सुविभत्त दस्सितं^{११} चक्खुमत। विगजेन

सद्धा हितं^{१२} उदानन्तिदमाहु ।

उदानं समप्तं

^१A मंसि.

^२A मंसीति.

^३AB अनुपुब्बप सन्तस्स.

^४AD यथा पञ्जायते; B यथा न ज्ञायते; C यथा न ज्ञायते.

^५A ताविनं; B तानिनं; D आविनं; C व्याख्यायते—ओघं तरित्वा.

^६ABD पाणलिगामियवग्गो.

^७BD दब्बेन ते दसा ।

^८A पञ्चमवर्गं वदन्ति सोणं; BD पञ्चम वग्गवरं ति सोणं ।

^९A छट्ठमवग्गवरं तु ति पत्तो, B वरं तु; तमद्धो; D °वरं तु तमन्तो ?

^{१०}A ति चूणो; B ति पञ्चद्वो; D ति चुन्दो. ^{११}A दस्सिता; B दस्सिका; D दस्सिता.

^{१२}A सन्ताहि तं; B सद्धा हि हितं; D अद्धा हितं ।

वीर सेवा मन्दिर
पुस्तकालय